KEYNES- HAYEK TARTIŞMASI

(1931-1932)

Çelik ERİMEZ

(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir, 2019

KEYNES- HAYEK TARTIŞMASI

(1931-1932)

Çelik ERİMEZ

T.C.

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

İktisat Anabilim Dalı

İktisat Bilim Dalı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eskişehir, 2019

T.C.

ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTİSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Çelik ERİMEZ tarafından hazırlanan "Keynes- Hayek Tartışması (1931-1932)" başlıklı bu çalışma 20.05.2019 tarihinde Eskişehir Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddesi uyarınca yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, Jürimiz tarafından İktisat Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan …….
Akademik Ünvanı ve Adı Soyadı
Üye …….
Akademik Ünvanı ve Adı Soyadı
(Danışman)
Üye …….
Akademik Ünvanı ve Adı Soyadı
Üye …….
Akademik Ünvanı ve Adı Soyadı
Üye …….
Akademik Ünvanı ve Adı Soyadı

ONAY

(İmza)
(Akademik Unvanı, Adı-Soyadı)
Enstitü Müdürü

……./……/….

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi hükümlerine göre hazırlandığını; bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmanın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla taranmasını kabul ettiğimi ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim. Yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması halinde ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

AD-SOYAD

İMZA

ÖZET

KEYNES- HAYEK TARTIŞMASI

(1931-1932)

ERİMEZ, Çelik

Yüksek Lisans-2019

İktisat Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Abdullah Mesud KÜÇÜKKALAY

Bu çalışma, 1929 Büyük Ekonomik Buhranı etkisinde 1931- 1932 yılları arasında, John Maynard KEYNES ile Friedrich August von HAYEK arasında gerçekleşen iktisat teorisi ağırlıklı tartışmanın, iktisat literatürüne katkılarını incelemeyi amaçlamaktadır. Söz konusu tartışma London School of Economics'in iktisadi dergisi olan *Economica*'da yer alan karşılıklı makaleler ile birlikte, şahsi yazışmaları içermektedir. Tartışmanın sonunda *The Times* dergisinde, teori boyutunu aşarak günlük siyasi-ekonomik yazışmalar haline gelen makaleler inceleme altına alınmıştır. Tartışmanın incelenmesinde söz konusu döneme ait birincil akademik kaynaklar kullanılmış, ikincil kaynaklardan ise yoğun olarak faydalanılmıştır. Tartışmada, sermaye teorisi, faiz oranlarının yatırım ve tasarruflar üzerindeki etkilerinin nedenleri, üretimin yapısı, kâr ve yatırımcı davranışı gibi temel iktisadi olguların nedenlerinin anlaşılması ile birlikte krizler ve iş çevrimlerinin oluşumu ve yönetimi konularına değinilmiştir. Keynes'i "Genel Teori" nin içeriğini belirlemeye iten unsuların başında söz konusu tartışmanın önemli olduğu, aynı zamanda makro iktisadın mikro temellerinin incelenmeye başlamasında, tartışmanın anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İktisat Tarihi, İktisadi Tartışmalar, 1929 Büyük Ekonomik Buhran, John Maynard Keynes, Friedrich August von Hayek

ABSTRACT

KEYNES- HAYEK CONTROVERSY

(1931-1932)

ERİMEZ, Çelik

Master's Degree - 2019

Department of Economics

Advisor: Prof. Dr. Abdullah Mesud KÜÇÜKKALAY

This study aims to investigate the contributions of the controversy, stirred between John Maynard KEYNES and Friedrich August von HAYEK under the thumb of 1929 Great Depression, to economics literature. The controversy includes not only the articles published in *Economica,* the economics journal of *London School of Economics,* but also personal writings. The articles that became daily political-economic correspondence in *The Times* magazine were examined at the end of the controversy. Mainly primary resources were used as well as secondary ones. The controversy includes fundamental economic concepts such as the theory of capital, the effects of interest rates on investments and savings, production structure, profit, investor behavior as well as crises and business cycles. It is concluded that this controversy is important at the beginning of the elements that lead Keynes to determine the content of the "General Theory", while at the same time, it is meaningful to discuss the micro foundations of macroeconomics.

Key Words: Economic History, Economic Controverys, 1929 Great Depression, John Maynard Keynes, Friedrich August von Hayek

İÇİNDEKİLER

ÖZET …… v

ABSTRACT …… vi

İÇİNDEKİLER……...vii

TABLOLAR LİSTESİ ……x

ŞEKİLLER LİSTESİ …… xi

ÖNSÖZ……. xii

GİRİŞ …… 1

1. BÖLÜM
JOHN MAYNARD KEYNES, HAYATI VE İKTİSADİ DÜŞÜNCE ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

1.1. JOHN MAYNARD KEYNES'İN YAŞAM HİKAYESİ 5

1.2. KEYNES'İN DÜŞÜNCE YAPISININ OLUŞUMUNA ETKİ EDEN FAKTÖRLER 9

1.3. JOHN MAYNARD KEYNES'DE İKTİSAT FELSEFESİ: 13

1.3.1.İktisat Yöntemine Bakışı 13

1.3.2. Kapitalizm ve Liberalizm Arasında Keynes 15

1.3.3. Belirsizlik (Bilinmezlik) ile Olasılık Kavramları ve Keynesyen Bakış 16

1.4. "PARA ÜZERİNE BİR İNCELEME" DE KEYNES'İN DÜŞÜNCELERİ 18

1.4.1. Kitabın Temel Kavramları ve Genel Yapısı 20

1.4.2. Kitabın Amacı ve Temel Denklemler 24

1.4.3. Tüketim, Tasarruf ve Kar 27

1.4.4. Bankacılık Sistemi ve Piyasa Üzerine Etkileri 31

1.4.5. Fiyat Düzeyinin Oluşumu 33
1.4.5.1. Parasal Faktörlere Bağlı Değişiklikler..... 35
1.4.5.2. Yatırım Faktörüne Bağlı Değişiklikler- Kredi Çevrimleri ... 36
1.5. KEYNES'İN GENEL TEORİSİ ÜZERİNE..... 38

2. BÖLÜM
FRIEDRICH AUGUST VON HAYEK
YAŞAMI VE İKTİSADİ DÜŞÜNCEYE KATKILARI

2.1. FRİEDRİCH AUGUST VON HAYEK'İN HAYATI VE DÜŞÜNCE DÜNYASININ OLUŞUMU 47
2.2. HAYEK'İN İKTİSAT METODOLOJİSİ TEMELLERİ: AVUSTURYA İKTİSAT OKULU VE HAYEK'İN KATKILARI..... 56
2.2.1.Avusturya İktisat Okulu, Tarihsel Gelişimi ve Metodolojisi 56
2.2.1.Hayek'in Avusturya İktisat Okuluna ve İktisat Metodolojisine Katkısı59
2.3. HAYEK'TE SİYASİ-EKONOMİK DÜŞÜNCE..... 62
2.3.1.Bilginin Rolü 62
2.3.2.Kendiliğinden Oluşan Düzen 64
2.3.3.Piyasa Süreci, Fiyat ve Rekabet 65
2.3.4.Ekonomide Devletin Rolü ve Görevleri..... 69
2.4. HAYEK'TE KONJONKTÜR TEORİSİ: PARA VE SERMAYENİN ÜRETİME ETKİSİ.. 72

3. BÖLÜM
KEYNES- HAYEK TARTIŞMASI (1931-1932)

3.1. BÜYÜK EKONOMİK BUHRAN VE BUHRANIN İKTİSADİ DÜŞÜNCE ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ..... 82

3.2. KEYNES- HAYEK TARTIŞMASININ ALT YAPISININ OLUŞUMU 87

3.3. TARTIŞMANIN TEMEL İÇERİĞİ 89

3.3.1. Keynes ve Hayek'in Tartışmanın Şekli İle İlgili Kendi Görüşleri 90

3.3.2. Hayek'in Keynes'in "Para Üzerine Bir İnceleme" Kitabı Üzerine Eleştirileri 92

3.3.3. Keynes'in Hayek'in Eleştirilerine Cevapları 95

3.3.4. Times Dergisinde Yer Alan Karşılıklı Makalelerin İncelenmesi 98

3.4. KEYNES- HAYEK TARTIŞMASININ SONUÇLARI 101

SONUÇ 104

KAYNAKÇA 108

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Keynes'in "Para Üzerine Bir İnceleme" Kitabındaki Kısaltmalar 25

Tablo 2: Seçili Ülkelere Göre Endüstriyel Üretim Azalışı 84

Tablo 3: Ülkelere Göre Krizin Tarihsel Gelişimi (Yıllık Çeyrek)..... 85

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Avusturya'da İki Dünya Savaşı Arasında Yer Alan Çemberler 52

Şekil 2: Hayek Üçgeni 76

ÖNSÖZ

Bu çalışma, 1929 Büyük Ekonomik Buhranı etkisinde 1931- 1932 yılları arasında, John Maynard KEYNES ile Friedrich August von HAYEK arasında gerçekleşen iktisat teorisi ağırlıklı tartışmanın, iktisat literatürüne katkılarını incelemeyi amaçlamaktadır.

Çalışma konusunun belirlenmesinde ve çalışmanın hazırlanma sürecinin her aşamasında bilgilerini, tecrübesini ve değerli zamanını esirgemeyerek bana her fırsatta destek olan; iktisat biliminin nasıl çalışılması, bir iktisatçının, bir bilim insanın nasıl olması gerektiği konusunda kendi yaşamı ve çalışmalarıyla öğrencilerine örnek olan değerli hocam Sayın Prof. Dr. Abdullah Mesud KÜÇÜKKALAY'a teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışma sürecinde benden desteğini bir an için bile esirgemeyen tüm değerli arkadaşlarıma, eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini sürekli yanımda gördüğüm, her zaman yanımda olan sevgili aileme teşekkürlerimi sunarım.

GİRİŞ

Bu çalışma, XX. Yüzyıl önemli klasikleri arasında yer alan, düşünce ve siyasi hayatta önemli izleri bulunan; "İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi (1936) yazarı John Maynard KEYNES ile "Kölelik Yolu" (1944) kitabının yazarı Nobel ödüllü Friedrich August von HAYEK arasında, 1929 Büyük Ekonomik Buhranı etkisinde, 1931 ve 1932 yılları arasında gerçekleştirilen, ekonomik krizlerin ve iş çevrimlerinin oluşumunun nedenlerinin belirlenmesi ve yönetimi konusunda yapılan, yüzyılın en önemli ekonomik tartışmalarından biri olarak adlandırılan tartışmanın iktisat literatürüne katkılarını incelemektedir. Çalışmanın amacı, Keynes ve Hayek arasında 1931- 1932 yılları arasındaki söz konusu tartışmanın, ekonomik temellerinde yer alan; sermaye teorisi, faiz oranlarının yatırım ve tasarruflar üzerindeki etkilerinin nedenleri, üretimin yapısı, kâr ve yatırımcı davranışı gibi temel iktisadi olguların nedenlerinin anlaşılması ve krizler ile iş çevrimlerinin oluşumu ve yönetimi konusunda derinlemesine bilgi edinilmesidir.

İktisadi bilgi üretimine önemli katkılarda bulunduğu düşünülen, rakip iki okulun akademik ve siyasi alanlardaki tartışmasının, o günün koşullarında mevcut literatüre katkıları yanında, ilgili tartışmanın, iktisadi düşüncenin doğrusal bir gelişim izlemediği, 1970'lerdeki petrol krizinde ve 2008'de etkilerini göstermeye başlayan finansal krizde tekrar gündeme gelmesi, çalışmada karşımıza çıkan önemli olgular arasında yer almaktadır. Birçok günümüz ekonomisti, söz konusu küresel finansal krizin çıkış nedeni ve çözüm yolları konularında, sıklıkla Keynes ve Hayek'in ilgili yıllarda yaptığı tartışmanın günümüze ışık tutacağını ifade etmektedirler. Bazı ekonomistler, krizin geliş şeklinin Hayek'in perspektifine uygun olduğunu ifade etmesine rağmen, krizden çıkış için kullanılan yolların Keynes'in ön gördüğü yollar olduğunu belirtmişlerdir.

Çalışmanın, iki büyük düşünürün iktisada bakış açılarının bütüncül bir incelemesi niteliğinde olması amaçlanmıştır. Keynes ve Hayek gibi kendi alanları dışında, dünya siyasi iklimi açısından da derin etkileri olan kişilerin, yoğun teorik ve felsefi bakış açıları tezde yoğun olarak incelenmiştir.

Tezin oluşturulmasında kullanılan kaynakların, özellikle birincil kaynaklar olmasına özen gösterilmiştir. Keynes'in "Genel Teori" ve "Para Üzerine Bir İnceleme"

kitapları dışında, Economica dergisinin 1931 yılındaki yazısının orijinal hali kullanılmış, Hayek içinde aynı şekilde, "Kölelik Yolu" ve "Hukuk, Yasama ve Özgürlük" kitapları yanında, 1931 ve 1932 yıllarında Economica dergisinde yer alan yazıları yoğun şekilde incelenmiştir. Tezin orijinal yanlarından birisi, 2010 yılında Nobel ödüllü ekonomist Paul Krugman tarafından gün yüzüne çıkarılan The Times dergisinde yer alan karşılıklı makalelere ulaşılarak incelenmesi olmuştur.

1931 ve 1932 yılları arasında geçen tartışmanın üç farklı yönü bulunduğu yapılan araştırmalarda gözlemlenmiştir. Tartışmayı başlatan Hayek olmuştur. Keynes'in yazımına altı yıldan fazla zaman harcadığı ve bu süreçte kendi fikirlerinin dönüşüme uğradığını kendisi de ifade ettiği "Para Üzerine Bir İnceleme" kitabına yoğun akademik bir saldırı yapan Hayek'e cevabını Keynes, rakip okulun dergisi olan Economica'da vermiştir. Akademik dergi dışında birbirlerini anlamaya çalışan iki düşünür birbirlerine çok sayıda kişisel mektup göndermişlerdir. Bu mektupların içeriğinin tartışmada kullandıkları kavramların anlaşılması üzerine olduğu literatürde ifade edilmiştir. Tartışmanın son boyutunu ise günün siyasi ve genel ekonomik kaygılarının etkisi ile saf akademik tartışmalardan çıkarak, devletin ekonomideki rolünün ne olacağının incelendiği karşılıklı makaleler oluşturmaktadır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Kendi ekonomik modellerini geliştirmek için birçok alanı bir araya getiren iki düşünürün düşünce yapılarının anlaşılması için çalışmanın ilk iki bölümünde sırasıyla Keynes ve Hayek'in ekonomiye katkıları üzerinde durulmuştur. İlk bölüm Keynes'in ekonomiye bakışının nasıl oluştuğunun gözlemlenmesi ile başlamış olup bu bölümde, onun iktisat felsefesinin temeli olan bakış açısına, kapitalizm hakkındaki görüşlerine, bilinmezlik ve olasılık kavramlarını değerlendirmesine yer verilmiştir. Tartışmanın odağında Keynes'in "Para Üzerine Bir İnceleme" kitabında yer alan düşünceleri olduğu için kitapta bulunan, tasarruf-yatırım ilişkisi, anormal kâr kavramı, iş çevrimlerinde banka ve kredilerin rolü, ayı-boğa piyasaları gibi kavramlar yoğun şekilde incelenmiştir. 1930'lu yılların iktisadi bakış açısının olgunlaşma yılları olduğu kabul edilirse, kitabın anlaşılmasının ve yorumlanmasının günümüz bakış açısıyla kısmi olarak zor olduğu hissedilmiştir. İlgili kitapta yer alan tanımlamalarında Keynes'in ihtiyaç hissettiği için tanımlara farklı anlamlar yüklediği de gözlemlenmiştir. Farklı anlamlı kavramların, anlamların anlaşılması, çalışma için önem taşıdığından bu kavramlara da detaylı yer verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümü Hayek'in metodolojisinin anlaşılması üzerine kurulmuştur. Kendisi Avusturya İktisat Okulundan olmasına rağmen hem okuldan etkilenmiş hem de okulun yapısını geliştirerek farklı boyut ve konulara taşımıştır. Hayek'te metodoloji her zaman ön planda olmuştur. Hayek'i Hayek yapan bilginin rolü, kendiliğinden oluşan düzen, piyasa süreci, rekabet ve fiyat konuları üzerinde yoğun şekilde durulmuştur. Yüzyılın en önemli liberal düşünürlerinden birisi olarak kabul edilen Hayek'in devletin rolü ve liberalizmin geleceği ile ilgili görüşlerine kısaca yer verilmiştir. 1931 ve 1932 yıllarında yaşanan tartışmada Hayek pür bir ekonomik teorisyen olarak görülmüştür. Kredi çevrimlerinin etkileri ile başlayan bir konjonktür teorisi geliştiren Hayek, incelemelerinde üretimin yapısı, sermaye teorisi, paranın ekonomi üzerindeki etkileri konularına değinmiştir. Hayek'in modelinde zaman önemli bir kavram olarak yer almakta olup zamanın üretim ve sermaye üzerine etkilerine de çalışmada değinilmiştir. Hayek'in iki farklı konjonktür modeli ile karşılaşılmış olup temel farkın, başlangıç noktasının tam istihdam veya eksik istihdam durumu olması olduğu saptanmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünü ise Keynes ve Hayek arasındaki tartışmanın kendisi oluşturmaktadır. Her tartışmanın günün ekonomik ve siyasi konjonktürünün etkisinde olduğu düşünüldüğünde, dünya tarihindeki en derin krizlerden 1929 büyük ekonomik buhranın hemen sonrasında yer alan tartışmanın anlaşılması için söz konusu krizin yapısı ve etkileri üzerinde kısaca durulmuştur. Tartışmanın hangi ortamda oluştuğu genel şartlardan özel şartlara gidiş şeklinde incelenmiştir. Tartışmanın temel içeriğinde yer alan Hayek'in Keynes'e akademik saldırısı, Keynes'in cevabı, daha sonra Hayek tarafından daha temel konulara saldırı yapılmasına rağmen Keynes'in yönünü "Genel Teoriye" çevirmesi konuları detaylı olarak incelenmiştir. Tartışmanın ekonomik literatüre katkılarının incelenmesi ise çalışmanın son konusunu oluşturmuştur. İlgi çekici şekilde, dünya iktisat literatürünü uzun süre etkileyecek ve makro bakış açısını geliştirecek "Genel Teori" kitabında yer alan kavram ve konuların, Hayek'in Keynes'i eleştirdiği konular hakkında olduğu görülecektir. Söz konusu kitapta Hayek'in bakış açısının yer aldığı gibi bir sonuç bulunmamasına rağmen, Hayek'in Keynes'te eksikliğinden bahsettiği birçok konuya Keynes tarafından yer verildiği gözlemlenmiştir. İlgili tartışma aynı zamanda makro ekonomik analizler yaparken mikro bir bakış açısına sahip olunması gerektiğinin bir özeti niteliğinde de

olmaktadır. Günümüzde makro iktisadın mikro temelleri olarak adlandırılan bakış açısına o günlerde değinilmeye başlandığı gözlemlenmiştir.

Çalışma 1931-1932 yıllarını kapsamaktadır ve bu yıllarda yapılan söz konusu tartışmanın iktisadi düşünce tarihine ve metodolojisine yön verdiği düşünülmektedir. İlgili yıllardan sonra Keynes yönünü, tartışmanın da etkisiyle Genel Teoriye doğru çevirmiştir. Tartışma, sonrasında Keynes tarafından kurmaylarına devredilmiş, Sraffa gibi öğrencileri tarafından Hayek'e bilimsel savaş açılmıştır. Çalışma ilgili tartışmaları dikkate almamaktadır. Bu tarihlerden sonra Hayek'in yönü de kurumsal iktisattan siyasi-ekonomik alanlara yönelmiştir. Tartışmanın kazananın kim olduğu literatürde devamlı incelenmesine rağmen, kesin kazananın ekonomi literatürü olduğu gözlemlenmiştir. Söz konusu tartışmanın sadece geçmişin anlaşılması dışında gelecekte karşılaşabilecek sorunlara da yol gösterebileceğine inanılmaktadır.

1. BÖLÜM

JOHN MAYNARD KEYNES, HAYATI VE İKTİSADİ DÜŞÜNCE ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

1.1 JOHN MAYNARD KEYNES'İN YAŞAM HİKAYESİ

1929 yılında başlayan Büyük Bunalım döneminde hem iktisat literatüründe hem de siyasi hayatta, serbest piyasa sisteminin başarısız olduğu ve sonunun geldiğine dair yoğun eleştiriler bulunmaktaydı. O günlerde birçok aydın, artık sosyalizmin, merkezi planlamanın ve kamulaştırmanın tek çözüm olduğuna ve ekonomik felaketin başka şekilde aşılamayacağına dair yayınları yoğun olarak paylaşmaktaydı. Böyle bir ortamda klasik iktisat yanlısı düşünürler, hala acı reçetelerin kullanılması gerektiğini ve piyasaların kendi halinde bırakılmasına ihtiyaç olduğunu iddia etmelerine rağmen, konunun alışılmış bakış açısıyla çözüme ulaşamamış olması, insanları farklı arayışlar peşine sürüklemekteydi. Marksist iktisatçılar, kapitalizmin kaçınılmaz sonunun geldiğini iddia ederek büyük bir kitleye erişmekteydiler. İşte bu atmosfer içinde, "ümitsizliğin çaresi" olarak görülen John Maynard Keynes ve en büyük eseri olarak kabul edilen "Genel Teori", tüm dünyanın ekonomiye bakış açısını değiştirecektir (Skousen, 2003: 359-362).

John Maynard Keynes, kimi düşünürlerce Adam Smith (1723-1790) ve Karl H. Marks (1818-1883) ile birlikte iktisadın en önemli üç düşünüründen birisi olarak görülmüş, iktisadi düşünceyi baştan aşağı değiştiren ve bir devrime neden olan, makro ekonominin kurucu babası olarak adlandırılmış; kimilerince ise sadece eski moda fikirleri, enflasyonist ve merkantilist düşüncüleri bir araya getirerek yeni bir biçimde sunan (Rothbard, 2010: 1) iyi bir politika uygulayıcısı ancak kötü bir teorik ekonomist olarak nitelendirilmiştir.

John Maynard Keynes, 5 Haziran 1883'te doğdu. Doğduğu dönem İngiltere için refahın, ekonomik ilerlemenin zirvesinde olduğu, ülkenin dünya ticaretinin yöneticisi olduğu bir dönemdi. Skidelsky'e göre Maynard Keynes, döneminin ve doğduğu ortamın sıra dışı olmayan bir ürünüydü (Skidelsky, 2003: 27).

Varlıklı bir ailenin 3 çocuklarının en büyüğü olarak dünyaya gelen Keynes'in babası John Neville Keynes, Cambridge'de iktisat profesörlüğü yapmıştır. Alfred Marshall'ın (1842-1924) da arkadaşı olan Neville Keynes'in çok başarılı akademik yaşamı olmadığı literatürde ifade edilmesine rağmen, N. Keynes iktisadi düşünce tarihinde, pozitif-normatif iktisat ayrımını ilk tanımlayan kişi olarak yerini almıştır (Küçükkalay, 2015: 22).

Annesi Florance Ada Brown, Londra'nın ilk kadın belediye meclisi üyesi ve kadın belediye başkanıdır (Moggridge, 1985: 12). Keynes'in yoğun iş temposuna dayanma gücünü ve insanlara yardım etme ihtiyacını annesinden aldığı belirtilmektedir (Skidelsky, 2003: 28).

Zengin ve akademik mükemmelliğe önem veren bir aileden gelen Keynes, kendisine verilen bu inanca itiraz etmeden döneminin en iyi eğitim veren okullarından mezun oldu (Skidelsky, 2003: 29). Sadece zengin ve elit bir öğrenci grubunun kabul edildiği Eton College'de 1897-1902 arası lisans öncesi eğitimi sonrasında, 1902 yılında Cambridge Üniversitesinin en önemli kolejlerinden kabul edilen King's College'de matematik ve klasik çalışmalar bölümünde eğitimine devam etti.

Keynes, 1906 yılında İngiliz Hazine Bakanlığının sınavında 104 kişiden 2. olmasına rağmen, kadronun tek kişi için açılması nedeniyle, istediği bölümde değil, Hindistan Bölümünde çalışmaya başlamıştır. Moggridge'in bildirdiğine göre sınav yönetimi en kötü iki sınav sonucunun matematik ve iktisat olduğunu beyan etmişlerdir (Moggridge, 1985: 19). Keynes, daha sonra kendisine iktisat sınavındaki kötü notun nedenini soranlara, "Beni sınav yapanlar, benden daha kötü iktisat biliyorlardı" cevabını vermiştir (Küçükkalay, 2015: 345). Keynes'in iktisatla tanışması söz konusu sınava hazırlanırken, babasının da arkadaşı olan, meşhur Principle's of Economics yazarı, Alfred Marshall'ın iktisat derslerine girmesiyle gerçekleşmişti.

Hindistan Bölümünde çalışması sırasında olasılık üzerine yazacağı ilk kitabının çalışmalarını ve tezini tamamlayan Keynes, 1908'de Cambridge'e geri dönmüş ve 1909'da King's College'de akademik yaşamına başlamıştı. Söz konusu geri dönüş, Marshall'ın halefi Arthur Cecil Pigou'nun (1877-1959) Keynes ile çalışmak istemesi üzerine gerçekleşmişti. Keynes, Hazine Bakanlığındaki 200 Sterlinlik maaşını, Pigou'nun 100 Sterlin maaş teklifine ve babasının 100 Sterlin destek sözü üzerine bıraktı. Ancak ilgili yıllarda ortalama ücretler 130 Sterlin

civarındayken, Keynes ilk yılında ödüller ile birlikte yaklaşık 800 Sterlin kazanmaya başlamıştır (Moggridge, 1985: 163). Keynes'in geri dönüşünde babasının isteğinin önemli olduğu göze çarpmaktadır. Aynı zamanda ortalamanın üzerindeki maaşını bırakarak yeni görevine başlaması, akademik dünyada yapacaklarına olan kendisine güvenin göstergesi olarak düşünülebilir.

Keynes, hayatı boyunca Cambridge King's College'deki konferansçı hoca rolünü bırakmamış olsa da (Küçükkalay, 2015: 345), 1913 yılı itibariyle siyasi-idari kadrolarda görevler almaya başlamıştı. 1913 yılında Kraliyet Hindistan Finans ve Para Komisyonu üyeliği, 1915 yılı Hazine Bakanlığında aldığı görev, 1917 yılında İngiltere dış finansmanını yöneten birimin bölüm başkanlığı görevleri bunlar arasında sayılabilir (Skidelsky, 2003: 34).

I. Dünya Savaşı sonunda 1919 yılında Paris Barış Konferansında İngiliz Hazinesi baş temsilcisi iken Almanya'ya ödettirilecek tazminatlar konusunda hükümet ile anlaşamayan Keynes, görevinden istifa etti. Bu istifa sonrasında Keynes'in yazdığı "Barışın Ekonomik Sonuçları" kitabı, tüm dünyada ün sahibi olmasını sağlayan çok satanlar listelerinde yerini alan bir kitap haline gelecekti (Wapshott, 2011: 10).

Keynes bu kitabında, Almanya'nın söz konusu tazminatları ödemeye gücünün yetmeyeceğini ifade etmiş ve asıl sorunun Almanya'nın iflasının, savaş öncesi Avrupa'sının dayandığı ekonomik mekanizmayı ortadan kaldırması ile ortaya çıkacağını belirtmişti. Ayrıca Keynes Almanya'nın intikam savaşı isteyeceğini de bu kitabında tahmin etmişti (Skidelsky, 2003: 38). Keynes'in Avrupa'nın korunması düşüncesindeki temeli, güçlü Amerikan ekonomisinin Avrupa ekonomisini ele geçirmekteki olan hızı ve potansiyeli görmesi olarak nitelendirilebilir.

"Barışın Ekonomik Sonuçları" kitabı tüm dünyada olduğundan daha çok savaşı kaybeden ülkelerde beğeni kazanmıştır. İşte yakın bir gelecekte doğacak tartışmanın aktörlerinden Hayek'in Keynes'i ilk kez okuması ve sempati göstermesi bu kitap sayesinde gerçeklemiştir (Wapshott, 2017: 10).

I. Dünya Savaşından 1930'lu yıllara kadar çok sayıda ekonomik kurulda görev alan ve danışmanlık yapan Keynes bu dönemi, sayfa sayısı olarak az ama etkili makaleler ve denemeler ile sürdürmüştür. Bunlardan birkaçı, "Para Reformu Üzerine Bir Deneme" (1923), "Bay Churchill'in Ekonomik Sonuçları" (1925), "Lloyd George Bunu Yapabilir Mi" (1929) başlıklı yazıları olarak belirtilebilir.

Keynes 1925 yılında, ilk kez 1918 yılında tanıştığı Rus balerin, Lydia Lopokova ile evlenmiştir. Evlilik hayatı, Keynes için bir dönüm noktası da olmuş, iki temel eseri, *A Treatise on Money: A Pure Theory of Money* (Para Üzerine Bir İnceleme: Paranın Salt Teorisi) ve *The General Theory of Employment, Interest and Money* (İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi) kitaplarının çalışmalarını, eşi ile birlikte zaman geçirdiği yazlık evde gerçekleşmiştir (Skidelsky, 2003:39-40).

1929 yılında Finans ve Endüstri Komitesinde yer alan Keynes, 1930 yılında Ekonomik Danışma Konseyinin üyelerinden birisi olmuştur. Yoğun programı, iktisatçılar için geç sayılan bir yaşa, 47 yaşına 1930 yılına kadar temel bir eser verememesinin nedeni olarak düşünülmektedir (Skidelsky, 2003: 42).

Keynes, büyük buhran sırasında yazdığı ilk temel eseri ve "magnum opusu" olarak değerlendirilecek "Para Üzerine Bir İnceleme" kitabından sonra, kitaba gelen yoğun eleştirilerin de etkisiyle, "Genel Teori" yi yazmaya başladı. En az 30 yıl iktisat literatürünü baştan değiştirecek bu kitap 1936 yılında yayınlanmıştır (Backhouse ve Bateman, 2008: 13).

Keynes, Genel Teori sonrasında İngiliz Ekonomi Politikasında en etkili kişi haline gelmesine rağmen, hiçbir zaman politikada aktif rol almak, parlamentoda yer almak için aday olmamıştır (Skidelsky, 2003: 52). 1940 yılından sonra Maliye Bakanlığı Danışmanlık görevleri dışında, 1945 yılında II. Dünya Savaşı sonrası oluşacak yapıları inşa etmek amacıyla ABD'ye giden İngiliz heyetinin başında yer almıştı.

1942 yılında Tilton Baronu olarak asilzadelik ünvanı alan Keynes, 21 Nisan 1946'da kalpte yoğun kan pıhtılaşması nedeniyle oluşan kalp krizi sonrasında vefat etmiştir.

Vasiyetinde küllerinin, hayatını geçirdiği yer olan King's College'nin bodrumuna gömülmesini istesede, külleri kardeşi tarafından talimatı unutularak Down's nehrine atılmıştır. Cenaze töreninde kişiliğini yansıtan şiir olarak seçilen kıta aşağıdaki gibidir (Marcuzzo, 2008: 132-134).

Fikir savaşından asla vazgeçmeyeceğim

Kılıcım da kınında durmayacak

İngiltere'nin yeşil ve şirin topraklarında

Kudus'ü kuracağımız zamana kadar…

Yaklaşık olarak 1,90 cm boya, iri bir görünüşe ve hafif bir kambura sahip olan Keynes'in, insanları etkileme potansiyeline sahip bir ses ve hitap şekline sahip olduğu ifade edilmektedir (Wapshott, 2017: 16). Keynes, ekonomik faaliyetlerinin ve danışmanlıklarının yanında, borsa spekülatörü, resim koleksiyoncusu, üretken bir yazar, iki büyük sigorta şirketi yöneticisi ve Cambridge Sanat Tiyatrosu'nun kurucularındandır (Backhouse ve Bateman, 2008: 13).

1.2 KEYNES'İN DÜŞÜNCE YAPISININ OLUŞUMUNA ETKİ EDEN FAKTÖRLER

Keynes'in yaşadığı dönem, kendisi ile aynı yıllarda yaşayan ünlü yazar Stefan Zweig'in deyimiyle "…başka zamanlarda on kuşağın yaşayacağı değişimler ve dönüşümlere sahne oldu" (Zweig, 2017: 14). Dünya bu dönemin başında büyük bir refah çağı yaşarken, arada dünya tarihinin gördüğü en büyük iki savaş ve en ağır sonuçlu ekonomik krizle yüzleşti. "Genel Teori"ye giden yolda Keynes'in tüm birikiminin ve kişiliğinin bu tarihsel konjonktürün zihninde bıraktığı izler sayesinde oluştuğu söylenmektedir (Küçükkalay, 2015: 319).

Elit bir çevrede, İngiliz Viktoryası döneminde, katı kurallar ve büyük refah içinde büyüyen Keynes'in, bu yapıya uygun yetiştiği görülmemektedir. Skidelsky'e göre Keynes için toplumsal geleneklere karşı çıkmak kişiliğinin güçlü bir öğesiydi ve bu konuda inanılmaz bir kapasiteye sahipti (Skidelsky, 2003: 16-17). Geleneklere karşı çıkışını özel hayatı yanında akademik yaşamda, klasik iktisat ekolüne saldırısı sırasında da görebilmekteyiz.

Keynes King's College öncesi öğrencilik döneminde de sosyal ve akademik olarak başarılı bir öğrenci olsa da King's College sırasında edindiği arkadaşlıkların tüm hayatını şekillendirdiği düşünülmektedir. King's College'e girişinin ikinci yılında Keynes, Havariler (Apostles) adı verilen, Cambridge'li elit eğitmen, eski ve yeni öğrencilerin bir araya geldiği gizli bir topluluğa seçildi. Söz konusu topluluk bilim, sanat ve siyaset alanında ünlü kişilerden oluşmaktaydı. Bu topluluk ve yaklaşık on yıl sonra katılacağı Bloomsbury grubu Keynes'in hayatını ve tüm dostluklarını belirleyecektir (Skidelsky, 2003: 31).

Rothbard, Keynes'in yer aldığı Havariler grubunun kesinlikle standart bir öğrenci grubu olmadığını ifade etmektedir. Ona göre bu grup "ensest bir gizlilik ve

üstünlük dünyasıdır" Bu topluluk tüm zamanlarını, felsefe, estetik ve hayat üzerine tartışarak geçirmektedir. Her hafta cumartesi akşamları toplanarak önemli makaleleri tartışmakta, hafta boyunca da yaşamlarını birbirlerinin odasında geçirmektedir. Bu gruba üyelik sadece öğrencilik yılları için geçerli değildir. Hayat boyu havari kalanlara "melekler" ismi verilmektedir (Rothbard, 2010: 13).

Havariler grubunun temel inanışlarını G.E. Moore isimli ünlü ahlak felsefecisi biçimlendirmiştir. Skidelsky'e göre Keynes ve arkadaşları ateistlerdi, bu boşluk onların hayatlarını nasıl yaşamaları gerektiğini aramaya sevk ediyordu ve çözümü Moore'un 1903 yılında çıkan önemli eseri "Principia Ethica" (Etiğin Prensipleri) da buldular (Moggridge, 1985; Skidelsky, 2003).

Moore, Havarileri "kesin gerçeğe, dostluk, sanat ve güzellik arayışına" çağırmıştı. Keynes, sanatçı yeteneğe sahip olmayan insanlar için ise mali işlerde bir kariyerin bu hedeflere ulaşmada önemli bir değere sahip kılacağına inanmıştır (Backhouse ve Bateman, 2008: 13).

Keynes'in düşünce dünyasında ve iktisadı anlayışında anlamı büyük olan sezgilerin önemi kavramını Moore'den alınmıştır. Keynes, kişilerin düşüncülerini oluştururken matematiksel olasılık kavramı yerine sezgileri ile hareket ederek mümkün olan sonuçlara ulaştıklarına inanmaktadır. Aynı düşünce şeklinden hareketle, insanlar iyi olanı tanımlayamazlar sadece sezgisel olarak bilebilirler. İyilik tanımlanamadığı ve üzerinde inceleme yapılamadığı için hangi tür eylemin iyiliği arttıracağı bilenemeyecektir. Onlara göre iyiliği arttırmanın tek yolu hayatta yaşanan güzelliklerin arttırılmasıdır. Keynes ve hocası Moore, her ne kadar iyiliği tanımlanamaz, sezilebilir bir olgu olarak görseler bile, iyilik miktarının maksimum düzeye çıkarılabileceğine inanmaktadırlar.

Sanatçı, felsefeci ve bilim insanlarından oluşan Moore'un grubunda, daha iyi bir yaşama ulaşma arzusu her zaman ön planda yer almıştır. Onlara göre kişiler her zaman daha iyi bir yaşama ulaşmak için çalışmalıdırlar. İnsanlar için en değerli şeyler, insani ilişkilerden ve güzel objelerden alınan zevkler olacaktır (Skidelsky, 2003: 58-61).

Keynes'in ve Havariler'den birçok arkadaşının yer aldığı Bloomsbury grubu, kendi güzellik inanışlarına ulaşmak amacıyla, Londra kırsalında yer alan Bloomsbury adı verilen bir bölgeye taşınılması sonucu oluşmuştur. Bu grup içinde sanat ve bilimsel

tartışmaların yanında, eşcinsel birlikteliklerinde yer aldığı tüm literatürde ifade edilmektedir. Keynes'in eşcinsel ilişkileri gençlik yıllarında yoğun olarak devam etse de 1925 yılında yaptığı evlilik ve düzenli aile hayatını istemesi ile birlikte yok olmuştur. Keynes ancak özel hayatının düzenli hale gelmesinden sonra temel iki eseri, "Para Üzerine Bir İnceleme" ve "Genel Teoriyi" dünyaya kazandırabilmiştir.

Keynes'in fikir dünyasının oluşumunda Moore dışında, Bertrand Russell, Ludwig Wittgenstein ve Frank Ramsey gibi arkadaşlık yaptığı, yüzyıla damgasını vurmuş filozoflar ve bilim adamları da yer almaktadır.

Keynes, olağanüstü elit bir çevrede yetişmesine rağmen, kendi fikirlerini açık yüreklilik ile başkalarına sunmaktan ve geri dönüşlerini kullanmaktan hiçbir zaman vazgeçmemiştir. Bilimsel yardım alması gerekliliğini Keynes şu cümleler ile ifade etmektedir: "İktisatta, birisi yalnız başına uzun süre düşünürse geçici olarak inanabileceği aptalca şeyler şaşırtıcı olacaktır." (Marcuzzo, 2008:125).

Skildelsky, Keynes'in zihnini evrensel bir meraka ve her konunun teorisini çıkarmaya yönelik bir bakış açısına sahip olduğunu ifade etmektedir (Skidelsky, 2003: 18). İki büyük eseri Para Üzerine İnceleme ve Genel Teori'de de görüldüğü gibi, kişiliğindeki tüm unsular, eserlerinin yapısına yansımıştır.

Keynes'in zihninin bir engeli ortadan kaldırmaktan ziyade, etrafından dolaşarak geçmeyi seven bir yapıda olduğu ifade edilmekte olup (Skidelsky, 2003: 15), kitlesel işsizlik karşısında Ortodoks ekonomi araçlarının sorunu çözmeye yetmeyeceği inancının pekişmesi sonrasında, zihinsel esnekliği sayesinde "Genel Teoriye" giden yola ulaştığı belirtilmektedir. (Johnson, 1974: 99) Aynı zamanda Keynes'in kendisini makinanın, *kendi kendine çalıştır tuşu* bozulduğu için çağrılan bir teknisyen olarak gördüğü söylenmektedir (Johnson, 1974: 100).

Literatüre katkıları bakımından 3 önemli Keynes biyografisinin yer aldığı ifade edilmekte olup bunlar resmi otobiyografisi olarak geçen Harrod'un kitabı, Keynes'in eserlerini 30 cilt halinde toplayan Moggridge ve Johnson'ın çalışmaları ve daha sonra Lord ünvanı alan Skidelsky'nin 3 cilt halinde yayımlanan otobiyografisidir. Bunlardan Skidesky'nin Journal of Post Keynesian Economics dergisinde yer alan söyleşisinde Keynes ile ilgili yorumları önem taşımaktadır (Deprez, 1995: 313-324). Skidelsky'e göre Keynes'in amacı dünyayı daha iyi bir yer haline getirmektir. Keynes, akademik çalışmalarının tamamında dünyayı bozarak değil, tamir ederek; yıkarak değil

düzelterek daha iyi bir yer olması için çalışmıştır. Keynes bu yolculuğunda çok fazla fikir değiştirmiş, birçok eleştiriyi göğüslemek zorunda kalmıştır. Kendisi politik ve iktisadi fikirlerindeki değişmeleri ileriye gidiş olarak hissetmekte, bu değişimlerin hepsi ise daha iyi bir topluma ulaşmak için Keynes'in pratik yönünü yansıtmaktadır. İki dünya savaşı arasında yaşananlar, dünyanın ve Keynes'in pratik yönünü değiştirmese dahi, dönüşüm ve kapitalizmin devamlı ileriye dönük olacağına olan inancını kısmi olarak kaybetmesine neden olmuş, bu bakış açısı ise iktisada olan ilgisini arttırmıştır.

Keynes, dünyayı daha iyi bir yer yapma yolundaki çalışmalarında, geleneksel değerlerin genellikle tersinde yer almıştır. Keynes hayatı boyunca Viktorya toplumunun etik, dini, politik ve ekonomik tüm sıkı değerlerine karşı çıkmış ve kendisini iyi bir hayat yaşamaya adamıştır. Keynes entelektüel konularda solda, sosyal konularda sağda yer almaktadır.

Keynes'in tam bir iyimserlik örneği olduğu literatürde belirtilmektedir. Keynes her zaman doğrudan ve hemen harekete geçer, olaylara bakış açısı; bir soruya, soruna hemen cevap üretilmelidir şeklindedir (Johnson, 1974: 101).

Johnson, Keynes'in bilim insanı mı, politikacı mı olduğu sorusunu sorduğu makalesinde, olaylara bakış açısı toplu olarak değerlendirildiğinde, onun seçim amaçlı değil, entelektüel bir politikacı olduğunu belirtir ve "entelektüel politikacı olmak için bilim insanı olmak zorunda kalmış kişidir." (Johnson, 1974: 109).

Benzer şekilde Skousen'de, Keynes'in büyük bir teorik iktisatçı olmadığının, onun pratik sorunlara çözüm bulan bir iktisatçı olduğu konusunda geniş bir uzlaşı olduğunu ifade eder (Skousen, 1).

Keynes'in düşüncelerinin oluşumunda ve kullandığı terimlerde borsada yaptığı yatırımların ve yatırımcılığının da büyük önemi olduğu göze çarpmaktadır. Skousen, Keynes'in yaklaşık 16.000 pound olan başlangıç sermayesinin, ölümünde 1946 yılında 410.000 pound'a çıktığını belirtmektedir. Her ne kadar resmi biyografi yazarı Harrod, Keynes'in yatırımlarına 1920 yılında başladığını belirtmesine rağmen, Keynes'i yoğun bir şekilde eleştiren Skousen, Keynes'in savaş yıllarında yaklaşık 4.000 pound olan sermayesini, hazinedeki görevini kullanarak içeriden öğrenenlerin ticareti yoluyla üçe katladığını beyan etmektedir. Skousen bir adım daha ileri giderek, düşünce dünyasının oluşumunda, Keynes'in Büyük Bunalımın oluşumunu tahmin edememesinin büyük

önemi olduğunu vurgu yapmaktadır. Bir İsviçre bankacısının Keynes'den hisse senedi ve piyasa tavsiyesi istediği 1920'li yıllarda, Keynes'in "Hayatımız boyunca bir ekonomik kriz görmeyeceğiz" dediği ifade edilmektedir. Keynes'in aynı zamanda altın standardına önemli oranda düşman olmasına rağmen, 1933 yılında Güney Afrika altın şirketleri hisseleri alması ilginç bir anekdot olarak göze çarpmaktadır.

1.3 JOHN MAYNARD KEYNES'TE İKTİSAT FELSEFESİ

Keynes'in iktisada bakış açısı incelenirken, Keynes'in iktisatta kullandığı yöntem ve yöntem konusundaki görüşleri, kapitalizm ve liberalizm arasındaki inançları ile birlikte belirsizlik ve olasılık kavramları hakkındaki düşünceleri incelenecektir.

Keynes'i Keynes yapan tüm iktisadi düşüncelerinin, kendi hayat felsefesi ile bütünleştiği görülmektedir. Geleceğin belirsizliği, sezgilere dayalı olasılıklara indirgeme yoluyla karar verme ihtiyacı ve iyi bir yaşam ile birlikte ekonomiye ulaşma amacı Keynes felsefesinin önemli köşe taşları olarak gösterilebilir.

Keynes'e kadar neredeyse gündeme getirilmeyen belirsizlik kavramı, Keynes ile birlikte ekonomik gündemin ortasına yerleştirilmiştir. Keynes belirsiz bir dünyada rasyonelliğin nasıl olması gerektiği sorununu iktisadın temel taşlarından birisi haline getirmiştir (Skidelsky, 2003: 65).

Keynes, iktisadı doğal bir bilim olarak değil ahlak bilimi olarak tanımlamaktadır. Keynes'e göre iktisatçı bir tanı uzmanı, doğru modelleri seçen ve doğru çözümler bulmak için uğraşan kişidir. İktisadi modellerin oluşumunda ise mantık silsilesinin doğruluğu Keynes için büyük önem taşımaktadır. Keynes, matematik ve istatistiğe ise mesafeli olarak yaklaşmaktadır.

1.3.1 İktisat Yöntemine Bakışı

Keynes'in gözünde iktisat doğal bir bilim değil, bir ahlak bilimidir. İktisat konularının ve araçlarının doğa bilimleri gibi değişmez olmadığını göstermek için Keynes, Newton'un elmanın yere düşüşü örneğini kullanmıştır. Keynes'e göre elmanın yere düşüşü, elmanın dürtülerine, yere düşüp düşmeyeceğine değip değmemesine, yer ile elma arasındaki uzaklığın yanlış hesaplanıp hesaplanmadığı gibi olgulara bağlı olmazken, iktisat tamamen bunlar üzerine kurulmuştur (Moggridge, 1985: 25). Keynes bu bakış açısından hareketle iktisat bilimini bir tanı bilimi olarak

tanımlamaktadır. Bu nedenle de Keynes'e göre iktisatçı bir yandan tanıyı yapan diğer yandan da tanısına yönelik bir tedavi öneren doktor gibidir (Orhan, 2016: 88).

Keynes iktisadı, modern dünya ile ilgili doğru modelleri seçme ve seçilen bu modelleri birleştirerek anlama sistemi olarak tanımlamaktadır (Skidelsky, 2003: 23). Keynes'in eleştirilerini sıraladığı klasik iktisadi düşünce akımlarının birçoğunun hatalarının mantıktan kaynaklanmadığı, ekonomiyi anlamak için gerekli doğru modelleri kullanmadıkları için ortaya çıktığı ifade edilmektedir. Bu bakış açısına, Para Üzerine Bir İnceleme'de ve Genel Teori'de, Say Kanunu ile paranın miktar teorisine yönelttiği eleştirileri örnek olarak gösterilebilir.

Keynes, doğru modellerin seçilmesinden sonra, ekonomik teorinin de ne olursa olsun mantıksal olarak tutarlı olması gerektiğine inanmaktaydı. Keynes, ekonomistlerin temel görevlerinin, ekonomik teoriler oluşturulurken kullanılan neden sonuç ilişkilerinin, mantık dışı olmasından kaçınmak olduğunu belirtmektedir (Carabelli ve Cedrini, 2014: 1065).

Yaşadığı döneme umut olmuş bir iktisatçı olması yanında Keynes'in iktisadın geleceğine bakış açısı da umut doludur. 1932 yılında yazdığı bir yazıda, "son yirmi beş yıllık hayatımda gördüm ki, iktisatçılar günümüzün en az yetenekli olmasına rağmen en önemli bilim insanlarıdır. Ancak ümit ediyorum ki, eğer çalışmalarımız başarılı olursa, onlar gelecekte tekrar önemsiz kişiler olacaklardır." (Johnson, 1974: 100).

Matematik ve istatistiksel yaklaşımlar, Keynes için önemli olmasına rağmen, iktisada katkıları bakımından sınırları olan konulardır. Her ne kadar II. Dünya Savaşından sonra milli muhasebenin oluşturulmasında görevli olsa da Keynes'in istatistiki verilere güven duyulabileceği konusunda şüpheleri vardı (Backhouse ve Bateman, 2008: 23-24). Yönteminde ve bilgi koordinasyon eksikliğinin giderilmesinde istatistik verilerin yayılması gerektiğini ve bunun kamu tarafından üretilmesi ihtiyacını sürekli dile getirse de Keynes istatistik konusunda çok ihtiyatlıydı.

Keynes için matematik ise sadece bir araçtı (Backhouse ve Bateman, 2008: 24). Kendisi ve hocası Marshall çok iyi matematik eğitimine sahip olsalar da gerçek dünyanın basit matematiksel modeller için çok karmaşık olduklarını düşünmekteydi. Matematik üzerine tezini olasılık hakkında yazmasına rağmen Keynes, günümüzde

tamamen bilimsel olarak bakılan bu konuyu dahi, sezgilere dayandırma eğilimine sahipti.

1.3.2 Kapitalizm ve Liberalizm Arasında Keynes

Keynes bir devir için umut ışığı olarak nitelenmiş, kapitalizmin kurtarıcısı olarak görülmüş bir düşünürdür. Gençlik yıllarını her ne kadar matematik, olasılık ve klasik felsefeciler üzerine çalışarak geçirmiş olsa da hazinede aldığı görevler ve birinci dünya savaşı sonrasında kapitalizmin ilerleyeceğine olan inancının kaybolması nedeni (Skidelsky, 2003: 43) ile iktisat Keynes'in ana uğraşı alanı haline gelmiştir. Aslında Keynes'in toplam iktisat eğitiminin sadece sekiz hafta olduğu düşünüldüğünde (Gümüş, 2003: 16) teori ve pratiğe olan katkısının önemi bir kez daha öne çıkmaktadır.

Keynes devletin rolünü, klasik kapitalizmin istediği konumun çok üzerine yerleştirmiş olsa da sosyalizmi şiddetle eleştirmiş, sosyalist politikaların sınıf temelli ayrımını reddetmiştir. En çok alıntı yapılan metinlerinden birinde Keynes: ".. sınıf savaşı beni eğitimli burjuvazinin yanında bulacaktır." demektedir (Skidelsky, 2003: 74-75).

Keynes'in sosyalizme yönelik merakına ilişkin bilgiler olmasına rağmen, kapitalizme bağlı olduğu söylenmektedir. Keynes, kapitalizmi "gerçek yaşamın sürdürülmesi için en olası sistem" olarak görmektedir. Keynes için kapitalizmin en büyük sorunu, sistemin içinde yer alan bilginin iyi şekilde koordine edilememesidir. Bu koordinasyon eksikliği sistemde yer alan istihdam kaybına da neden olmaktadır (Backhouse ve Bateman, 2008: 19).

Keynes'in liberalizm hakkındaki görüşleri, toplu şekilde 1925 yılında yayımladığı, "Ben Bir Liberal miyim?" adlı makalesinde yer almaktadır. Keynes, ilgili makalede dönemin 3 büyük partisi olan, Muhafazakâr Parti, Liberal Parti ve İşçi Partisinden hangisine daha yakın olduğunu açıklarken, liberalizm ile ilgili görüşlerini de paylaşmaktadır.

Keynes'e göre insanların hangi düşünce akımına yakın olup olmadığının öneminden önce, her birinin kesinlikle siyasi görüşlere sahip olmaları gerekmektedir. İnsanlar kendisini herhangi bir partiye ait hissetmiyorsa bile en az nefret ettiği partinin yanında durmalıdır. Bu görüşün Keynes'in ülkesi için sürekli çalışmaya olan inancından geldiği düşünülmektedir.

Keynes, liberalizmin erdemlerini vurgulamasına ve ekonomiye müdahale etmeme anlayışının, on sekizinci yüzyılda çok önemli katkılar verdiğini düşünmesine rağmen, sistemin dönemin zorlu koşulları için yeterli olmadığını düşünmektedir. Keynes, liberalizmin en önemli problemlerini bilginin koordinasyonu eksikliğinde ve mülkiyet kavramının yapısında görmektedir.

Mülkiyet devri sorunu, Keynes'e göre kapitalist sistemin en köklü sorunlarının başında gelmektedir. Ona göre mülkiyetin veraset ile devri, sistemin geri kalmasının ve beklenen atılımı yapamamasının temel nedenlerinden birisidir. Keynes, veraset yoluyla aktarımı, üretim faktörlerinin ehil ve etkin olmayan kişilerin eline geçmesine neden olabileceğini ve bu konuda kontrol mekanizmasının da bulunmadığı yönünde eleştirmektedir.

Doğru bilgiye ulaşımı sağlamak ve etkin yönetim uygulamalarına destek olmak amacıyla Keynes, yerinden yönetim ve hükümet yetkilerinin yarı özerk kuruluşlara verilmesinin ekonomik gelişim için önem taşıdığına inanmaktadır. Keynes bu sürecin meclisin yasama yetkisine zarar verilmeden yapılması gerektiğini düşünmektedir.

Keynes aynı makalede doğum kontrolü, alkol ve uyuşturucu ile bahisler konusunda da görüşlerini belirtmiştir. Keynes bu konularda, her bir konuda kısmi olarak farklı bakış açısına sahip olmasına rağmen, liberal olmaktan uzak yorumlar yapmaktadır.

Keynes makalesini "Okuduklarınıza göre ben bir liberal miyim?" sorusu ile bitirmesine rağmen, tüm anlayışını oluşturan cümlesinin "… toplumsal adalet ve toplumsal istikrar adına ekonomik güçleri denetlemeyi ve yönlendirmeyi amaçlayan..." cümlesi olduğu tarafımızca düşünülmektedir. Keynes her ne kadar liberal olduğunu söylese dahi, olması gereken sistemin etkin bir kontrol ile birlikte yönlendirilmiş bir liberalizm olduğuna inanmaktadır.

Keynes' e ait literatürde, devletin amaçları olduğu, bu amaçlara ulaşmak içinde devletin yönetmesi, pasif konumda kalmaması gerektiği belirtilmektedir. Keynes için devletin teknik bir yapı olduğu görülmektedir (Kaya ve Özgür, 2016: 50).

1.3.3 Belirsizlik (Bilinmezlik) İle Olasılık Kavramları ve Keynesyen Bakış

Keynes'in temel anlayışı, gelecekten neler beklendiğinin bilinememesi ve bunun geçmişte elde edilen veriler ile hesaplanmaması üzerinedir. Keynes'e göre

eylemlerimiz hakkındaki bilgi, kesin olmayan ve olasılığa dayalı bilgi niteliğindedir. Ahlak felsefecisi ve Keynes'in hocalarından Moore, geleceğin bilinmediği zaman yapılacak en iyi şeyin geleneklere ve genel yarara uygun şeylerin seçimi olması gerektiğini ifade etmesine rağmen, Keynes, doğru olasılığın seçimi için rasyonel bir yol olduğuna inanmaktadır (Skidelsky, 2003: 60-61). Bu Keynes'i olasılık hesabının, sıklık yorumuna değil; sezgiler sayesinde bilinmezliğin olasılıklara indirilebileceğine olan inancına götürmüştür. Keynes'in ekonomik analizinde kullandığı belirsizlik ve olasılık kavramlarının da bu süreçte oluştuğu düşünülmektedir.

Keynes için gelecekte çok fazla bilinmezlik olduğu için, insan zihninin "sezgileri" kullanarak bilinmezliği olasılığa indirmeye çalışması, belirsizliği ortadan kaldırmanın en temel yoludur (Skidelsky, 2003: 61). Keynes için belirsizlik kavramı ekonomik konuların temel sorunsallarındandır. Hatta belirsizlik kavramının Keynes'i klasiklerden, neo-klasiklerden ve Keynesyenler'den dahi farklılaştırdığı belirtilmektedir (Orhan, 2016: 80).

Keynes 1924 yılında yayınladığı "Laissez-Faire'nin Sonu" adlı denemesinde, piyasa sisteminin tüm olumsuzluklarının, riskten, belirsizlikten ve cahillikten geldiğinin vurgusunda bulunmaktadır (Skidelsky, 2003: 71-72). Keynes'e göre tüm bu olumsuzlukların çözümü için para ve kredi mekanizmaları, merkezi bir kurum tarafından denetlenmelidir ve bilgisizliğin önüne geçilebilmesi için ticari bilgilerin, tasarruf ve yatırım hacmi bilgilerinin toplanması ve halka duyurulması gerekmektedir. Keynes genel olarak istatistiksel verilerin yol göstericiliğine kuşku ile yaklaşmasına rağmen, bilginin gerekliliği konusunda söz konusu tutumunu değiştirmektedir. O günlerde etkinliğini yeni yeni arttıran merkez bankalarının çok daha önemli roller üstleneceğini söyleyerek gelecek hakkında başarılı bir çıkarımda bulunacaktır.

Keynes'e göre belirsizliğin olduğu bir ortamda bireysel faydaya ulaşma çabası, toplumsal faydaya ulaşmayı garantilemeyecek olup (Kaya ve Özgür, 2016: 52), bu eksiklik devletin bilinçli bir şekilde hareket etmesi ve piyasayı yönlendirme düşüncesinin, kurumsal temelini oluşturmaktadır.

Keynes, devletin piyasaya müdahale etmesi gerektiğine inanmasına rağmen, bu hareketin bireysel özgürlüklere ve özel mülkiyete engel olmaması gerektiğini de düşünmektedir. Keynes, "bırakınız yapsınlar" politikasına karşı olmasına rağmen, görünmez elin ve kapitalizmin var olması gerektiğine, ancak devletin onu daha

görünür hale getirmesi gerektiğine inanmaktadır (Kaya ve Özgür, 2016: 64-65). Bu süreçte devletin en temel rolü belirsizlikleri azaltmak olacaktır.

Keynes gelecekle ilgili bilginin olmadığı bir durumda yatırımcıların, kumarbazlara benzer davranışlara göre karar alacağını, bunun da tamamen şansa bağlı olacağını ifade etmektedir. (Backhouse ve Bateman, 2008: 19). Ancak bu anlayışın mevcut olması yanında, kapitalizmin neyin üretileceğinin ve nasıl üretilmesi gerektiğinin belirlenmesinde yeterli derecede başarılı olduğu, servet dağılımı konusunda ise kesin başarısız olduğu belirtilmektedir (Kaya ve Özgür, 2016: 66).

Devletin müdahalesi sonucunu doğuran "belirsizlik" ilkesinin genel sonuçları dışında, piyasanın işleyişinde de bu kavram önemli yer tutmaktadır (Orhan, 2016: 82). Keynes piyasada kârın ve riskin doğumunun, likidite talebinin, spekülatif para talebinin ve likidite tuzağı kavramlarının oluşumunu, tamamen belirsizlik üzerine kurgulamaktadır (Orhan, 2016: 82).

Keynes, "Para Üzerine Bir İnceleme" kitabında ve daha sonra "Genel Teori"de, yatırımcıların, aldıkları kararları esas etkileyen konunun, mevcutta bitmiş işten elde edilen kâr olmadığını, yeni işten elde edilmesi beklenen kârın varlığı olduğunu ve bunun içinde belirsizlik faktörünün çok yüksek olduğunu ifade etmektedir. Yatırımcıların söz konusu kararı almalarını etkileyen beklentilerin değişmesine neden olan olgunun ise önemli bir kısmının banka faiz oranları olduğunu belirtmektedir (Keynes, 2012: 146-147).

Keynes, tüketici davranışının makro ekonomik sonuçlarını incelerken de belirsizlik kavramına büyük önem vermektedir. Ona göre olasılıkların bilinmediği durumlarda tüketici gelirini diğer ürünlere harcayarak bilinmezliğe gitmek yerine, tasarrufta bulunarak likit değerlere yönelmeye başlayacaktır. Söz konusu süreç nedeni ile ekonomideki alternatif yatırım imkanlarının değerlendirilmesi imkânı azalmaktadır (Orhan, 2016: 81-82).

1.4 "PARA ÜZERİNE BİR İNCELEME" DE KEYNES'İN DÜŞÜNCELERİ

Keynes- Hayek tartışması, Keynes'in "Para Üzerine Bir İnceleme" kitabı üzerine Hayek'in Economica dergisinde yer alan eleştirel makalesi ile başlayacak ve Times Gazetesi'nde, 1932 yılında yer alan karşılıklı makalelerin yazılması ile

tamamlanacaktır. Tartışmaların ana noktasını ise "Para Üzerine Bir İnceleme" de yer alan görüşler oluşturacağı için ilgili bölümde kitap üzerinde yoğun olarak durulacaktır.

Keynes, kitabını 1923 yılının sonlarında yazmaya başlamış olmasına rağmen, ancak 1930 yılında tamamlayabilmiştir (Wapshott, 2017: 38). Keynes kendisi kitabının ön sözünde, görüşlerinin bu süre içinde çok değiştiğini ve kitabı okuyanların bu kafa karışıklığını muhtemelen gözleyeceklerini ifade etmektedir. Kitabını tekrar yazmaya başlasa çok daha kısa ve karışık olmayan bir kitap yazacağını beyan eden Keynes, yine de görüşlerinin oluşması aşamasında önemli bir aşama olarak gördüğü kitabını yayınlamaktan geri durmamıştır.

Skidelsky, "Para Üzerine Bir İnceleme" kitabının, özetlenmesi ve anlaşılması zor bir kitap olmasına rağmen, finans ve para piyasalarına ilişkin kuralların anlaşılması açısından zengin bir kitap olduğunu belirtmektedir (Skidelsky, 2003: 96-97). Keynes, ilgili süreçte her ne kadar düşüncelerini üretim ve istihdam üzerine yoğunlaştırmaya başlamasına ve söz konusu kendi kitabını kendisi geri plana itmesine rağmen, "İnceleme" dengesizliğin analizi ve fiyat düzeyi üzerine yoğun bir içerik barındırmaktadır.

Keynes söz konusu kitabında, tasarruf ile yatırımların birbiri ile eşit olacağı görüşünü eleştirerek klasik düşünceden ayrılmanın ilk izlerini vermeye başlamıştır. (Skidelsky, 2003: 97) Skidelsky'e göre "İnceleme" Keynesyen devrimin başlangıcını ifade etmekte olmasına rağmen, "Genel Teori" nin gölgesinde kalmıştır. Ancak günümüzde ortaya çıkan ekonomik krizlerin ve istikrarsızlıkların anlaşılmasında önemli bir eser olduğu düşünülmektedir (Dinar, 2016:115).

"Para Üzerine Bir İnceleme" kitabını, Keynes'in politika önerileri verdiği ilk kitabı "Parasal Reform" ile tamamen teoriye dönük "Genel Teori" arasında bir adım olarak görebilmekte mümkündür (Carabelli ve Cedrini, 2014: 1071).

Kitap aslen, bir fiyat düzeyinden başka bir fiyat düzeyine geçen ekonomide yer alan değişimleri incelemesine ve konjonktürel bir analiz sunmasına rağmen, üretim üzerinde durmadığı eleştirileri ile karşılaşmaktadır. Ancak söz konusu kitabın amacı, üretimi ve istihdamı analiz etmek değil, sadece belirli bir odak noktasını, paranın ekonomi üzerindeki etkilerini açıklamaya çalışmaktır.

Laidler (2008)'e göre Keynes kitabında, Johan G. Knut Wicksell'in (1851-1926) doğal faiz kavramını geliştirmiş, iyimserlik ve kötümserlik gibi duyguların

ekonomik hareketlerin oluşumunda önemli bir etken olduğunu ifade etmiş ve yatırımlardaki yön değiştirmelerden kaynaklanan bir konjonktür teorisi oluşturmaya çalışmıştır. Ona göre Keynes, iyimserlik dönemlerinde doğal faiz oranın yükseldiğini, kötümserlik dönemlerinde doğal faiz oranlarının düştüğünü ve girişimcilerin beklenti ile algılarının tüm dalgalanmaları oluşturduğu bir model kurmaya odaklanmıştır. (Laidler, 2008: 52-53)

1.4.1 Kitabın Temel Kavramları ve Genel Yapısı

"Para Üzerine Bir İnceleme" 4 ana bölümden oluşmaktadır. Kitabın ilk iki bölümü, paranın tanımı, oluşumu ve değeri hakkında para teorisi ile ilgili günün mevcut ekonomik bilgisinin bir araya getirilmesi şeklinde oluşturulmuştur. Söz konusu bölümlerde Keynes'in ele aldığı konulardan, tez konusu tartışma ile ilgili olanlara kısaca yer verilecektir. Ancak tartışmanın özünü oluşturan konular, kitabın 3. ve 4. bölümlerinde yer alan "Temel Denklemler" ve "Fiyat Düzeyi Dinamikleri" ismini alan kendi orjinal yaklaşımını içeren bölümlerinde yer almaktadır. Keynes'in kendisi, söz konusu düşüncelerinin, kendi fikir dünyasında yer alan değişimleri yansıttığını ifade etse (Keynes, 2012: IX) ve "Genel Teori" den sonra ilgili düşünceler iktisat literatüründe önemli bir şekilde tartışılmamış olsa da kitabın denge- dengesizlik analizi açısından bakış açıcı bir özelliğe sahip bulunduğu düşünülmektedir.

Keynes, "Para Üzerine Bir İnceleme" nin amacını, kitabın önsözünde, ekonomik dengesizliğin yapısını keşfetmek, parasal ekonomik yapıda bir dengeden diğer denge durumuna gidişin nedenlerini keşfetmek olarak tanımlamaktadır. (Keynes, 2012: IX)

1930 yılında yayımlanan kitap için, Keynes'in 1932 yılında yazdığı, "Yabancı Basımlara Önsözler" ismini taşıyan bölümün, günümüz baskısında dahi yer alması, Keynes-Hayek tartışmasının (1931-1932), Keynes'in düşünce dünyasını ne kadar çok etkilediğinin göstergesi olabileceği düşünülmektedir.

Keynes İnceleme'nin ikinci baskısının önsözünde, tasarruf ve yatırım ayrımı ile ekonomiye etkilerinin Schumpeter, Mises ve Hayek gibi yazarlarca Almanca literatürde tartışıldığını ve kendisinin söz konusu literatürü 1926 yılında İngilizceye çevrilmesi sonrasından beri takip ettiğini ifade etmek zorunda kalmıştır. Bu itirafta, Hayek tarafından yapılan, düşüncelerinin orijinal olmadığı ile ilgili düşünsel baskıların etkili olduğuna inanılmaktadır. Ancak Keynes, ilgili eleştirilerin, kendi kuramının

hayati yönlerini görmezden gelme eğiliminde olduğunu yazmıştır (Keynes, 2012: XV).

Söz konusu kitap birçok açıdan devrimci olarak nitelense bile, literatürde ve Hayek ile tartışmasında belirtileceği gibi, anlaşılması güç ve terimsel olarak farklı anlamlı, gelişme aşamasında birçok kavramı barındıran bir kitaptır. Söz konusu durum, kitabın temel düşüncelerinin uygulamaya geçişinin ve değerlendirilmesinin zor olması sonucunu vermektedir.

Keynes'in "Para Üzerine Bir İnceleme" nin girişinde yer alan para teorisi ilgili bölümde, o günün şartlarındaki mevcut iktisat teorisinde yer alan ve kendince önemli gördüğü düşüncelere ve tanımlara yer verilmiştir (Keynes, 2012: 3-28).

Keynes, paranın doğumunu; borcun doğması ya da insanlar arası alım-satım amacı sözleşmelerin yapılması sayesinde gerçekleştiğini söylemektedir. Ona göre paranın tarihsel önemi ise, Lidyalıların para basmasıyla başlamamıştır. Ekonomik olarak anlamlı olan paranın oluşması, parayı oluşturan değerin, paranın temsili değeri ile arasındaki farkın koparılması sonucunda meydana gelmesi ile başlamıştır.

Keynes yaşadığı ekonomik geçiş döneminde yer alan iktisadi terimler ile ilgili açıklamalar yaparken kısmen kendi yorumlarını eklemiş, tanımların yetersiz gelmesinden dolayı terimleri farklı anlamlarda kullanmak durumunda kalmıştır, Halkın elindeki para miktarı toplamı da bu bakış açısı ile değerlendirilerek, Keynes'e göre "devlet parası" ve "banka parası" olarak adlandırılmıştır. Her ikisinin toplamı Keynes için "cari para" ismini almaktadır. Söz konusu paranın, halkın elinde, üye bankalarda ve merkez bankasında biriktirildiği vurgulanmaktadır. Keynes söz konusu paralardan cari para toplamının büyük çoğunluğunu Banka Parasının oluşturduğunu, 1920-1929 yılları arasında ABD'de devlet parası/cari para oranının %13-17 arasında kaldığını belirtmiştir. Keynes tezinde sadeleştirme amacıyla, devlet parasının çok değişmediği varsayımıyla, bu para miktarını sabit ve önemsiz kabul etmektedir.

Keynes'in teorisinde aktif olarak kullanacağı para tanımları, kitabının "Banka Parasının Analizi" bölümünde bulunmaktadır. Keynes ilgili bölümde kişilerin para tutma amacına göre, gelir mevduatı, ticari mevduat ve tasarruf mevduatı olarak 3 farklı şekilde para talebine sahip olduklarını belirtmektedir (Keynes, 2012: 31-35).

Gelir mevduatı, kişisel gelirler sayesinde, kişisel harcamalar amacıyla elde tutulan mevduatı; *ticari mevduat*, ticari işlemlerde yapılacak harcamanın vadesinin

bilinememesi nedeni ile firmalarca tutulma ihtiyacı hissedilen mevduatı ifade etmektedir. Keynes gelir mevduatı ve ticari mevduat toplamını *nakit mevduat* olarak belirtmektedir. Söz konusu iki mevduat türü ödemeler için belirlenmiş olup ilgili amaç dışında, tasarrufu değerlendirmek, faiz oranın ya da hisselerin çekici olabileceğini düşünerek mevduat tutulabileceği de Keynes'te düşünülmektedir. Söz konusu mevduat *tasarruf mevduatı* olarak adlandırılır.

Keynes nakit mevduatın yaşadığı tarih için vadesiz mevduat, tasarruf mevduatının da vadeli mevduat olarak adlandırılabileceğini, ancak bu tanımlamanın bankaların tüm mevduatlar için faiz ödemeye başlaması nedeni ile giderek anlamını kaybedeceğini düşünmektedir (Keynes, 2012: 35).

Keynes, devrinde yaşayan önemli bir ekonomi uzmanı olmasının yanında, finansal piyasalara olan ilgisini de tanımlarının içerisine yerleştirdiği görülmektedir.

Günümüzde kredili mevduat hesabı olarak adlandırılan banka kolaylığı, şahıs ve firmalara nakit olmasa dahi para kullanımına izin vermektedir. Keynes söz konusu kolaylığı, nakit mevduat ile birlikte "nakit olanakları" olarak adlandırmaktadır.

Keynes, toplam nakit mevduatı içinde yer alan gelir mevduatı oranının (k1), ticari mevduat oranına göre (k2) daha sabit olduğunu öngörmektedir. Bu nedenle toplam mevduatın, milli gelirin içinde kararlı bir oran olmayacağını ifade etmektedir (Keynes, 2012: 45).

Keynes, kitabında yer verdiği yöntemi kullanılmak amacıyla temel birçok tanımda değişiklik yapma ihtiyacı hissetmiştir. Keynes'in belirlediği veya amacı için değiştirdiği tanımlara aşağıda özet olarak yer verilecektir.

Farklı ekonomik amaçlar için kullanmak amacıyla bir araya getirilen birleşik mal topluluklarının fiyatına *fiyat düzeyi*, değişikliklerini ölçmek için gösterge niteliğinde oluşan sayı dizilerini *endeks* olarak tanımlamaktadır.

Keynes, kitap metninde önemli bir kavram olduğunu belirtmesine rağmen teorisinde çok yer vermediği *kazanç standardı (reel kazanç gücü- geçim standardı)* tanımını yapmaktadır. Ona göre ilgili endeks, paranın satın alma gücünün, paranın emek gücüne bölünmesi sonucu elde edilmektedir. Ancak insan gücünün ölçülmesinin ve standartlaştırmasının zor olduğu ifade edilmektedir.

"Para Üzerine Bir İnceleme" kitabında ilk iki ana bölüm kitabın girişi niteliğinde olup orijinal nitelik taşıyan diğer iki bölüm için hazırlık niteliği taşımaktadır. Keynes teorisini geliştirmeye başladığı 3. Bölüm olan, "Temel Denklemler" bölümüne kâr, tasarruf ve gelir tanımları yaparak başlamıştır. Her üç kavram alışılmış teoriden farklı anlamları ile birlikte teorisinin özünü oluşturduğundan ilgili kavramlara detaylı olarak yer verilmiştir.

Gelir, Keynes'de 3 farklı başlıkta da aynı anlama gelmektedir (Keynes, 2012: 113-114). Keynes için gelir;

- Topluluğun parasal geliri
- Üretim faktörlerinin kazançları
- Üretim maliyetini ifade etmektedir.

Milli gelirin sınıflandırılması açısından, modern bakış açısından farkı ise Keynes'in kâr olgusuna bakış açısında yatmaktadır. Gelir tanımı içinde girişimcilerin normal kazançları yer almakta iken, *havadan kârlar* ismini verdiği kâr kavramı gelirin dışında yer almaktadır.

Kâr için Keynes başlarken, cari çıktının üretim maliyetiyle, satış hasılatının farkı olarak tanımlama yapmaktadır. Keynes'e göre bilinen kâr tanımı, girişimcinin normal kârının ve havadan kârların toplamından oluşmaktadır. Keynes *normal kâr* kavramını, firmaların faaliyet ölçeklerini arttırmaya veya azaltmaya çalışmalarına neden olmayacak kazanç olarak, üzerinde oluşacak kârı ise *havadan kâr* olarak tanımlamaktadır.

Havadan kâr kavramının oluşmasında Keynes, iş taahhütlerinden belirli bir zaman geçmeden ya da sözleşme şartlarındaki yükümlülükleri yerine getirmeden vazgeçilememesinin ve uzun dönemli yatırımların mevcut olması ile bunlardan beklenen kârı elde etmeden çıkmanın zor olmasının, önemli etkenler olduğunu ifade etmektedir.

Tasarruf tanımı Keynes'te, tüketicilerin parasal geliri ile cari tüketimleri arasındaki farktan oluşmaktadır. Bu tanımda da havadan kârlar, tasarruf tanımı içinde yer almamaktadır. Keynes'e göre servet artışı, tasarruf ve havadan kârların toplamı kadar olmaktadır. *Yatırım* ise, belirli bir dönemdeki servet artışı olarak tanımlanmakta olup tasarruf ile aynı mantık ile, kârlar ve tasarrufların toplamından oluşmaktadır.

Keynes'in analizinde yer alacak olan, tasarruf- yatırım arasında bulunan fark ve bunun oluşmasının nedenleri teorisinin önemli bir kısmını oluşturacaktır.

Keynes, mal ve hizmet akımı olarak tanımladığı cari çıktıyı, derhal tüketime hazır olan (*müsait çıktı*) ve tüketime uygun formda olmayan, net sermayeye ilaveler olarak tanımlayacağı kısmın (*namüsait çıktı*) toplamı olarak nitelemektedir. Keynes, tüketimi asıl etkileyen kısmın müsait çıktı olduğunu beyan etmektedir.

Keynes'in yaşadığı dönemin, modern iktisadi anlayış için bir geçiş dönemi olduğu göz önüne alındığında, yaptığı tanımlamaların günümüz ile özdeş olmadığı dikkate alınmalıdır. Ancak tezinin ve yönteminin anlaşılması için söz konusu tanımlamalara kısaca yer verilmiştir.

1.4.2 Kitabın Amacı ve Temel Denklemler

Keynes "Para Üzerine Bir İnceleme" de teorisine başlarken amacının, klasik miktar eşitliğinde yer aldığı şekliyle, statik bir analiz yapmak olmadığını, aksine, fiyat düzeyini belirleyen ve bir dengeden başka bir dengeye ulaştıran faktörlerin nedenlerini araştırmak olduğunu belirtmektedir (Keynes, 2012: 123).

Keynes'in kitabındaki temel tezlerinden ilki şu şekilde ifade edilmektedir: Üretim maliyeti şeklinde ölçülen tüketim ve yatırım toplamı, harcama şeklinde ölçülen tüketim ve tasarruf toplamı ile aynı oranda ise fiyatlar düzeyi dengede olacak, herhangi birinin payının değişmesiyle, fiyatlar dengeye gelene kadar değişim devam edecektir. Keynes İnceleme'nin önemli bir bölümünde söz konusu değişikliklerin nedenlerini ve yönünü anlamak için yoğunlaşmıştır.

Keynes, bu tezini açıklamak için temel denklemler ismini verdiği eşitlikleri kullanacaktır. Söz konusu denklemlerin birer özdeşlik olduğu Keynes tarafından belirtilmesine rağmen, bu denklemler değişkenleri açıklamakta önemli rolleri olan özdeşlikler olacaktır. Söz konusu denklemlerde Keynes'in kullandığı terimler ve kısaltmalar günümüz iktisat jargonundan farklı nitelikte olup öncelikle kendisinin kullandığı kısaltmalara aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 1: Keynes'in "Para Üzerine Bir İnceleme" Kitabındaki Kısaltmalar

KISATMALAR	TANIMLAR
E	Birim döneme ait toplam parasal gelir
I'	Gelirin yatırım mallarından elde edilen kısmı
E-I'	Cari tüketim malları çıktısının üretim maliyeti
S	Tasarruf
E-S	Tüketim mallarına yapılan cari harcama
O	Baz dönemdeki birim cinsinden toplam mal çıktısı maliyeti (o=r+c)
R	Mal çıktısından akışkan mal olup tüketicilerce alınan kısmı
C	Yatırımdaki net artış miktarı
P	Akışkan tüketim mallarına ait fiyat düzeyi
P*R	Tüketim mallarına yapılan cari harcama
I'	Yeni yatırımın üretim maliyeti
W	Birim çaba başına kazanç haddi
W1	Birim çıktı başına kazanç haddi
e	Verimlilik Katsayısı (W=e*W1)
Q	Toplam kâr
Q1	Tüketim malı satışından elde edilen kâr
Q2	Yatırım malı satışından elde edilen kâr
M1	Toplam gelir mevduatı
V1	Gelir mevduatı dönüşüm hızı
M2	Ticari mevduat
M3	Tasarruf mevduatı
M	Toplam mevduat

P'	Yeni yatırım malları fiyat düzeyi
Π	Toplam çıktı fiyat düzeyi

Keynes birinci denkleminde, tüketim mallarına ait fiyatı düzeyinin nasıl oluştuğunu incelemektedir.

Keynes' göre denklem şu şekilde oluşmaktadır:

P.R= E-S ise (E/O).(R+C)-S= (E/O).R+I'-S; veya

P= E/O+ (I'-S)/R (1. denklem)

P=W1+ (I'-S)/R ise P= (1/e).W+ (I'-S)/R ye ulaşılır.

Denklem, daha doğrusu Keynes'e göre özdeşlikteki ilk terim, verimlilik kazancını yani üretim maliyetini göstermektedir. Bu denkleme göre paranın satın alma gücü, üretim maliyetinin (verimlilik kazancının) sabit ve yeni yatırımın maliyetinin, tasarruf hacmine eşit olmasına bağlıdır (Keynes, 2012: 125).

Keynes'in ilk denklemde belirtiği, çıktının yatırım ve tasarruf arasındaki bölünüşü ve gelirin tasarruf ile tüketim arasında bölünmesi ile eşit olmak zorunda olmadığıdır (Keynes, 2012: 126). Keynes eşitsizliğin nedenini, tüketim ve yatırım kararlarının farklı kişilerce alınması sonucu oluştuğunu açıklamaktadır.

Söz konusu ilk denklem tüketim fiyat düzeyini belirlemekte olup yatırım malları fiyat düzeyinden tamamen bağımsız belirlemektedir. İkinci denklem ise toplam çıktı fiyat düzeyi ile ilgilidir.

Π= (P.R+P'.C)/O ise =**E/O+ (I-S)/O (2.denklem)**

İlk denklemdeki gibi E/O ifadesi yerine (1/e).W yazılırsa

Π= (1+e).W+ (I-S)/O

Denklemlerin yorumunda Keynes, üretim faktörlerinin kazançlarının sabit olduğunu varsayarak, ekonomide dengeyi değiştirecek tek olgunun tasarruf ve yatırım arasındaki dengenin değişmesi olduğunu kabul etmektedir (Dinar, 2016:122). Örneğin yatırımın yükselmesi yönünde bir değişim, kârların yükselmesine neden olacaktır. Fiyatların yükselmesi fazla kâr elde etmeyi bekleyen üreticilerin üretim ve istihdamı arttırmalarına neden olacak ve ekonomik dalgalanmalar yaşanacaktır.

Keynes'in kârla ilgili denklemini ifade edişi ise şu şekildedir.

Q1= I'-S

Q2= I-I'

Q= Q1+Q2= I-S

Keynes kâr kavramını, sürecin nedeni olmasından daha çok sonucu olarak görmektedir. Bunun için gelir tanımı içinde yer almayan kâr, değişimin açıklanmasında en önemli faktörlerden birisi olmaktadır. Kâr, onun sisteminde "ekonomik sistemin değişiminin zembereğidir." (Keynes, 2012: 129).

1.4.3 Tüketim, Tasarruf ve Kâr

Keynes temel denklemleri ile ilgili açıklamasını yaptıktan sonra tüketicinin karar alma sürecini incelemeye başlamaktadır ve bu analiz sonucunda yatırımın fiyat düzeyine ulaşmayı planlamaktadır.

Tüketici karar alma sürecinde, doğal olarak ya tüketimi ya da tasarrufu tercih edecektir. Tüketicinin tasarruf ve tüketime ayıracağı hacim, cari aktiviteler ile ilgili olmasına rağmen, tasarruf kararından sonra yapacağı işlemler ve alacağı kararlar bunlarla ilgili olmayacaktır. Bireyin tasarrufunu değerlendirmesi için iki yol bulunmaktadır: Banka mevduatı ve menkul kıymetler. Her iki tasarruf kararı da geçmişten gelen mevcut sermaye tutarı ve fiyatıyla doğrudan ilişkili olup cari aktiviteler ile ilgisi Keynes'e göre bulunmamaktadır. Keynes yapılan tasarruf tercihi seçiminin de mutlak olmadığı, birey tarafından değiştirilebileceğini ifade etmektedir (Keynes, 2012: 129-130).

Kişilerin tasarruf etme şeklini değiştirecek şey, banka mevduatı faiz oranı ile menkul kıymetlerin ileride getireceği tahmin edilen beklenen getiri oranının karşılaştırılmasıdır. Keynes'in tezinde beklentilere yer vermesinin, Genel Teori'de kullanacağı birçok analiz için temel teşkil edeceği düşünülmektedir.

Keynes, bireysel tasarrufun hangi şekilde kullanılmasının tercihini, halkın hissiyatının belirleyeceğini ifade etmektedir. Ona göre, halk eğer menkul kıymetlerin gelecekte fiyatlarının düşeceğini bekleyerek elde tutmayı tercih etmiyorsa ve banka mevduatında kalmayı tercih ediyorsa, "ayılık (bearishness)", tam tersi yönde karar alıyorsa "boğalık (bullishness)" yönünde davranmaktadır. Söz konusu terimler günümüzde dahi borsa ve yatırım dünyasında yoğun olarak kullanılmaktadır.

İşte tam bu noktada bankacılık sistemi devreye girmektedir. Keynes, bankaların oluşturduğu mevduatı, kredi şeklinde vererek tasarruf mevduatı oluşturabileceğini ya da menkul kıymet alarak değerlendirebileceğini düşünmektedir. Bu karar bireysel talep nedeni ile düşüp çıkabilecek menkul kıymet fiyatlarını tersi yönde etkileyebilecektir (Keynes, 2012: 131).

Keynes bankacılık sisteminin oluşturacağı mevduat miktarı ve halkın ayılık-boğalık derecesinin yatırımların fiyat düzeyini belirleyeceğini, tüketimin fiyat düzeyini ise halkın gelirden ayıracağı paya ilişkin kararına bağlı olacağını ifade etmiştir. Yukarıdaki faktörler toplu olarak değerlendirildiğinde toplam çıktı fiyat düzeyi;

- Yatırım maliyetini aşan tasarruf miktarına
- Halkın ayılık derecesinin, bankacılık tarafından üretilen tasarruf miktarı ile karşılanmayan kısmına bağlıdır (Keynes, 2012: 132).

Keynes iki faktör arasında karşılıklı etkileşim olabileceğini de belirtmektedir. Halkın hangi araçla tasarruf yapacağı ile birlikte, bankacılık sisteminin vereceği tepkinin tasarruf-yatırım arasındaki farkın oluşmasına katkısı, fiyat düzeyinin etkilenmesinde en önemli faktör olacaktır.

Keynes tasarruf ve yatırım miktarları ilişkisinden sonra, kitabında kâr kavramına odaklanmaktadır. Keynes'e göre kâr dengesizliğin temel açıklayıcısıdır. Ona göre toplam kâr (tüketim malları kârı Q1 + yatırım malları kârı Q2) sıfır olmadıkça fiyatlar bir yönde doğru hareket etmeye devam edecektir. Q arttıkça istihdam artacak bu artış, fiyatların artışını da beraberinde getirecektir (Keynes, 2012: 139-140).

Keynes Genel Teoride geliştireceği sermayenin marjinal etkinliği kavramının temellerini, "Para Üzerine Bir İnceleme" kitabında atmıştır. Ona göre yatırımın çekiciliği, girişimcinin yatırımdan beklediği gelirin, üretimin finansmanı için ödeyeceği finansman gideri ve faiz oranı ile ilişkisinden önemli ölçüde etkilenmektedir (Keynes, 2012: 142). Faiz oranlarının yükselmesi, yatırım ürünlerinin fiyatlarının düşmesine neden olacak, bu da kâr oranını düşüreceği için, sermaye mallarının çıktı hacmi için azaltıcı olabilecektir. Keynes'in kendisi dahi Genel Teoride, ilgili kitabında cari çıktı hacminin sabit olduğunu varsaydığını belirtmesine

rağmen, yukarıda görüldüğü gibi birçok bölümde çıktı hacminin değişme eğilimlerine ilişkin yorumlar bulunmaktadır.

Faiz oranlarının yüksekliği, tasarruf oranını arttırmaları için insanlar üzerinde baskı yapacakken, yatırımların cazibesini azaltması, yatırım/ tasarruf oranını etkileyeceğinden fiyatların genel düzeyi düşme eğilimine girecektir.

Keynes, Wicksell'in düşünce yapısına uygun şekilde doğal faiz-piyasa faizi oranı kavramlarını kullanmaktadır. Doğal faiz oranı Keynes'te tasarruf ve yatırım oranlarını birbirine eşitleyen faiz oranı olurken, piyasa faiz oranı yürürlükte olan faiz oranıdır. Piyasadaki toplam çıktı denge fiyat düzeyi, piyasa faiz oranının doğal faiz oranına eşit olduğu noktada oluşmaktadır. Piyasa faiz oranının, doğal faiz oranından farklı olması fiyatlar üzerinde bozucu etki oluşturmaktadır.

Keynes, enflasyonu (deflasyonu) oluşum nedenine göre ikiye ayırmaktadır (Keynes, 2012: 143):

- Gelir Enflasyonu: Üretim faktörleri gelirlerinin artması nedeni ile oluşan enflasyon
- Kâr Enflasyonu: Yatırım, tasarruf arasındaki eşitsizlikten oluşan kâr nedeniyle oluşan enflasyon. Söz konusu enflasyon türü Keynes'te mal enflasyonu (akışkan tüketim malı fiyatları artışı nedeni ile oluşan), sermaye enflasyonu (sermaye malları fiyatları artışı ile oluşan) olarak ikiye ayrılmaktadır.

Keynes kitabının önceki bölümlerinde üzerinde durduğu birçok kavramı kitabının ilerleyen bölümlerinde detaylı bir biçimde tekrar ele almaktadır. Söz konusu kavramların temelleri, tasarruf- yatırım ile banka faiz oranlarının belirlenmesi ve önemi üzerinedir.

Tasarruf, Keynes için parasal birimlerle ifade edilen, tüketicinin negatif bir eylemdir (tüketim yapmama). Yatırım ise mal birimleriyle ilgili olup yatırımcıların karar alışlarından sonra oluşan pozitif bir eylemdir. Tüketim ve yatırım kararlarını alan kişilerin farklı olması yanında, negatif-pozitif eylem olmaları farkı da iki kavramın en önemli ayrımını oluşturur (Keynes, 2012: 157-158).

Kitabının önceki bölümlerinde söylendiği gibi tasarruf ve yatırım arasında geleneksel olarak eşitlik olduğu kabul edilmekte olmasına rağmen Keynes, tanımlarda

yaptığı değişiklik sonrasında, havadan kârları tanım dışına çıkartması nedeniyle oluşan yapıda, tasarruf ve yatırımın birbirine eşit olmayacağını ve bu yapının fiyatları etkileyeceğini ifade etmektedir. Ona göre sermayedeki artış tasarruftaki artışa değil, yatırımdaki artışlara bağlıdır.

Tasarruf ile ne yapıldığının önemi olmadan, Keynes yapılan ilave tasarrufun, mevcut tüketim ürünlerine olan talebin azalması anlamına geleceği için tüketim malları piyasasında fiyatları düşüreceğini, kişisel olarak tasarruf edenlerin bireysel olarak zenginleşmesine rağmen, fakirleşmenin yatırımcılar üzerinde olacağını ifade edecektir. Aslında tasarruf bu anlamı ile sadece bir transfer işlevi görmektedir. Keynes'e göre bununla birlikte tasarrufun ve yatırımın ekonomide birlikte arttırılabilmesi durumunda fiyat dengesi korunabilecektir.

Söz konusu ilişkiyi anlatabilmek için Keynes, meşhur hikayesi "muz plantasyonu" örneğini kullanmaktadır. Hikâye, sadece muz üretip tüketen bir adada başlayan tasarruf kampanyası üzerinedir. Söz konusu kampanya için tasarrufa ayrılan tutarın çeşitli nedenler ile doğrudan yatırıma aktarılamadığı öngörülmüştür. (Tedbirli davranma düşüncesi girişimcileri de tedirgin etmiş olabilir- muz üretim kapasitesinin teknik nedenlerden ötürü yeterli seviyede yükseltilmeyeceği öngörülmüş olabilir- üretim ile satış arasındaki zaman farkının belirsizlik yaratabileceği düşüncesi gibi.)

Keynes muzların 1-2 haftalık ömrünün olduğunu ve bu sürede satılamayacaklarsa bozulacaklarını varsaymış olması yanında, dipnotlarında, bu varsayımın gerçekleşmemesi durumunda da hikâyede önemli değişiklik olmayacağını ifade etmiştir.

Tasarrufların başlaması sonrasında, sırasıyla yaşanacaklar aşağıdaki gibidir (Keynes, 2012: 161-163):

- Tüketim için muza harcanan para miktarı düşecek ve muzun bozulma özelliğinin bulunması nedeni ile muz fiyatları düşecektir.
- Muzun üretim maliyeti düşmeyeceği için, üreticileri için anormal zararlar oluşmaya başlayacaklardır. Girişimcilerin elindeki servet tüketicilere transfer olmuş bulunacaktır.
- Girişimciler maliyetlerini azaltmak amacıyla ya işgücü ücretlerini azaltacak ya da işçileri işten çıkaracaklardır.

- Tasarruf miktarı, yatırımlar ile dengeli hale gelmedikçe, üreticiler zarar etmeye devam edecek ve sarmal halinde aşağı doğru hareket devam edecektir.
- Aşağı doğru sarmalı durdurabilecek üç önemli unsur bulunmaktadır:
    - Üretim tamamen durup nüfusun açlıktan ölmesi
    - Oluşan fakirlik nedeniyle tasarruf kampanyasının sona ermesi
    - Maliyetin tasarrufun gerisinde kalmayacak şekilde yatırımların uyarılması

Keynes, muz plantasyon hikayesinin sonunda belirttiği yatırımın uyarılması konusunda, asıl adımlarını "Genel Teori" de atacak olup söz konusu kitabında sadece bu aşamada bırakacaktır.

1.4.4 Bankacılık Sistemi ve Piyasa Üzerine Etkileri

Keynes, tasarruf ve yatırım arasındaki ilişkiyi detaylı olarak açıkladıktan sonra, bankacılık sistemince oluşturulan kredi miktarının ve kredi koşullarının, fiyatlar düzeyini ve buna bağlı olarak ekonomik dalgalanmaları nasıl etkilediğini incelemeye başlamıştır. Ona göre piyasa da oluşan fiyatların tek belirleyicisi kredi şartları olmamakla birlikte, sistemin tüm öğeleri ile banka kredilerinin yoğun bir ilişkisi bulunmaktadır (Keynes, 2012: 168).

Keynes, kredi şartları ve faiz oranlarının, yatırımın değeri ile tasarruflar arasındaki dengeyi kontrol etmesi durumunda, hem fiyat düzeyinin hem de üretim faktörü gelirlerinin dengeli düzeyini koruyacağını ifade etmektedir. Ona göre ekonomik dalgalanmalar, kredi şartlarının denge durumu etrafındaki salınmaları nedeni ile oluşmaktadır.

Keynes'in temel denklemlerinde faiz oranın yer almadığı görülmektedir. O nedenle faiz oranlarının fiyatlar üzerinde doğrudan etkisi olamayacağı, sadece denklemler üzerinde yer alan değişkenleri dolaylı şekilde etkileyerek değiştirebileceği ifade edilmektedir (Keynes, 2012: 171). Ona göre banka faiz oranlarının yükselmesinin fiyatları doğrudan yükselteceğini söylemek anlamlı olmayacaktır. Keynes, bankacılık sisteminin denklemlerin içinde doğrudan yer almamasına rağmen, nihai fiyat düzeyini etkileme durumunda olabileceğini ifade etmektedir.

Faiz oranları ve fiyatları arasındaki en olası ilişki sırasıyla aşağıdaki gibidir (Keynes, 176):

- Faiz oranlarının artışı, tasarrufa oranla yatırımı daha fazla azaltarak fiyatları düşürür.
- Elde edecekleri kârları azalan girişimciler, istihdam taleplerini giderek azaltmaya yönelirler.
- Kâr oranları ve üretim faktörlerinin toplam geliri, fiyatların düştüğü oranda azalır.

Faiz oranları ve fiyatlar analizinde en olası sonucun dışında, diğer sonuçlarında yer aldığının tarihsel bulgularının bulunduğunu da ifade eden Keynes, örneğin, fiyatların düşmesi ile faiz oranının düşmesinin birlikte meydana geldiği durumu açıklarken, inceleme'nin dip notunda, banka faiz oranının, doğal faiz oranını izlemekte geç kaldığından veya yetersiz tepki verdiğinden bahsetmektedir (Keynes, 2012: 181).

Keynes, eserinde Wicksell'in doğal faiz- piyasa faizi ayrımını kullanmaktadır. Wicksell doğal faiz oranını, fiyatları etkilemeyecek faiz oranı olarak tanımlarken, Keynes de bu oran tasarrufun yatırıma eşitlendiği faiz oranı olarak göze çarpmaktadır (Keynes, 2012: 183). Keynes'e göre piyasa faiz oranı, yatırımların tasarrufları aştığı bir düzeyde kalmaya devam ettikçe, çıktı fiyat düzeyi, üretim maliyetinden hızlı artmaya devam edecektir.

Keynes piyasa faiz oranı kavramını, farklı vade ve türdeki kısa vadeli borçlanma araçları ve tahvil faizlerinin bileşkesi olarak ele almaktadır. Ona göre merkez bankası faiz ayarlamaları, piyasa faiz oranlarını etkilemiyorsa, resmi faiz oranı "etkisiz" konumdadır.

Keynes'e göre doğal faiz oranının piyasa faiz oranından farklı bir noktada olması, aradaki dengesizliğin, tasarrufu uyarması ya da yatırımın ertelenmesi yoluyla olabilir (Keynes, 2012: 186). Piyasa faiz oranlarının yükselmesi Keynes'te birincil ve ikincil etkiler olarak ele alınmıştır. Faiz oranlarının yükselmesi birincil olarak sırasıyla, sabit sermaye fiyatında düşüş, yatırım malları fiyat düzeyinde düşüş ve tasarruflarda artış olarak gerçekleşmektedir. İkincil etkiler ise sabit sermaye fiyatlarının cazibesini yitirmesi nedeni ile sabit sermaye malları üretiminin düşmesidir. Birçok analizcinin, "İnceleme" adlı eserin üretim düzeyini dikkate almadığını ifade

etmesine rağmen, faiz oranı analizinde üretim düşüşü ikincil etkiler olarak yer alsa bile önemli bir şekilde ele alınmaktadır.

Söz konusu etkiler, sermaye malları üretimi ve tüketimi üzerinde doğrudan, tüketim malları üzerinde ise tasarruf oranlarını etkileyerek kısmi olarak etkide bulunmaktadır. Keynes tüketimin görece sabit olduğu görüşünü değiştirmeyerek, son etkininin aşırı önemli olmadığını ifade etmektedir (Keynes, 2012: 193).

Keynes, Hayek'in eleştirdiği ve Keynes'in bahsetmediğini düşündüğü konulardan birisine, üretim sürecinin uzunluğunun önemine ve faiz oranın üretim şeklini değiştirdiği görüşüne kitabında kısaca yer vermiştir. Keynes'e göre faiz oranlarının düşmesi, beklendiği şekilde üretimi arttırmak konusunda her girişimciyi aynı şekilde etkilemeyecektir. Girişimciler, faiz oranının daha önemli olduğu üretim sektörlerine geçmeyi tercih edebilecekler, diğer sektörlerdeki üretimi azaltabileceklerdir. Bu ise üretim sürecinin uzunluğuna bağlı olacaktır (Keynes, 2012: 193). Keynes bu analizden sonra ise üretimin uyarılmasının asıl nedeninin, faizlerin üretim maliyetlerini düşürmesi olarak değil, söz konusu malların talep fiyatının artışı olarak nitelendirmektedir.

1.4.5 Fiyat Düzeyinin Oluşumu

Keynes, para miktarını elde tutuş amacına göre gelir mevduatı, ticari mevduat ve tasarruf mevduatı olarak ayırmasına rağmen, fiyat düzeyinin analizinde yeni tanımlara ihtiyaç duyulacağını ifade etmiştir. Ona göre üretim ve tüketim süreçleri nedeni ile tutulan para miktarı ile servet miktarının korunması ve spekülasyon amacıyla tutulan para miktarı, farklı motiflerle tutulmakta ve fiyatların oluşumunda bu ayrım önemli bir fark oluşturmaktadır.

Keynes, üretimden tüketime kadar olan süreçte gerçekleşen tüm para miktarını "sınai dolaşım", mevcut sermayenin el değiştirilmesinde kullanılan para miktarını da "finansal dolaşım" olarak tanımlamaktadır (Keynes, 2012: 225).

İlk tanımlamasındaki sınıflamaya göre ise, gelir mevduatının tamamı ile sanayinin gerektirdiği ticari mevduat, sınai dolaşımın içinde; tasarruf mevduatı ve sanayinin gerektirdiği ticari mevduat dışında kalan mevduat ise sınai dolaşımın içinde yer alacaktır.

Keynes, gelir mevduat hızını v1, ticari mevduat hızını v2 olarak belirtmekte olup v2 hızının v1e göre çok daha fazla değişken olduğunu hatta v1 deki değişmelerin önemsiz olduğunu belirtmektedir.

Finansal dolaşımın içinde bulunan değişkenlerin en önemli özelliğinin ise çıktı hacmi ile finansal dolaşım hızının birbiri ile sıkı şekilde bağlı olmamasıdır. Buna örnek olarak 1929 yılına kadar menkul kıymet fiyatlarında yaşanan artışın, çıktı fiyatında bir artış olmamasına rağmen gerçekleşmesi olarak verilmektedir (Keynes, 2012: 230).

Finansal dolaşımı oluşturan büyüklükler, bugüne kadar oluşan tüm servet toplamındaki değişiklikleri içermekte, yıl içinde gerçekleşen çıktı hacmi, servetin çok küçük bir kısmını oluşturmakta ve buradaki fiyat değişmeleri, yıllık çıktı hacmine bağlı olmamaktadır.

Finansal dolaşım amaçlı para talebinin en önemli ve en değişken unsuru ise tasarruf mevduatı miktarı ve değişim şeklidir. Tasarruf mevduatı ise parasını sadece bankada mevduat şeklinde tutanlar ile menkul kıymet olarak tutanlar olarak düşünülebilir. Parasını bankada mevduat olarak tutanların, oluşturduğu mevduat miktarı görece sabit olup asıl değişiklik, menkul kıymet olarak tutulan rakamın ve toplam mevduat hacminin değişkenliğinden oluşmaktadır.

Keynes, tasarruf mevduatındaki değişmeyi açıklarken, kişilerin beklentilerinin çok önemli olduğunu belirtmekte ve borsacılıkta yoğun olarak kullanılan ayı-boğa terimlerini bu değişim sürecini açıklamak amacıyla kullanmaktadır.

Keynes, belirli bir zamandaki tercihini, nakit olarak durma ve menkul kıymetlerden uzak durma olarak belirleyen kişileri ayılar olarak tanımlamaktadır. Bu kişiler gelecekte menkul kıymet fiyatlarının düşeceğini beklemektedirler. Buna karşı olarak, beklentisi fiyatların yükseleceği olan, elinde menkul kıymet tutan veya menkul kıymet almak için borç alan kişileri ise boğalar olarak tanımlamaktadır (Keynes, 2012: 232).

İnsanlar boğa olarak düşünmeye başladıkça, tasarruf mevduatlarında azalma olacaktır. Tasarruf mevduatındaki düşüş miktarını ise menkul fiyatlarındaki artış beklentisinin, bankaların tasarruf mevduatına vereceği faiz oranını ne kadar dengeleyeceğine bağlı olması belirleyecektir.

Şahısların ayılık-boğalık derecesi dışında, bankalar da ilgili piyasadan menkul kıymet satın alabilmekte olup menkul kıymet fiyatlarında doğrudan etkide bulunabilmektedir.

Söz konusu faktörler ise sınai dolaşıma gidecek para miktarını değiştireceği ve yatırımın cazibesini etkileyeceği için paranın değerinde değişiklilere neden olacaktır.

Keynes, sınai dolaşım- finansal dolaşımın oluşturduğu fiyat düzeyi değişikliklerini inceledikten sonra temel denklemine dönerek fiyat düzeylerini temel olarak etkileyen üç faktörün parasal değişikliler, yatırıma bağlı değişiklikler ve sınai değişikliklerden oluştuğunu belirtmektedir (Keynes, 2012: 239). Keynes, kesin bir kural getirmemekle birlikte parasal değişikliklerin, fiyat düzeyini, yatırıma bağlı değişiklikler yaparak meydana getirdiğini, yatırım değişikliklerinin de sınai faktörleri etkilediğini ifade etmiştir. Ancak her grubun birbirini etkilediğinin de gerçek hayatta görülebileceği belirtilir. Sınai faktör değişiklikleri genellikle diğer iki faktörün sonucu olduğu düşünüldüğünden Keynes ilk iki faktörün değişimi üzerine yoğunlaşmıştır.

1.4.5.1. Parasal Faktöre Bağlı Değişiklikler

Keynes, bu bölümde piyasadaki para arzının arttırılması veya piyasaya para enjekte edilmesiyle oluşan sürecin etkilerini inceleyerek değerlemede bulunmuştur. Keynes'e göre para arzının artışı sistemde yer alan bankaların rezervlerinde yer alan kaynakları arttıracak bu ise, eğer bankalar için şartlar yeterince uygunsa bankaların kredi koşullarını hafifletmesi yönünde bir eğilim oluşturacaktır. Oluşan kredi hacmi diğer mevduat türleri arasına dağılsa bile, artıştaki en büyük payı girişimciler alacaktır. Kredi faizlerinin düşmesi durumunda girişimcileri için oluşabilecek üç temel motivasyon, mevcut borçlanmalarının artmasına neden olacaktır (Keynes, 2012: 244):

- Sermaye mallarına olan talep artacağı beklentisi ile fiyatları yükseltecektir. Yüksek fiyatlar girişimcilerin yatırımlarını arttırmalarını cazip hale getirecektir.
- Kredi koşullarının rahatlaması, mevcut durumda krediye ulaşamamış girişimci adaylarını piyasaya çekecektir.
- Mevcut durumda kullanılmayan boşta duran üretim faktörleri kullanılabilir hale gelebilecektir.

Kredi koşullarının mevcut durumda kolaylaştırılması sayesinde Keynes'e göre herhâlükârda sermaye yatırımlarında artış meydana gelecek, bununla birlikte olası şekilde toplam çıktı miktarında da artış gerçekleşecektir. Ancak bu süreçte tasarrufların yatırımlar ile birlikte hareket edeceğini söylemek mümkün değildir. Yatırımların tasarrufları geçmesi durumunda, havadan kârlar oluşacak ve fiyatlar düzeyi yükselecektir.

Keynes, "İnceleme" de, kendi gününün şartlarına uygun şekilde, borçlanmanın kişisel tüketimi arttırmayacağını düşünmüş ve bunun önemsiz olduğunu ifade etmiştir. Ancak günümüz şartlarında kredi şartlarının kolaylaştırılması, bireylerin tüketim harcamalarını da doğrudan etkilemekte olup aynı düşünce silsilesi ile yapılacak günümüz araştırmalarında dikkate alınması gereken bir unsur olarak göze çarpmaktadır.

Para miktarındaki artış öncelikle Keynes'in temel denkleminin ikinci terimini, tasarruf- yatırım farkını etkileyerek fiyat düzeyini etkileyecektir. Dengesizliğin olduğu her durumda, havadan kârlar olacak, piyasa kârlar yok olana, üretim maliyeti ile satış fiyatları arasında denge kuruluna kadar dengeye gelmeyecektir (Keynes, 2012: 249). Temel denklemde ikinci terimde oluşan dengesizliğin giderilemediği durumlarda birinci terimi etkilemesi muhtemel olup bu durum bazen üretim faktörlerinin gelirlerinin azaltılması gereğini oluşturacaktır. Ancak üretim faktör sahiplerinin, gelirlerinin azaltılacağına direnmesi muhtemel olup bu da işsizlik miktarını arttırıcı etki yapacaktır. Denge durumu oluşana kadar ana dengesizliğin dışında ileri- geri küçük salınımlar olmaya devam edecektir (Keynes, 2012: 250).

1.4.5.2. Yatırım Faktörüne Bağlı Değişiklikler- Kredi Çevrimleri

Keynes, parasal faktörlerde oluşan değişimlerin, yeni fiyat düzeyi oluşturarak sonuçlanacağını ifade etmesine rağmen, yatırımlarda oluşacak değişimin, bir fiyat düzeyi içinde, aşağı yukarı salınımlar oluşturacağını beyan etmektedir (Keynes, 2012: 255). Keynes için yatırım düzeyindeki bu salınımlar kredi çevrimi süreci ile açıklanmaktadır.

Kredi çevrimi kavramı, Keynes'te yatırımın tasarrufa eşit olmadığı durumlarda, paranın satın alma gücünün, söz konusu nedenle ileri geri hareket etmesi olarak tanımlanır. Keynes'e göre ilgili hareketler, birbirine karşıt tepkileri doğurarak bir çevrim oluşturacaktır. Hangi yönde olursa olsun karşı tepkinin gelmemesi,

hareketin yönünü diğer yöne sonsuza giden şekilde etkileyebilecektir. Bu hareketlerin şiddetini ve yönünü her iki yönde de etkileyen en önemli faktörlerden birisi bankacılık sektörünün davranışı olacaktır (Keynes, 2012: 256-257).

Keynes'in, "İnceleme" nin birçok yerinde belirttiği gibi, tasarruf ile yatırımın her zaman birbirine eşit olamayacağı, bunun farklı motivasyonlara sahip farklı kişilerin kontrolünde olmaları yanında, kararların, sermaye yapısındaki farklar nedeni ile farklı zamanda alınması sayesinde de oluşacağı belirtilmektedir. Bu dengesizliği yönetebilecek tek aktörün bankacılık sistemi olmasına rağmen, bankacılığında kararlarında tamamen farklı nedenleri dikkate aldığı gözlemlenmektedir. Büyük şokların, tasarruflardaki değişikliklerden oluşmayacağı, görece sabit olan tasarruf davranışı yanında, asıl şokların oluşmasının nedeninin sabit sermaye yatırımlarındaki salınımlar olduğu belirtilmektedir. Söz konusu hareketlerin oluşumu ve doğuracağı çevrimsel etkiler, kredi çevrimi sürecinde incelenmektedir.

Keynes, kredi çevrimini, üç bölümde incelemektedir (Keynes, 2012: 261-269).

Birinci evre, girişimcilerin yatırımlarını arttırmalarına neden olacak, yeni buluşlar, konut talebi artışı, psikolojik olumlu yatırım şartlarının oluşması gibi faktörler sayesinde başlayacaktır. Bu evrede eğer ekonomi tam istihdam da değilse, istihdamda artış olacak, ya da başka sektörlerden, örneğin tüketim malları sektöründen yatırım malları sektörüne geçen kaynaklar nedeni ile ilgili sektörde üretim miktarı artacaktır, yatırımın azaldığı sektörde üretim miktarı azalacaktır. Bu döngüde, tasarrufların yatırımlardaki artışa eşlik etmemesi nedeni ile fiyat düzeyindeki artış kaçınılmaz olacaktır. Keynes, ilk evredeki en belirgin özelliğin fiyatlardaki artış olduğunu belirtmektedir.

İlk evrede yaşanacağı ifade edilen olayın yatırım artışları olduğu belirtilse de ilerleyen bölümde, bu evrenin yatırım artışı yerine azalışı ile başlayabileceği, bunun da fiyatlar seviyesinde düşüşe neden olacağı belirtilmektedir. Buradaki önemli unsurun ise yatırımlardaki ve fiyatlardaki tepkinin bir önceki aşamaya tepki olduğu ve çöküş ile patlama dönemlerinin birbirini izleyeceğidir.

İkinci evre, ilk evrede oluşan yüksek kârların ve fiyatlardaki yüksekliğin çekiciliği ile toptancı ve perakendecilerin stoklarını azaltması ile başlar. Bu süreçte, ilk evredeki sabit sermaye yatırımlarının ardından, tüketim malları dahil tüm mal gruplarını kapsayan ikincil bir uyaran mevcuttur.

Üçüncü evre ise Keynes'te çöküş evresi olarak adlandırılır. İlk iki evrede sırasıyla sermaye mallarında ve tüketim malları fiyat ve üretiminde artış gerçekleşmiş olmasına rağmen, oluşan fazla arz nedeni ile üçüncü evrede eldeki mevcut tüketim malları aynı fiyattan satılamamaya başlayacak ve fiyatlar düzeyinde geri çekilmeler görülecektir.

Çöküş evresinin ilk aşamasında firmalar kâr etmeye devam ederken, mevcut havadan kâr miktarı azalmaya ve sıfırlanmaya başlayacaktır. Bu süreçten sonra daha farklı alanlardan gelen tepkiler yatırım ve fiyat düzeylerini etkileyecektir. Fiyatlar düşerken yanlış yatırım yapan girişimciler zarar etmeye başlayacaktır. Aynı zamanda çıktı hacminin de küçülmesi durumunda, insanlardaki ayı görüşü artacak ve finansal para talebi artıp, sınai para talebi azalacaktır. Bu ise bankaları yatırım için kredi verme düşüncesinden vazgeçirmeye başlayacaktır. Bankaların fiyat düzeyini ve tasarruf yatırım arasındaki ilişkiyi belirlemek hedefleri olmadığı için kendi kâr marjlarını maksimum yapma amacıyla, tasarrufların artmasına ve yatırımların azalmasına neden olacaklardır. Bu ise çöküş evresinin başlangıcı olacaktır.

Keynes, kitabında kredi çevriminin sonuçları ile ilgili olarak ise, süreçteki en kötü olgunun enflasyon evresi değil, deflasyon evresi olduğunu belirtmektedir. Hatta fiyatlardaki artışlar sonucu oluşan mal enflasyonunun, yeni yatırım için kaynakları arttırabileceği ve servet stokunu çoğaltabileceğini söylenmektedir. Her ne kadar bu süreçte, servetin mal sahiplerinden borçlulara doğru akışının farkında olsa da Keynes ilgili sürecin faydalarından bahsetmektedir.

1.5 KEYNES'İN GENEL TEORİSİ ÜZERİNE

Keynes, Para Üzerine Bir İnceleme" kitabının yazım sürecinde, düşüncesinin farklı bir yöne evrilmeye başladığını kendisi ifade etmektedir. Keynes, bu süreçte Cambridge'de verdiği derslerin adını "saf para kuramından", "üretimin parasal kuramı" olarak değiştirecek ve Genel Teori'de yer alacak olan fikirlerin başlangıç aşamalarına bu derslerinde yer verecektir (Wapshott, 2017: 119). Keynes'teki söz konusu değişimin temel nedeni, büyük bunalım yıllarında yaşanan üretimin sürekli azalması sürecinin bitmemesi ve 1931 yılında altın standardından çıkan sterlinin değer kaybetmesine, ucuz para ortamının bulunmasına rağmen ekonomik iyileşmenin gerçekleşmemesi olarak gösterilmektedir (Skidelsky, 2003: 108).

Keynes, “Para Üzerine Bir İnceleme” ve “Genel Teori” kitapları arasında, İngiliz politikacıları arasındaki ününü kısmi olarak kaybetmiş, 1932 yılında ise İngiltere’nin en iyi iktisatçılarının yer alacağı komitedeki rolünü, entelektüel rakibi ve Hayek’i İngiltere’ye getiren Lionel Robbins’e kaptırmıştır (Wapshott, 2017: 113).

Keynes’in, “Para Üzerine Bir İnceleme” kitabı üzerine aldığı yoğun eleştiriler, politikadaki gücünün azalması ve kendi düşüncesinin üretim ile istihdam üzerine yoğunlaşması, Genel Teori’nin doğumunu müjdeleyecektir. Keynes yoğun entelektüel baskının giderilmesi için öğrencilerinden, Richard Kahn, Joan ve Austin Robinson, Piero Sraffa ve James Meade oluşan ve “Cambridge Sirki” olarak adlandırılan grubu Genel Teori’nin altyapısının oluşturulması ve teorik olarak eksiksiz bir çalışma olması amacıyla bir araya getirmiştir (Wapshott, 2017: 115).

Keynes, Genel Teori’nin önsözünde, Para Üzerine Bir İnceleme kitabı üzerine yer alan eleştirilerinde etkisiyle, iktisat gibi sosyal bir bilim dalında insanın tek başına düşünmesinin geçici de olsa, yanlış düşüncelere sevk edebileceğini ve bu yüzden ekibinden gelen eleştirileri ve fikirleri yoğun bir şekilde dinlediğini ifade etmiştir.

Keynes, kitabın hedef kitlesinin uygulamacılar değil, akademisyenler olduğunu, pratikten daha çok teoriye yöneldiğini kitabın giriş kısmında dile getirmektedir.

Birçok Keynes yorumcusu, Keynes’i ücret katılıklarını gören ve sadece açık bütçe politikaları ile harcama programları öngören bir düşünür olarak görmesine rağmen, Keynes ve Genel Teori bu bakış açısından çok daha fazlasıdır. Genel Teori aslen, kapitalist bir ekonomide paranın rolüne ve tam istihdam düzeyi ile faiz oranı arasındaki ilişkilerin kavranmasına dair bir çalışmadır (Laidler, 2008: 46-47).

Keynes Genel Teoride, krizlerin çözümü ve eksik istihdamın giderilmesi amaçlı, talep çekişli bir ekonomik teori ortaya koymuştur. Genel Teorinin amacı hiçbir zaman kapitalist sistemin dışına çıkarak tamamen yeni bir sistem kurmak olmamıştır (Küçükkalay, 2015: 326).

Altı kitap, yirmi dört bölümden oluşan Genel Teori’nin anlaşılması için Skidelsky, sırasıyla üçüncü, sekizinci, on üçüncü ve on sekizinci bölümlerin okunması, tanımların ve düşüncelerin yer aldığı dört ve yedinci bölümler arasının ise atlanabileceği görüşüne sahiptir (Skidelsky, 2003: 118).

Keynes, Genel Teori'ye, kitabın yazılış amacını belirtmesi sonrasında, klasik ekonomik görüşe getirdiği eleştiriler ile başlamaktadır. Keynes, muhteşem bir titizlikle inşa edilen klasik görüşün yapısının değil, önermelerinin ve varsayımlarının hatalı olduğunu düşünmektedir.

Keynes'e göre klasiklere yapılan eleştiriler aşağıdaki başlıklar halinde özetlenebilir (Küçükkalay, 2015: 326-330):

- Ekonomik sistem sürekli tam istihdamda değildir. Tam istihdam hali sadece özel bir durum olarak gerçekleşebilir.
- Nominal ücretler düşme yönünde kısa dönemde esnek değildir.
- Nominal ücretlerde düşme olsa bile, klasik teorinin öngördüğü şekilde istihdam artışı her zaman gerçekleşmeyecektir.
- Faiz, tüketimden vazgeçmenin değil, likiditeden vazgeçmenin bedelidir.
- Yatırım ve tasarruf kararları farklı kişilerce farklı motivasyonlarla alındığı için faiz oranı, her ikisini eşitleyen otomatik bir yapıda olamayacaktır.
- Her arzın kendi talebini yaratacağı şekilde ifade edilen Say yasası geçerli değildir. Her talep kendi arzını yaratır düşüncesi Keynes'te baskın düşünce konumundadır.

Keynes, Genel Teori'nin ikinci bölümünde, ücretin emeğinin, marjinal ürününe eşit olduğu önermesine; ücretin sağladığı faydanın, marjinal maliyete eşit olacağı düşüncesine; her arzın kendi talebini yaratacağını varsayan Say kanununa ve son olarak gönülsüz işsizlik olmayacağı önermelerine katılmamaktadır. Keynes'e göre söz konusu önermeler klasik teorinin temel önermeleri olduğu için sistemin temelleri çökecektir (Keynes, 2010: 29). Keynes, emek arzını belirleyenin sadece reel ücret olmaması nedeni ile, klasik iktisatça istihdam miktarının belirlenemeyeceğini düşünmektedir. Ücret talep edenlerin reel ücretten daha çok nominal ücret konusunda katı oldukları, "mantıklı olsun olmasın" gerçek hayatta karşılaşılan temel olgu olduğu ifade edilmiştir (Keynes, 2010: 18-19). Keynes'in ilgili bakış açısı, klasik iktisatta yer alan, rasyonel insan varsayımına da karşı olduğunun bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Genel Teori de yazılış sırası farklı olmasına rağmen, Keynes kendi oluşturduğu yapıyı model haline, kitabın on sekizinci bölümünde getirmektedir. Söz konusu yapıya göre teorisinde yer alan ve veri olarak kabul edilen unsurlar:

- Emeğin nitelik ve miktarı
- Mevcut teknolojik yapı
- Rekabet düzeyi
- Tüketici zevk ve alışkanlıkları
- Sosyal Yapı (Keynes, 2010: 211)

Keynes için bağımsız değişkenler;

- Tüketim eğilimi
- Sermayenin marjinal etkinliği
- Faiz oranı

Bağımlı değişkenler;

- İstihdam hacmi
- Milli gelir

Keynes, her ne kadar iki bağımlı değişken olduğunu ifade etse de birçok durumda istihdam ve milli geliri aynı olarak kabul eder ve amacını istihdam miktarını belirlemek olarak düşünür. Ona göre tam istihdam nadiren gerçekleşebilir ve kısa sürelidir. Seçilen bağımsız değişkenlerin, seçilme nedeni olarak ise, merkezi otoritece yönlendirilebilen veya kontrol edilebilen değişkenler olması nedeni ile belirlendiğini ifade eder (Keynes, 2010: 213-214).

Keynes teorisinin özetini, Genel Teori'nin üçüncü bölümde vermektedir. Burada değindiği tüm başlıklara ve tanımlara kitabının geri kalan kısımlarında yoğun olarak yer vermiştir.

Keynes, teorisine istihdam artışı ile başlar, istihdam artışı, reel geliri arttıracaktır. Reel gelirin yükselişi, tüketimde reel gelir artışı kadar olmasa dahi bir artışa neden olacaktır. Tüketimdeki artış hızının düşük olması, temel psikolojik kanun adını verdiği toplumun tüketim eğiliminden kaynaklanmaktadır. Tüketim eğiliminin değişmesinin zamana bağlı olması nedeni ile istihdam düzeyi, cari yatırım miktarına

bağlı olacaktır. Cari yatırım miktarı ise, sermayenin marjinal etkinliği ile faiz oranları arasındaki etkileşim sonucu oluşur. Keynes'e göre veri yatırım ve tüketim koşullarında tek bir istihdam düzeyi bulunmaktadır. Keynes'te denge istihdam, kitabında yoğun olarak değinmese dahi toplam arz fonksiyonuna, tüketim eğilimine ve yatırım hacmine bağlıdır (Keynes, 2010: 34-35).

İstihdam fonksiyonu Genel Teori'de, toplam arz fonksiyonu ile toplam talep fonksiyonun kesiştiği yerde belirlenir. Bu nokta Keynes'te efektif talep olarak adlandırılır ve burada girişimci kâr beklentileri maksimumdur. Toplam arz, N sayıda emeğin istihdamıyla oluşan üretimin sonucu, toplam talep ise N sayıda emeğin istihdam edilmesi ile girişimcinin elde etmeye beklediği gelirdir (Keynes, 2010: 32-33).

Keynes, teorisinin temellerini ve amaçlarını çizdikten sonra bağımsız değişkenleri olan tüketim eğilim, sermayenin marjinal etkinliği ve faizin yapısı üzerine eğilecektir.

Tüketim davranışını inceleyen Keynes, yapılan harcamanın nedenlerini öznel ve nesnel nedenler olarak ikiye ayırmaktadır. Öznel nedenler, ihtiyat, öngörü, hesaplama, iyileştirme, bağımsızlık, girişim, gurur, hırs, cömertlik, gösteriş ve savurganlık olarak adlandırdığı motifler sayesinde oluşmaktadır. Keynes, tüm öznel nedenleri, tüketim davranışını belirleyici nitelikte olarak düşünmesine rağmen, bunların değişmesinin zaman alması ve değişimin kolayca gerçekleşmeyeceği nedeni ile veri olarak almakta ve sabit kabul etmektedir (Keynes, 2010: 100-101). Keynes'e göre tüketim eğilimini değiştiren nesnel faktörler:

- Reel değil nominal ücretlerde meydana gelen değişim
- Brüt gelir değil net gelirin değişimi
- Kişilerin sahip olduğu sermaye değerinde oluşan beklenmedik değişimler (Keynes, 2010: 87)

Sermaye değeri değişimleri dışarıda tutulduğunda, tüketim eğilimi Keynes'te faiz oranlarına aşırı duyarlı değildir ve sadece net gelirdeki değişimden etkilenir. Keynes'in temel psikolojik kanun olarak nitelediği kavram, gelirin artması durumunda tüketiminin artacağı, ancak bu artışın tüketim artışı kadar gerçekleşmeyeceği üzerinedir (Keynes, 2010: 90). Genel Teori'de tüketim eğilimi gelirin istikrarlı bir fonksiyonudur.

Keynes, tüketim eğiliminin istikrarı nedeni ile, istihdamın sadece yatırımda meydana gelecek bir artış ile yükselebileceğini ifade etmektedir. Bu çerçevede kamunun alacağı ilave yatırım kararları, istihdam üzerinde belirli bir oranda artış sağlayacaktır. Keynes, öğrencilerinden R.F. Kahn'ı söz konusu ilişkiyi tespit etmesi amacıyla görevlendirecek ve çarpan kavramına ulaşacaktır.

Çarpan kavramının işleyebilmesi için artan yatırımların, diğer alanlardaki yatırımları azaltmaması ön koşul olarak belirlenmiştir. Çarpan kavramının büyüklüğünü ise, marjinal tüketim eğiliminin 1'e ne kadar yakın olup olmayacağı belirleyecektir. Ekonomi tam istihdama yaklaştıkça marjinal tüketim eğilimi ne olursa olsun, yatırımı arttırma girişimleri, fiyatlarda sınırsız bir yükselmeye neden olacaktır (Keynes, 2010: 109).

Keynes, çarpan kavramının, yatırımların milli gelir içindeki payının küçük olmasına rağmen, yatırımdaki artışların ekonominin üzerindeki etkilerinin ne kadar büyük olduğunu göstermesi yönünden önemli olduğunu ifade etmektedir. Keynes, absürt olmasına rağmen, "piramit inşasının, depremlerin ve savaşların ya da altın madenciliğinin" ülkeyi zenginleştirebileceğini söylemektedir. Onun için, üzerinde politik baskı unsurları olmasına rağmen, konut inşası ve bayındırlık hizmetleri absürt olarak nitelendirdiği kavramlardan daha mantıklı gözükmektedir (Keynes, 2010: 117).

Genel Teori'nin temel taşlarından olan sermayenin marjinal etkinliği kavramı, Keynes'in teorisinin ikinci bağımsız değişkenidir. Sermayenin marjinal etkinliği, "ömrü boyunca sermaye malından elde edilmesi beklenen getirinin sağladığı yıllık gelirlerinin bugünkü değerini, sermaye malının arz fiyatına eşitleyen iskonto oranı" olarak tanımlanır (Keynes, 2010: 123). Sermayenin marjinal etkinliğinin tanımında görüldüğü gibi, faiz oranının bu kavram içinde yeri olmamaktadır. Kavramın kendisi bir iskonto oranıdır ve faiz oranının başka kaynaklardan hesaplanması gerekmektedir.

Sermayenin marjinal etkinliği kavramı, gelecekte oluşacak gelirleri öngörme işlemi ile doğrudan ilişkili olduğundan, aslında kişilerin beklentisi ile doğrudan etkilidir. Keynes için ekonomik dalgalanmaların sert şekilde oluşması ise, beklentilerin hızlı şekilde değişmesi sayesinde gerçekleşmektedir.

Keynes yatırım düzeyinin, sermayenin marjinal etkinliği ile faiz oranının karşılaştırılması neticesinde belirleneceğini ifade ettikten sonra faiz oranının incelenmesine başlamaktadır.

Faiz oranı Genel Teori'de, tasarrufun ya da beklemenin bedeli olarak değil, likiditeden vazgeçmenin ödülü olarak tanımlanır. Faiz oranını belirleyen iki temel değişken, sermayenin marjinal etkinliği ve toplumun psikolojik tasarruf eğilimidir (Keynes, 2010: 147- 148). Kişilerin likiditen vazgeçmesi faiz oranını belirlemekte iken, likiditeyi talep etmesi de para talebi kavramı ile özdeşleştirilmektedir. Kişilerin likidite tercihini oluşturan 3 temel motif bulunmaktadır:

- İşlem motifi: İşletme ve kişilerin cari işlemleri için para talebi
- İhtiyat motifi: Toplam kaynağın belirli bir oranının gelecekteki güvenliği için elde tutulması nedeni ile oluşan para talebi
- Spekülasyon motifi: Geleceğin piyasadan daha iyi bilinebileceğinin düşünülmesi sonucunda kâr elde edilmesi amacıyla oluşan para talebi (Keynes, 2010: 151)

İlk iki motifin belirleyicisi Keynes'te gelir düzeyi iken, spekülasyon motifinin belirleyicisi faiz oranları ve beklentisidir. Kişiler faiz oranlarının gelecekte, mevcut halinden daha yüksek olacağını öngörmekte iseler, mevcut likitlerini mevduat olarak tutmak yerine nakit (likit) tutma eğiliminde olacaklardır.

Klasik teoride para arzı ile faiz oranları arasında doğrudan bir bağlantı kurulurken Keynes, bu bağlantıyı "dudak ile bardak arasındaki mesafeyi çok uzak" olarak tanımlamaktadır. Likidite talebinin para miktarından fazla artması durumunda, beklentinin tersine faiz oranlarının azalması beklenmemelidir (Keynes, 2010: 152).

Keynes, Genel Teori'nin 6. Kitabında ise ticaret çevrimlerinin oluşumu üzerinde durmaktadır. Teorisinin temelini önceki bölümlerde atan ve değişkenleri inceleyen Keynes, ilgili değişkenlerin oluşturacağı dalgalanmalara son bölümde değinmiştir. Keynes'e göre ekonomik iniş ve çıkışlar bir çevrim şeklinde gerçekleşecektir ve dalgalanmanın temel nedeni sermayenin marjinal etkinliğindeki değişimlerdir. Ancak çevrimin aşağı iniş yönü genellikle birden ve sert bir şekilde, kriz olarak adlandırılabilecek bir yapıyla, çıkış yönü ise daha ağır bir şekilde gerçekleşecektir. Krizi doğuracak olay tipik olarak faiz artışı olmayacak, sermayenin marjinal etkinliğinde yaşanacak çöküş olacaktır. Gelecekteki belirsizlik ve ümitsizliğin faiz oranlarını yükseltmesi de çöküş eğilimini daha hızlı hale getirebilecektir (Keynes, 2010: 267-269). Keynes özellikle iniş dönemlerinde, cari yatırım artışının özel kişilerce gerçekleştirebileceğinin imkânsız olduğu sonucuna

varmaktadır (Keynes, 2010: 273). Yapılması gerekecek olan hem yatırımın hem de tüketim eğiliminin artışı için kamusal araçlar ile destekleme politikalarına hız vermektir.

Keynes ticaret çevrimlerinin her ne kadar sermayenin marjinal etkinliği nedeni ile hareket ettiğini ifade etse de faiz oranlarını düşürmenin, tam istihdama ulaşmada destek olacağını ifade etmektedir (Keynes, 2010: 317).

Genel Teori'de Keynes'in teorisini güçlendirici ancak teorinin temellerinden olmayan konular bulunmaktadır. Bu başlıklar aşağıda özet halinde yer almaktadır:

- Efektif talepte yaşanacak artış, arz esnekliği kaybolana kadar istihdam artışına yol açacaktır (Keynes, 2010: 33).
- Üretilmesi planlanan çıktı miktarına ilişkin beklenti düzeyi, istihdamı ancak belirli bir süre sonra etkileyecektir (Keynes, 2010: 50).
- Mevcut istihdam düzeyini belirleyen beklentiler, mevcut beklentiler ile geçmiş beklentilerin etkileşimine bağlıdır (Keynes, 2010: 52).
- Keynes piyasa psikolojisini tahmin etme faaliyetine spekülasyon, sermayenin olası hasılalarını öngörme işlemine, girişim ismini vermektedir. Normal zamanlarda spekülatörlerin girişimcilerin yatırımlarını düzenlemeleri açısından "baloncuklar" kadar zararsız olmalarına rağmen, spekülasyonun, ülkenin sermaye gelişimini etkilemeye başlaması sürecinde, işlerin "kumarhanenin yan ürünü" haline gelmesi ve "hastalıklı bir hal alması" olası gözükmektedir (Keynes, 2010: 142).
- Keynes, mevcut durumda karşılaşılmasa da gelecekte önemli hale gelebilecek, para otoritesinin faiz oranı üzerindeki etkilerini kaybedebileceği bir faiz oranı olduğuna dikkat çeker. Gelecekte likidite tuzağı olarak adlandırılacak bu kavram, faiz oranının belirli bir düzeyin altına düşmesi durumunda, kişilerin likidite talebinin mutlak hale geleceği nokta olarak tanımlanır (Keynes, 2010: 181).
- Farklı sermaye stokuna sahip ülkelerden, düşük sermayeye sahip olan ülke, yüksek sermayeye sahip ülkeye yetişebilir (Keynes, 2010: 190).
- Mevcut ekonomik sistem yapısı gereği içinde inişler ve çıkışları barındırsa da en iyi ve en kötü durumlar süreklilik arz etmez ve kısa sürelidir. Bu tam

istihdamın kısa süreli olması yanında, sermayenin yenilenmesi ihtiyacı nedeni ile aşağı inişlerin de her zaman bir sonu olacaktır (Keynes, 2010: 216-218).

- Tam istihdam düzeyinin altındaki bir durumda, toplam talepteki düşme istihdam oranını azaltacak, tam istihdam durumunda ise talep artışı sadece fiyatları yükseltecektir (Keynes, 2010: 250).
- Klasik iktisat sayesinde meydana gelen ekonomik yapının, Keynes'in bakış açısı ile oluşturduğu en temel iki sorun, tam istihdamı sağlayamaması ve gelir dağılımındaki adaleti bozmasıdır (Keynes, 2010: 315).

2. BÖLÜM

FRIEDRICH AUGUST VON HAYEK

YAŞAMI VE İKTİSADİ DÜŞÜNCEYE KATKILARI

2.1 FRIEDRICH AUGUST VON HAYEK'İN HAYATI VE DÜŞÜNCE DÜNYASININ OLUŞUMU

1974 yılı Nobel ekonomi ödüllü, Friedrich August von Hayek için literatürde, Avusturya İktisat Okulunun dahi çocuğu (Küçükkalay, 2015: 460), liberal düşüncenin yirminci yüzyıldaki en büyük filozofu, piyasa ekonomisinin önemli savunucusu, Reagan ve Thatcher gibi dünya liderlerinin fikir babası gibi çok sayıda övgü dolu cümlelere sıklıkla rastlanmaktadır.

Friedrich August von Hayek, 8 Mayıs 1899 tarihinde Viyana'da dünyaya geldi. Hayek'in doğduğu dönem Viyana'sı, tüm dünyada siyaset, iktisat ve sanat anlayışını değiştirecek birçok düşünürün doğumunu görecek zenginliğe sahipti. Siyonizm'in kurucusu Thedor Herzl (1860-1904) yanında, tamamen karşıt görüşü temsil eden Adolf Hitler'in (1889-1945) aynı bölgede doğumu gibi (Ebenstein, 2001: 1). Günümüzde hala çok okunan listelerinde yer alan yazarlardan Stephan Zweig (1881-1942) ile birlikte, klasik müziğin ünlü temsilcileri Mozart ve Schubert gibi ustalarda bu kültür yumağının birer sonucu olarak gözükmektedirler.

Avusturya- Macaristan imparatorluğu 1866 yılında, Hayek doğmadan önce, Rusya'ya karşı yapılan büyük bir savaşı kaybettikten sonra, I. Dünya Savaşına kadar önemli bir savaş görmemiş ve bu durağan süreçte orta sınıfın gelişimi ile birlikte kültürel büyümeye de tanıklık yapmıştır (Ebenstein, 2001: 6).

Viyana dışarıdan bakıldığında kültürel bir başkent olarak gözükmesine rağmen, birçok eleştirmen bu durumun yüzeysel ve sadece belirli bir kesim için geçerli olduğunu da ifade etmektedir. O tarihlerde Avusturya'da her yurttaşın kanun önünde eşit olduğu belirtilmesine rağmen, herkesin yurttaş olmadığı; parlamentonun var olmasına rağmen her sıkıntılı konuda imparatorluk tarafından askıya alındığı bilinmektedir (Ebenstein, 2001: 4-5).

Hangi açıdan bakılırsa bakılsın büyük bir renkliliğe sahip bir coğrafyada doğan Hayek'in bilim dünyasında yerini alması için tüm şartların yerinde olduğu

görülmektedir. Babası, 1871 yılında dünyaya gelmiş, tıbbi doktor olarak çalışmasına rağmen, Viyana Üniversitesinde kısmi zamanlı botanik hocalığı yapmaktadır ve asıl zevkinin botanik bilimi olduğunu her fırsatta dile getirmektedir (Ebenstein, 2001: 1).

Annesi Felicitas Juraschek, 1875 yılında zengin ve muhafazakâr bir ailenin çocuğu olarak doğmuştur. Hayek doğmadan ananesi hayatını kaybetmiş ve yüklü bir miras Hayek'in annesine kalmıştır. Hayek'in kaliteli bir eğitim almasında söz konusu mirasın varlığı önemli rol oynamıştır. (Ebenstein, 2). Hayek'in anne tarafında dedesi Franz von Juraschek, Hayek'in başarılı bir akademisyen olacağını görecek kadar yaşayan başarılı bir akademisyendir. Viyana Üniversitesinde ekonomi hocalığı yapan Franz von Juraschek, gelecekte Hayek'in de hocalığını ve fikir önderliğini yapacak Avusturya iktisat okulunun üç önemli temsilcisinin, Carl Menger (1840-1921), Friedrich von Wieser (1851-1926) ve Eugen von Böhm-Bawerk'in (1851-1914) arkadaşıydı (Ebenstein, 2001: 3). Baba tarafından dedesi de biyolog olan Hayek'in akademisyen olmak istemesine şaşırmamak gerekmektedir. Zira eğitimi sırasında yaşadığı duyguları, "Hayatta üniversite profesörü olmaktan daha yüksek hiçbir şeyin olmadığı fikriyle büyüdüm" diyerek ifade eden Hayek'in iktisata olan yakınlığı ilerleyen yıllarda ortaya çıkacaktır (Wapshott, 2017: 25).

Hayek, okula başlamadan önce, evinde yoğun bir şekilde okuma eğitimi almıştır. İlgili dönemde bu standartlarda bir eğitim, Hayek'in yaşıtlarından önde okula başlamasına neden olmuştur (Ebenstein, 2001: 6). Eğitim hayatına, ailesi tarafından hazır bir şekilde sokulmasına rağmen, üniversite yıllarına kadar başarılı bir öğrenci olmadığı, hatta okuduğu okullardan iki kez atılma riski yaşadığı ifade edilmektedir (Wapshott, 2017: 25). Kendisi bunun nedeninin tembellik ve ilgisizlik olduğunu belirtmesine rağmen, yetenek ve mevcut kapasitesi subay okuluna en iyi öğrenciler arasında girmesini sağlamıştır.

Hayek'in okul hayatında en başarılı dersi biyoloji olmuştur. Babasının botanik bahçesinde ona devamlı yardımlarda bulunmuş, toplantı ve seminerlerde birlikte yer almışlardır. Babasının evrim teorisine olan ilgisi, kendi sosyal bilimler alanında yaptığı ve farklı bir bakış açısıyla yer alacak evrim ile ilgili açıklamalarının kaynağı olacaktır (Ebenstein, 2001: 18).

Hayek'in çocukluk ve gençlik yıllarında birçok hobiye sahip olduğu belirtilmektedir (Ebenstein, 2001: 15). Fotoğraf çekimi, bisiklete binmek, kayak,

yürüyüş, tiyatro ve dağ tırmanışı bunlardan başlıcalarıdır. Hayek için dağ tırmanışının ayrı bir önemi bulunmaktadır. Birçok zorluğa sahip bu hobinin bir rehberle yapılması gerektiğini bilmesine rağmen Hayek, her seferinde yola tek başına çıkmanın, zorlukları tek başına aşmanın daha keyif verici olduğuna inanmıştır. Devasa büyük zorlu bir arazi Hayek için, sadece buz ve kayanın basit bir kombinasyonudur ve yapması gereken tek şey mümkün olan doğru yolları bularak ilerlemektedir.

Annesi ve babası Katolik olmalarına rağmen, Hayek'i dini eğitimden uzak tutarak yetiştirmişlerdir. Hayek'in ailesi ile birlikte hiçbir zaman kiliseye gitmediği bilinmektedir (Ebenstein, 2001: 16).

Dünya savaşı başladığında Hayek, santral subayı olarak görev almıştır. Hayatının bu savaşta dört kez tehlikeye girdiği ifade edilmektedir (Wapshott, 2017: 26).

Doğa bilimleri üzerine geçirdiği gençlik yılları sonrasında, savaş yıllarında yaşanan politik heyecanlar ve sonrasında Avusturya- Macaristan İmparatorluğunun çöküşü, Hayek'i sosyal bilimler alanına yönlendirecektir. Bu motivasyonun yanında, bir derste hocasının Aristo'dan alıntıladığı, "Etik üç kısımdan oluşur: Ahlak, politika ve ekonomi" sözleri Hayek'in "İşte öğrenmek istediğim konular bunlar." diyerek sosyal bilimlere yönelişini göstermiştir (Ebenstein, 2001, 7).

Savaş yıllarını okuyarak geçiren Hayek'in ekonomiyle ilk tanışması, askerde okuduğu bir ekonomi kitabı ile gerçekleşmiştir. Hayek, bu kitabın aşırı derecede hatalı olmasına rağmen, kendisini ekonomiden soğutmamasına şaşırttığını ifade etmiştir. Bu dönemde ekonomiyi yönetme ile ilgili ılımlı sosyalizm yanlısı yazarları okumuş olan Hayek'in gelecek dönemde ultra liberal olarak adlandırılması ilgi çekici olarak gözükmektedir. Ebenstein'e göre Hayek'in sosyalizmi sadece ılımlı bir sosyalizm olmuş ve hayatında sadece on yedi ve yirmi üç yaşları arasını kapsamıştır.

Dünya savaşı sonrasında Viyana Üniversitesinde iktisat bölümüne kayıt yaptıran Hayek, 1921 yılında iktisat, 1923 yılında hukuk doktorası derecesi ile mezun olmuştur (Butler, 1985: 3). Ebenstein (2001), Küçükkalay (2015) ve Yay (1993) gibi kaynaklar, derecelerinin sırası ile hukuk ve siyasal bilimler üzerine olduğunu ifade etmişlerdir. Viyana Üniversitesi yılları içinde Hayek, Avusturya iktisat okulunun ilk dönem önemli temsilcilerinden Wieser'in doğrudan öğrencisi olmasına rağmen, kendisi üzerinde en büyük etkinin, okulun kurucusu Carl Menger'in meşhur kitabı

"İktisadın İlkeleri" tarafından geldiğini itiraf etmiştir. Kitabın Hayek üzerindeki önemli katkısı ise, tüm ekonomik aktivitenin değerlendirilmesi bakış açısı, karar verme davranışı ve bilginin rolünde yer alan bireyselcilik ve sübjektivizmin geçerliliği üzerinedir (Ebenstein, 2001: 7-8). Hayek'in yol göstericisi Ludwig von Mises (1881-1973) ile tanışması ise üniversite derecelerini alması sonrasında gerçekleşecektir.

Hayek'in üniversite ilk yıllarındaki gözde araştırma konusu, insanlığın fiziki dünyayı mental olarak nasıl algıladığının anlaşılması üzerinedir (Ebenstein, 2001: 16). O yıllarda Alman-Avusturya üniversitelerinde, Amerika veya tüm dünyadan farklı bir eğitim anlayışının mevcut olduğu ifade edilmektedir. Hayek, üniversite sonunda yer alacak sınavlar hariç yazılı ödevler vermediğini, aynı bina içinde biyoloji, sanat tarihi ve felsefe seminerlerine katılabildiğini ve öğrencilere büyük bir özgürlük alanı bırakıldığını ifade etmektedir (Ebenstein, 2001, 18).

Savaş sonrasında Avusturya'da yaşanan ekonomik bunalım ve enflasyon olgusu Hayek'in tüm yaşamını ve iktisada bakışını yoğun şekilde etkileyecektir. 1913 yılında 20 Mark olan bir ayakkabının fiyatı, 1922 yılında 32 trilyon Mark'a çıkmıştır (Wapshott, 2017: 28). Savaş yıllarında devleti fonlamak için ailesi tarafından alınan tahviller, tamamen değersiz hale gelmiş ve Hayek'lerin serveti yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır.

1922 yılında New York üniversitesinden Jeramiah Jenks isimli profesör ile tanışan Hayek, kendisine ABD de ekonomi üzerine uzmanlaşmak istediğini söylemiş, Jenks ise Avrupa ekonomisi üzerine yazacağı kitabına destek olması amacıyla Hayek'i üniversiteye davet etmiştir. İlgili dönemde araştırmacıların büyük bir çoğunluğu Rockefeller Vakfı'nın bursu olmadan böyle bir projeye katılmazken, kendisi ailesinin yaşadığı maddi zorluklara rağmen, burssuz bir şekilde ABD'ye eğitim için gitmiştir (Ebenstein, 2001, 1-3). Hayek'in araştırma sorusu, "Paranın fonksiyonlarının yapay bir dengeleyici olarak kullanılması durumunda satın alma gücü üzerine etkisi bulunmakta mıdır?" olacaktır.

ABD'de ekonomik dalgalanmalar üzerinde de çalışan Hayek, oradaki pür ekonomik teori tartışmalarını hayal kırıcı bulmuş, çalışma yönünü pazar ekonomisinin nasıl yönetilebileceği üzerine çevirmiştir (Ebenstein, 2001, 7).

New York Üniversitesinden gelen teklif, Hayek'in özel hayatında da önemli değişikliklere neden olmuştur. Gelecekte ikinci eşi olacak Helene ile olan ilişkisi bu süreçte bitmiştir ve dönüşünde Helene'i başka bir ilişki içinde bulacaktır.

Hayek'in düşünce yapısını tamamıyla değiştirecek olan Ludwig von Mises ile tanışması 1921 yılında, hocası Wieser aracılığı ile olmuştur. Mises bu dönemde, Avusturya Sanayi Odası Başkanlığı yapmaktadır. Hayek'in aldığı ilk iş Avusturya'nın galip devletlere karşı olan borçlarının yönetileceği bir kurumda, danışmanlık olmuştur. Bu kuruma girerken Hayek'in Almanca yanında, Fransızca, İtalyanca ve İngilizce bilmesi yanında hukuk ve ekonomi eğitimi alması önemli avantaj sağlamıştır (Ebenstein, 2001: 1-2).

Yirminci yüzyılın en önemli liberal düşünürlerinden birisi olarak adlandırılan Mises, Hayek'in Profesör Jenks ile tanışmasını sağlamış, ayrıca 1927 yılında kurulacak Avusturya İş Çevrimleri Enstitüsü direktörlüğüne kendisi Hayek'i atamıştır.

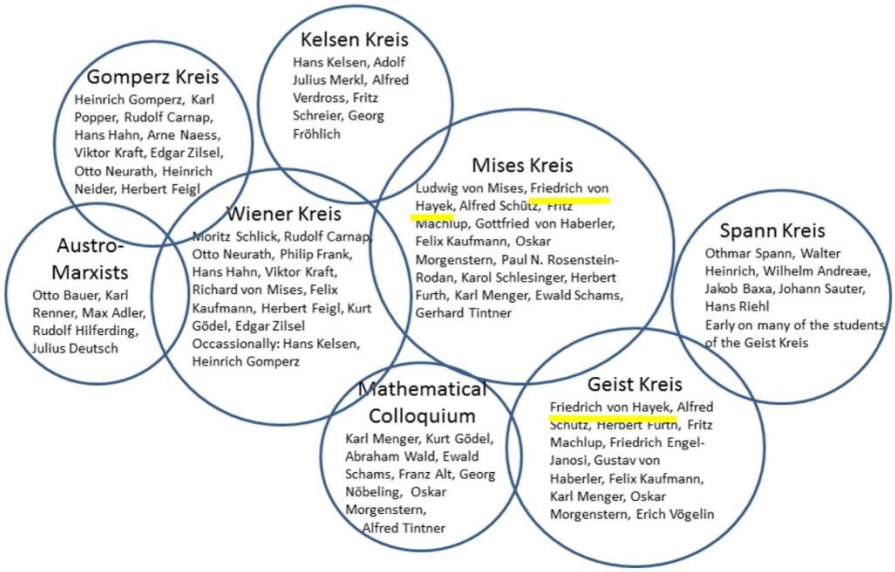
Mises, Hayek'in kariyeri dışında, ilk eşi Helen Berta ile ilişkilerinin gelişmesi için de katkıda bulunmuştur (Wapshott, 2017: 37). Bu Hayek ile Mises'in öğretmen-öğrencilik ilişkisi dışında yakın bir ilişki kurduğunun da göstergesi olarak kabul edilebilir.

Hayek, ekonomi eğitimini tamamladığı dönemde, Almancası "Geistkreis" olan, Türkçeye "Kutsal Çember" olarak çevrilebilecek bir grubun içinde yer almıştır. İçinde ağırlıklı Yahudi akademisyenler bulunan grupta, iktisat tarihinde önemli yerlere sahip olacak, Gottfried Haberlar (1900-1995) ve Oskar Morgenstern'de (1902-1977) yer almıştır (Ebenstein, 2001: 4). Grup bir tartışma grubu yapısındadır ve amaçlarını entelektüel özgürlük olarak belirlemişlerdir.

Avusturya'da iki dünya savaşı arası dönemde "Kutsal Çember" dışında, içinde çok sayıda entelektüelin yer aldığı birçok sayıda tartışma grubu bulunmaktadır. Aşağıdaki tablo, o yıllarda yer alan çemberleri ve ünlü temsilcilerini göstermektedir. İlgili tabloya göre Hayek, Kutsal Çember dışında Mises Çemberinde de yer almaktadır (Dekker, 2014: 35-36). Aynı kaynağa göre dönemin en önemli çemberi, Mises çemberidir. Mises tüm üyelerine, "küçük bir öğrenci olarak gelen yıllar sonra arkadaşım olarak ayrılacaktır" mesajını vermiştir. Her iki çemberin aynı yıllarda birçok ortak katılımcısı olmuştur. Dekker, bilimsel bilginin üretilmesi açısından

çemberlerin birçok faydasının bulunduğunu ancak kurumsal yapılarının olmaması neticesinde, bilim adamlarının gelişimlerinin farklı faktörlere bağlı olması ve geleceklerinin belirsizliği nedeni ile bu yapıları eleştirmektedir.

Şekil 1: Avusturya'da İki Dünya Savaşı Arasında Yer Alan Çemberler (Dekker, 2014: 36)

1929-1931 yıllarında Viyana Üniversitesinde eğitmen olarak görev alan Hayek, bu dönemde birçok makale yayınlamış, yayınları arasında yer alan "Paradox of Saving" (Tasarruf Paradoksu) isimli çalışması İngiltere'de London School of Economics (LSE) direktörü Lionel Charles Robbins'in (1898- 1984) dikkatini de çekmiştir. Bu dönemde Hayek'in düşünce yapısını oluşturan faktörlerin, Mises'ın iş çevrimleri düşüncesi ve Böhm-Bawerk'in üretim periyodları bakış açısı olduğu söylenebilir. Aynı dönemde 1926 yılında ABD'de yayınlanan bir makalenin içinde yer alan fikirlere en iyi eleştiriyi getirecek olana 5.000 dolar verileceği bir yarışma düzenlenmiştir. Hayek, başlığı "Az Tüketim Ekonomik Dalgalar Doğurur." olan makaleye karşı, eleştiri yarışmasına girmese dahi buna karşı olan görüşlerinin, kendi düşünce yapısının oluşmasında önemli etki oluşturduğu ifade edilmiştir (Ebenstein, 2001: 1-3).

Hayek, 1931 yılı ile 1950 yılları arasını İngiltere'de geçirmiş, 1930'lu yıllarda yoğun olarak iktisat teorisi ve metodolojisi ile uğraşmış, Keynes gibi birçok düşünür ile tartışmaya girmiştir ve dönemin meşhur iktisatçıları arasında yer almıştır. Aldığı 1974 yılı Nobel Ödülü bu yıllarda yaptığı çalışmalar üzerine verilmiştir.

Wapshott Hayek'in, 1933 yılından sonra iktisat kuramından uzaklaşmaya başladığını ifade etmektedir. Hayek, bu yıllarda İngiltere'de yaygınlaşan, Nasyonal Sosyalizmin, sosyalizme karşı kapitalist bir tepki olduğunu ifade eden görüşe tamamen karşı çıkmak amacıyla birçok yazı kaleme almaya başlamıştır (Wapshott, 2017: 129).

1938 yılında İngiliz vatandaşlığına geçen Hayek, hayatının yönünü değiştirecek *The Road to Serfdom* (Kölelik Yolu) kitabını 1944 yılında yayınlamıştır. Bu çalışma yıllarca, en çok satan kitaplar listesinde kendisine yer bulmuştur. 1947 yılında Mont Pelerin topluluğunu bir araya getirmiş ve başkanlığını yapmıştır. Mont Pelerin topluluğu, özgür ve açık toplumu oluşturmak ve korumak amacıyla kurulmuştur.

Hayek'in Mont Pelerin topluluğunu kurma amaçlarından birisi, özellikle Alman akademisyenler başta olmak üzere, batının liberal ve bireyselci akımlarından kopan akademisyenleri geri kazanmak ve bu sayede gelecekte yetişecek politik liderlerin eğitiminin ve mantalitelerinin ana akımdan uzaklaşmamasını sağlamaktır. Hayek'e göre böyle bir çalışma yapılmadığı takdirde II. Dünya savaşından sonra birçok ülkede bu tip akımlar tekrar yükselmeye devam edecektir (Ebenstein, 2001: 2-3). İlk Mont Pelerin toplantısında 10 ülkeden, Karl Raimund Popper (1902-1994), Mises, Robbins, Frank H. Knight (1885-1972), Milton Friedman (1912-2006) gibi yirmi dokuz ünlü katılımcı yer almıştır.

Hayek ve Robbins, topluluğun ilk toplantısının son bildirgesinde, medeniyeti oluşturan tüm ana değerlerin tehlike altında olduğunu, tüm özgürlüklerin ortadan kalkmaya çok yakın olduğunu beyan etmişler, grubun temel amacını ise kesinlikle bir partiye yakın olmak, bir kurumun propaganda amacı olmak olarak değil, sadece özgür ve serbest toplumum gelişmesine katkıda bulunmak olarak açıklamışlardır.

1950 yılında LSE'deki görevinden istifa eden Hayek, aynı yıl sonunda, Chicago Üniversitesinde sosyal ve ahlak bilimleri profesörü olarak göreve başladı. Yeni üniversitesinde iktisat eğitmeni olarak başlamamasına neden olarak, o dönemde kendi iktisat teorisine ve Avusturya iktisat okuluna olan demode yaftası yapıştırılması ve Kölelik Yolu kitabında yer alan görüşlerinin popüler olmasına rağmen, felaket tellallığına girişen bakış açısı olduğu ifade edilmektedir (Wapshott, 2017: 188-189).

1960 yılında klinik depresyon şikâyeti yaşamaya başlayan Hayek, 1961'de hafif bir kalp krizi geçirdi. 1962 yılında Freiburg Üniversitesine, iktisadi politika

profesörü olarak geçen Hayek, 1967 yılında ilk emekliliğini yaşamaya başlamıştır. Freiburg Üniversitesi evine yaklaşık 120 km uzaklıkta olup bu üniversite Hayek için eve dönüşü simgelemekteydi. Dönüşündeki amacın, eve yakınlık ile birlikte üniversiteden gelen maddi teklifin, ikinci eşi Helene'yi maddi olarak daha iyi yaşatmasına destek olacağı inancı olduğu belirtilmektedir (Wapshott, 2017: 194).

1969 yılında maddi nedenlerden ötürü Salzburg Üniversitesine geçen Hayek için bu yıllar, ikinci bir kalp krizi ile birlikte artan depresyon şikâyeti ve kullanılmaya başlanan antidepresan ilaçları dönemi olacaktır. Fikir dünyasındaki tek başına kalmışlığı ve kendisini önemsiz hissetmesi nedeniyle Hayek kendisinin, en dipte olduğunu söylemekteydi. Bunu, "İzlenimim o ki, artık ben bittim." cümlesi ile ifade etmiştir (Wapshott, 2017: 195).

Ancak Hayek için en karanlık dönem dediği yıllar, onun ışığının tekrar doğması öncesindeki son yıllar olacaktır. Hayek yıllar sonra hastalık yıllarını hatırlayınca "yıllar önce yaşlılığı denedim ama onu sevmediğimi anladım." diyecektir (Butler, 1985: 10).

Bu dönemde Hayek'in, iktisat ve siyaset felsefesini tekrar önemli hale getiren birçok yeni gelişme yaşanmıştır. 1970'lerde yaşanan, Keynesyen ekonominin açıklayamadığı stagflasyon krizi, Milton Friedman'ın sahneye çıkarak her kriz öncesinde para arzında yaşanan hızlı bir yükselişi ispatlaması ve 1974 yılında aldığı Nobel ekonomi ödülü gibi.

Hayek'in yakın bir arkadaşına ait "Hayek'i tekrar yaratan şey o Nobel Ödülüydü." cümlesi, kendisinin dönüşünü açıklamaktaydı. (Wapshott, 2017: 220) İsveç Bilimler Akademisi, Hayek'in ödülü alış amacı olarak 1929 yılındaki büyük çöküşü öngörmesi yanında piyasayı uyarması ve kendisinin buna yönelik para teorisi ile ilgili öncül çalışmaları olarak gösterilmiştir (Steele, 2008: 3).

Nobel Ödülü Hayek'in hem popülaritesinin tekrar artmasına hem de maddi olarak daha iyi bir konumda olmasına yol açsa bile, Hayek ödülü paylaştığı zıt görüşlü Karl Gunnar Myrdal'ın (1898-1987) bulunmasını bir sorun olarak nitelemiş, Nobel Vakfı'nın sol görüşe kaydığının ortaya çıkmaması için bir örtü olarak kendisini kullandığını düşünmüştür. Her ne şekilde değerlendirilirse değerlendirilsin, bu ödül, liberal iktisatçılardan birinin bu çapta aldığı ilk ödül olduğu için gelecek nesillere büyük umut vermiştir (Wapshott, 2017: 220).

Nobel ödülü sonrası Hayek, çalışmalarını daha da hızlandırmış çok sayıda yeni esere imza atmıştır. Bu dönemde İngiliz lider Margaret Thatcher (1925- 2013), Amerikalı lider Ronald Reagan (1911-2004) gibi çok sayıda politikacı onun liberal politikalarından faydalanmış, Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında ise Çek cumhurbaşkanları Havel ve Klaus, Polonya başkan yardımcısı Balcerowicz gibi liderler, Hayek'i karanlık günlerdeki esin kaynakları olarak adlandırmıştır (Wapshott, 2017: 229).

Hayek kendi çalışmalarının sonucunu görecek, Sovyetler Birliği'nin sonuna tanıklık edecek kadar yaşamış ve 23 Mart 1992 yılında vefat etmiştir.

Hayatını, birçok fahri profesörlük ve başkanlık yanında, İngiltere onur nişanları ile tamamlayan Hayek 93 yıllık hayatına, 18 kitap, 25 kitapçık, 16 derleme ve 235 makale sığdırmıştır (Küçükkalay, 2015: 474).

Hayek'in kişiliğini ve hedeflerine olan bakışını anlamak için, ilk eşine söylediği gelecek hayallerinin önemli olduğu düşünülmektedir (Wapshott, 2017: 53). Hayek, öncelikle Viyana Üniversitesinde eğitmen olmayı, sonrasında İngiltere'nin önemli üniversitelerinde iktisat dersleri vermeyi hayal etmiştir. Daha sonra Avusturya Merkez Bankasının başına geçmeyi düşleyen Hayek, kariyerine İngiltere'ye Avusturya büyükelçisi olarak dönerek son vermek istemiştir.

Hayek'in kişiliğinin en önemli özelliklerinden birisi olarak, onun doğruyu arama arzusu gösterilebilir (Ebenstein, 2001: 10). Hayek'in bu arzusu tüm hayatında radikal bir tutkuya dönüşecektir. Hayek, hayatı boyunca siyasi bir hareketin içinde yer almak da istememiştir. Onun fikirlere inancının tam olmasına rağmen, siyasetin pratiğine karşı önemli bir şüphesi bulunmaktaydı. Hayek'e göre toplumu uzun vadede şekillendiren, politikacılar değil, fikirlerdi (Butler, 1985: 15).

Hayek'in günlük yaşamında da olsa, yeni bir görüş açısı duymaktan büyük keyif aldığı belirtilmektedir. O konuyu sade bir şekilde özetleyerek kıvrak yollar ile çözmek için hızlıca çalışmaya başlamaktadır. İnsanları eleştirirken dahi, düşüncelerin üzerindeki hatalar dışında kimsenin üzerine gitmemiştir. Kendisini tanıyanlar, nezaket ve mizahi duyguya sahip, mütevazi ve iyi niyetli bir kişiliği sahip olduğunu söylemektedirler. Sanki Hayek, kitaplarında ve derslerinde tanımladığı ideal liberal bir bilim adamının örneği gibidir (Butler, 1985: 15-16).

İngiliz iktisat tarihçisi Hutchison, Hayek'in metodolojik olarak iki farklı kısım olarak incelenebileceğini söylemektedir (Ebenstein, 2001: 6-7). Ona göre Hayek I, 1936 yılına kadar olan yıllarında Mises ve Wieser etkisinde olan, Hayek II ise, 1937'den sonra Karl Popper ile görüşlerini değiştiren kişidir. Büyük bilim felsefecisi Popper, Hayek ile 1935 yılında tanışmıştır. Popper, İngiltere'ye ilk gelişinde, Hayek ile tanıştırıldığını, o dönemde Hayek tüm dünyaca tanınmakta iken kendisinin sıradan bir akademisyen olduğunu belirtmiştir. Kendi kitabını Hayek'e veren Popper, bir yıl sonra Hayek ile tekrar görüştüklerinde, Hayek'in derslerinde kendi kitabından parça dersler verip veremeyeceği teklifi ile cesaretlendirilmiştir. Bu görüşmeler hem Hayek'in hem de Popper'ın fikir dünyalarının değişmelerine neden olacaktır.

2.2 HAYEK'İN İKTİSAT METODOLOJİSİ TEMELLERİ: AVUSTURYA İKTİSAT OKULU VE HAYEK'İN KATKILARI

İktisadi düşünce içinde önemli okullardan birisi olarak kabul edilen, klasik iktisadın oluşmasına birçok katkı veren, aynı zamanda oluşan iktisadı sert şekilde eleştiren Avusturya İktisat okulu, günümüzde heterodoks iktisat içinde değerlendirilmektedir. Bu okulun kurucularından dersler alarak gelişen ve kendi bakış açısını katarak okulu geliştiren Hayek'in düşünce yapısının oluşumunda etkisi olan sübjektiflik, negatif bağlama teorisi, bireyselcilik, üretimin zaman boyutu gibi kavramlar bulunmaktadır. Hayek aynı zamanda, piyasanın ve rekabetin yapısının anlaşılması, tam bilginin doğası, bekleyişlerin rolü, bilimin ve özelinde iktisadın nasıl yapılması ya da yapılmaması gerektiği ile ilgili Avusturya İktisat Okuluna önemli katılarda bulunmuştur.

2.2.1 Avusturya İktisat Okulu, Tarihsel Gelişimi ve Metodolojisi

Adam Smith tarafından Ulusların Zenginliği'nin yazıldığı 1776 yılından günümüze kadar iktisadi düşünce hızlı bir evrim geçirmiş, içinde çok farklı düşünce okullarının yer aldığı bir yapıya kavuşmuştur. İktisat teorisi içinde belirli paradigmaların hâkim olduğu dönemler yanında bu paradigmaların ortadan kaybolduğu, geçmişte yanlışlanan düşünce okullarının daha sonraları doğrulandığı çok girift bir iktisadi düşünce tarihi yazını bulunmaktadır.

Bu yapıyı sınıflandırma amacıyla birçok bilimde olduğu gibi, düşünce okulları kavramı yoğun olarak kullanılmaktadır. Okul kavramı, belirli bir görüşü savunan kişilerin bir araya geldikleri topluluk olarak adlandırılabilir. Bu tip topluluk üyelerin,

ortak bir bilimsel dergide yazdıkları, belirli üniversitelerde yoğunlaştıkları, aynı ülkeden çıktıkları geçmiş yıllarda gözlemlenmiştir (Sarıçoban, 2012: 158).

İktisadi düşünce okullarının ayrımında yaygın olarak kullanılan bir kriter, ortodoks- heterodoks iktisat ayrımıdır. Ortodoks iktisat okulları hâkim olan yaklaşımı temsil ederken bu akım günümüzde, insan ihtiyaçlarına oranla kıt kaynakları inceleme konusu olarak seçerek, dağılım, bölüşüm ve milli gelirin arttırılması gibi konulara odaklanmıştır. Heterodoks iktisat ise, yine günümüz için iktisadın alanının diğer sosyal bilimler ile genişletilmesi ve büyütülmesi gerektiğini savunmuşlar ve genellikle toplumdaki değişim üzerine odaklanmışlardır (Savaş, 1999: 12-13). Bu ayrım üzerinden bakıldığında Avusturya okulu, heterodoks kanatta yer almaktadır (Sarıçoban, 2012: 158).

Avusturya İktisat Okulunun her ne kadar heterodoks iktisat içinde kaldığı söylense de özellikle kuruluş yıllarındaki literatüre katkıları, şu anki ortodoks iktisadın oluşmasına önemli katkılarda bulunmuştur.

Okulun kuruluşunun, Viyana Üniversitesinde, iktisat bölümünü açan Carl Menger'in 1871 tarihli, Principles of Economics kitabı olduğu söylense dahi, bu dönemde Menger'in tek başına olduğu, çalışma arkadaşları ve onları izleyen Wieser ve Böhm-Bawerk'in katkıları ile 1880'li yıllarda okulun oluştuğu söylenebilir (Küçükkalay, 2015: 458).

Okulun düşünce olarak geçmişinin ise orta çağa kadar gittiği dile getirilmektedir (Savaş, 1999: 1020). Thomas Aquinas 15. Yüzyılda, insan davranışı ve ekonomik olayları detaylı olarak incelemeye önem veriyor, son dönem skolastik düşünürler ise mülkiyet haklarını ve ticaret özgürlüklerini savunuyorlardı. Cantillon, 1700'lü yıllarda, paranın yavaş yavaş ekonomiye girdiğini ve fiyatları etkilediğini söyleyerek sanki kendiliğinden oluşan düzen kavramının öncüsü oluyordu.

Avusturya iktisat okulu kuruluşundan günümüze temelde aynı ilkeler ile hareket etse de kendi içinde homojen bir bütünlük göstermemektedir (Küçükkalay, 2015: 458). Okulları,

- Eski Temsilciler (Birinci Kuşak): Menger, Wieser ve Böhm-Bawerk
- İkinci Kuşak: Schumpeter ve Mises
- Yeni Kuşak: Hayek, Machlup, Morgenstein

- Modern Kuşak: Lachmar, Rothbard olarak sınıflandırmak mümkündür.

Avusturya iktisat okulunca üzerinde çalışılan konular aşağıdaki gibi özetlenebilir (Küçükkalay, 2015: 459-460).

- İktisadı Ricardo iktisadından, tekrar Adam Smith iktisadına dönüştürmek

- Marx'ın neoklasik iktisada karşı saldırısını durdurmak

- Mekanik düzen anlayışı yerine fiyat mekanizmasını ön plana çıkarmak

- Özgürlük, piyasa, rekabet ve belirsizlik konularına odaklanmak.

Okulun kurucusu Menger, değer kavramı üzerinde durarak çalışmalarına başlamıştır. Ona göre bir malın değerini, sadece tüketici istek ve arzuları belirler. Ücret, kâr ve faiz, sadece tüketicinin istekleri sonucunda oluşuyorsa, bunların içinde yer alacak olan maliyetler, uzun dönemde değişken olacaktır ve değerin içinde herhangi bir rolü olmayacaktır (Küçükkalay, 2015: 459). Subjektif değer teorisi denilen bu bakış açısına göre, bireysel tercihleri toplamak ve bir bütün halinde göstermek de imkanlı değildir.

Menger'in okula ikinci katkısı, üst düzey- alt düzey mallar ayrımıdır. Nihai tüketim malları alt düzey mallar, üretici mallarını ise üst düzey mallar olarak tanımlayan Menger, üst düzey mallarının değerini, alt düzey mallara atfedilen (bağlanan) değerin oluşturacağını ifade etmiştir (Sarıçoban, 2012: 160). Bu kıymetin belirlenmesinde en iyi yolun ise, bir birim üretim faktörünü üretimden çekince malın değerindeki düşüşün belirleyici olduğunu söylemiştir. Okulun diğer temsilcisi Wieser bu bakış açısının hatalı sonuç verebileceğini, faktörün değerinden fazla kıymetli olduğunu gösterebileceğini belirtmiş, bu yöntem yerine, o faktörün miktarı arttırıldığı zaman artan değerin ölçülmesinin daha sağlıklı ifade etmiştir. Bu düşünce tarzı Avusturya İktisat Okulunun temel prensiplerinden sayılan, *Subjektif değer teorisi* ve *negatif bağlama teorisinin* ana prensiplerini oluşturmuştur.

Böhm-Bawerk okula, *üretimin zaman boyutu* ve zaman tercihi kavramlarını getirmiştir. Ona göre, örnek olarak verilen, eldeki kuşu bırakıp, çalılıktaki kuşu beklemenin bir bedeli olması gerektiği düşüncesi ile faiz kuramını güçlendirmeye çalışmıştır. Aynı zamanda negatif bağlama teorisini, kapitalist gelirin açıklanması için kullanmış ve "Burjuva Karl Marx" olarak adlandırılmıştır.

Tanımımıza göre ikinci kuşakta yer alan Mises, *paraksiyoloji* ismini verdiği bir kavram kullanmıştır. Ona göre bu kavram, insan faaliyetlerinin genel teorisidir. İktisatta bu bilimin altında bilinçli insan faaliyetlerini inceleyen bir bilim dalıdır. Burada vurgulanan en önemli kavram, insan faaliyeti gelişigüzel ve tepkisel değil, değer yargılarını da içeren amaçların sonucu oluşmasıdır (Sarıçoban, 2012: 161).

Avusturya iktisat okulunun metedolojik temel kavramları ise, Menger'den esinlenerek gelen sübjektivizm, onun uzantısı sayılabilecek metodolojik bireyselciliktir. Bu iktisat okulunda, davranışlar toplu halde incelenmemeli ve bireysel hareketlere tek tek dikkat edilmelidir. Bu bakış açısı okulun toplulaştırılmış değerlere, makro iktisada karşı oluşunu da açıklamaktadır. Okul ayrıca iktisadın matematiksel olarak incelenmesine karşı durmaktadır. Onlara göre teori, istatistik ve matematikten önce gelmektedir.

Okulun kalkış noktalarını toplu olarak ele alırsak ise, karşımıza ölçülemezlik, sübjektiflik, belirsizlik ve evrim kavramları çıkacaktır (Eren, 2016: 160).

2.2.2 Hayek'in Avusturya İktisat Okuluna ve İktisat Metodolojisine Katkıları

Hayek, kafasındaki düşünce yapısını geliştirmek için gelip geçici fikirlerden etkilenmeyen bir çalışma anlayışına sahipti. Hayatının neredeyse tamamında, moda olan fikirlerin karşısında kalmış bir düşünürdü Hayek. Çalışmalarını geliştirmek için sadece iktisat teorisi ile sınırlı kalmamış, siyaset bilimi ve felsefesi, hukuk, psikoloji ve biyoloji gibi çok farklı alanlardan veriler toplamıştır (Yay, 1993: 23).

Hayek, Wieser ve Mises gibi Avusturya İktisat Okulunun ana hocalarından dersler alıp düşünce dünyasını oluşturmuşsa da kendisi de okulun metodolojisini ve bakış açısını etkilemiştir.

İktisadın nasıl yapılması gerektiği sorunundan önce, Hayek'in iktisadın nasıl yapılmaması gerektiğine ilişkin görüşleri aşağıda yer almaktadır (Yay, 1993: 55-56). Bu görüşler Hayek'in neoklasik iktisada da eleştirileri olarak dikkate alınabilir.

- Denge konusu üzerinde aşırı durulmamalıdır. Piyasa kavramı Hayek'te çok önemlidir ve bir keşif süreçtir.
- Tam rekabet şartları düşünülerek genel bir ekonomik analiz yapılmamalıdır.

- Bilgi, bekleyiş ve öğrenme konularına ilgisizlik bırakılmalıdır.
- Bütüncül kavramlara odaklanmamalı, iktisat içinde rolü olanların bireysel davranışlarına ve sonuçlarına ilgi duyulmalıdır.

Hayek'çi düşünce, hâkim iktisat paradigmasının, üretimde zamanın önemsiz olduğu, tam bilgi ve bekleyişlerin bulunduğu, işlem maliyetlerinin olmadığı, kurumların yer almadığı önermelerine saldıran bir bakış açısına sahiptir (Yay, 1993: 61).

Steele'ye göre Hayek tam ve titiz bir iktisat teorisyeniydi. Hâkim iktisat teorisine meydan okuyan bir kişiliğe sahipti. Ona göre mevcut mikro ekonomi matematikçilerin oyun alanıydı. Burada sosyal ya da kurumsal herhangi bir içeriğe yer yoktu. Bu alan sınırlandırılmış optimizasyon olarak tanımlanabilir. Bu alan sadece tam bilgi varsayımı altında, sınırlı kaynaklar ile maksimum çıktıya nasıl ulaşılabileceğine odaklanmıştır ve keşfetme, girişimcilik gibi hiçbir kavramın önemi yoktur.

Hayek, mikro iktisattaki aşırı basitleştirmelere de karşıydı. Steele, Einstein'ın "şeyleri olabildiğince basit yapmalısınız, olması gerektiğinden daha basit değil" anlayışının Hayek için çok uygun olduğunu belirtmektedir (Steele, 2008: 1).

Hayek, tam bilgiye ulaşılması durumunda dahi, piyasada doğru kararlara ulaşamayabileceğini göstermek için hayali Sherlock Holmes- Profesör Moriarty kovalamacasını anlatmaktadır. Hikâyeye göre, Holmes, Profesörün Londra'dan Dover'a gideceği bilgisini alır ve aynı trene binerler. Profesör, Holmes'in trende olduğunu bildiği için daha hızlı gidebileceği bir ara durakta inerek farklı bir trene binmek ister. Ancak Holmes böyle bir hareketin mantıklı olacağını düşündüğü için o da ara durakta inmek ve hızlı trene binmek isteyecektir. Profesör bu durumun tam bilgisine sahip olduğu için bu plandan vazgeçecektir ve aynı planı Holmes'de uygulayacaktır. Tam bilgiye sahip olduğumuz bu durum rasyonel olan kararın verilmemesi ile sonuçlanacaktır (Steele, 2008: 1).

Hayek'in tüm eserlerinde metodolojiye değinmesi ve gücünü metodolojisinden aldığı vurgusu literatürde dile getirilmektedir (Küçükkalay, 2015: 461; Yay, 1993: 40). İktisatta ve diğer sosyal bilimlerde, doğa bilimsel metotlarda kullanılan tümdengelim metodunun kullanılmasına başta aşırı karşı çıkmasına, sonra görüşlerini yumuşatmasına rağmen, varsayımları ve değişkenlerin niteliği nedeni ile sosyal bilimlerin farklı yöntemlerle incelenmesi gerektiğini her fırsatta dile getirir.

Doğa bilimlerinde yer alan yöntemlerin, sosyal bilimlere tartışmasız aktarılmasını "bilimcilik" olarak adlandırmış ve bu bakış açısının gerçek bilimden kopuk olduğu anlayışına ulaşmıştır (Yay, 1993: 41). Hayek'e göre sosyal bilimlerde varsayımları belirlemek zordur ve esnek varsayımlar kullanılmalıdır. Denklemlerin içine girecek değişkenlerin sayısının çok fazla olmaları bir yana, bir değişkenin sistemden çıkarılması veya eklenmesi, sistemde önceden beklenmeyen değişikliklerin oluşmasına neden olabilecektir. Fizik veya mekanik gibi bilimler kapalı sistemlerde yer aldığı için incelenmesi genel olarak kolay olmakla birlikte, sosyal bilimler ve kısmen biyoloji, açık sistemlerin yer aldığı, varsayım ve değişkenlerin etkilerinin beklenmedik sonuçlar oluşturabileceği yapılardır (Yay, 1993: 42; Küçükkalay, 2015: 462).

Hayek'e göre teorilerin oluşturulmasında, istatistik ve matematiğin çok az yeri vardır. Tüketicilerin bireysel davranışlarının incelenmesinde önemli bir alanı olsa dahi matematik kullanımına güven ile bakılmamaktadır.

Makro iktisadi analizlere, toplulaştırılmış değerler ile tüm ekonominin anlaşılabileceğine karşı olan Hayek, aralarında nedensellik ilişkisinin doğrudan kurulamayacağı, ortalamalar ile oluşan değerlendirmelerin doğru olmayacağı düşüncesindedir.

Hayek, günümüzde birçok bilimden beklendiği gibi iktisatta da yanlışlanabilirliğin arttırılması hakkındaki görüşleri anlayışla karşılamaktadır. Ancak gelişim aşamasında olan iktisadın, gelişimini hızlandırmak istiyorsak, yanlışlanabilirlik alanını azaltan konular üzerinde derinleşilmelidir. Bu Hayek için karmaşık olayları algılamamız için ödenmesi gereken bir bedeldir (Yay, 1993: 44). Söz konusu bakış açısı, bilim felsefecisi Lakatos'un değiştirilemez, ön yargıları da barındıran sert çekirdek yaklaşımını barındırmakta ve bu alana odaklanılması gerektiğini tavsiye eder görünmektedir.

Hayek için iktisat disiplini, kendi içine izole olmuş bir şekilde yaşamamalıdır. Bu sadece, iyi eğitimli olmasına rağmen vizyoner olmayan ve birbirine benzeyen akademisyenler yetişmesine neden olacaktır. İnsan davranışının incelenmesinin gerekliliği, iktisatçıların sıkı bir şekilde sosyoloji ve psikolojiden de faydalanmaları gerektiği sonucuna varacaktır (Steele, 2008: 2).

2.3 HAYEK'TE SİYASİ-EKONOMİK DÜŞÜNCE

Hayek akademik kariyerine teorik bir iktisatçı olarak başlamış olmasına rağmen asıl ününe kavuşması, siyaset ve ekonominin bir arada incelendiği, liberalizmin ve kapitalizmin savunusu için savaşmaya başladığı Kölelik Yolu kitabının yayımlanması ile olmuştur. Yirminci yüzyılda liberalizmin en büyük savunucu olarak adlandırılan düşünürün, siyasi ve ekonomik düşünce dünyasının önemli kavramları olan bilgi, kendiliğinden oluşan düzen, piyasa süreci, fiyat, rekabet kavramları ile birlikte devletin ekonomideki rolü incelenecektir. Bu kavramların her biri Hayek'in oluşturduğu ekonomik modelin köşe taşları olacaktır.

2.3.1 Bilginin Rolü

Bilginin rolü ve niteliği Hayek'in geliştirdiği neredeyse tüm kavramların içerisinde yer almaktadır. Kendiliğinden oluşan düzen kavramından, bilimsel bilginin eleştirilmesine, piyasa, fiyat ve rekabet sürecinden, sosyalizm hakkındaki yazılarına kadar birçok kavramın içerisinde bilgi büyük bir öneme sahiptir.

Yay'ın Hayek'in iktisadi anlayışını özetlediği makalesinde, bilginin rolünün onun için hem niteliği hem de edinme şekilleri açısından büyük öneme sahip olduğunu ifade etmiştir. Ona göre kişi, iktisadi faaliyet için gereken tam bilgiye sahip değildir. Tam bilgiye sahip olamamasının nedeni ise sosyal olayların çok karmaşıklık içermesi ve bilginin toplumun bireyleri arasında eşit olmayacak şekilde dağılmasıdır. Elde edilecek bilgi, tam bile olsa her zaman sübjektif nitelikli olacaktır. Söz konusu bilgi toplumun faydalanması amacıyla da olsa, tek bir elde toplanması mümkün gözükmemektedir (Yay, 2007: 198).

Hayek için tam bilgiye erişilip erişilmemesi, iktisadi olayların incelenmesi açısından yalnızca tek kıstasta değildir. Sosyal olaylar, günlük yaşamda her zaman, bilginin mükemmel olmadığı, tam olarak bilinmediği ve kişiler arasında dağıldığı bir ortamda gerçekleşir. İlginç bir bakış açısıyla söz konusu bilginin bu nitelikte olması ise, ekonomin gerçek anlamda çalışmasını sağlayan faktör olacaktır. Girişimciler, ellerinde olan bilgileri, zaman ve yer olarak değerlendirecekler ve doğru kullanımına ulaşmaya çalışacaklardır. Bu kullanım ekonominin ilerlemesi için hayati öneme sahiptir (Steele, 2008: 3).

Tam bilgiye sahip olunmayan bir ortamda, girişimcilerin, deneme yanılma yoluyla veya öğrenme ya da iyi bir tesadüf ile edindikleri bilgiler, keşiflerin ve piyasanın gelişmesinin yolunu açacaktır. Hayek, 1960 yılındaki bir yazısında, özgürlük hakkında, kişinin, içinde olduğu bir odadan, öngörülemez ve tahmin edilemeyen şey için çıkma hakkıdır, diye tanımlama yapmıştır. (Steele, 2008: 3)

Hayek, 1974 yılında aldığı Nobel ödülü sonrası verdiği dersin adını "Bilgi Aldatmacası" olarak nitelemiştir. Hayek konuşmasında o dönemde yaşanan enflasyon tehlikesinin özgür dünyayı tehdit ettiğini, bunun sorumlusunun ise tüm bilgiye sahip her şeyin yönetilebileceğini sanan kendi meslektaşları olduğu itiraf etmiştir. Keynesyen bir bakış açısıyla o dönemde tartışmasız olarak kesin bir bilgi olarak kabul edilen, toplam istihdam ile toplam talep arasındaki ilişkinin var olmayışı o günkü ekonomik durumu oluşturmuştur.

Bilginin niteliğini açıklamaya devam ettiği konuşmasında, doğa bilimler gibi olmayan sosyal bilimlerin, kompleks olan fenomenleri çözmeyi amaçladığını ifade etmiştir. Burada elde edilen bilgiler ya sınırlıdır ya da elimizde önemli sonuç alıcı veriler bulunmamaktadır.

Hayek konuşmasına, 16. Yüzyıl bir İspanyol felsefecinin sözleri ile devam etmektedir. "Bir ürünün matematiksel fiyatı, o kadar çok değişkene bağımlıdır ki onu tanrıdan başkası bilemeyecektir." Hayek, ölçülebilir büyüklüklerin ve değişkenlerin, ekonomik fenomenlerin anlaşılmasında, rollerinin öneminin artacağı görüşünü şüphe ile karşılamaktadır.

Bilginin yapısı ile ilgili Hayek, herhangi bir topla oynanan spor oyununu örnek vermektedir. Karşılıklı iki takımın yer aldığı bir oyunda, takımın performansını; oyuncuların bireysel yeteneklerini, dikkat düzeylerini, algılama kapasitelerini, kalp, ciğer ve kas yapısı gibi faktörleri bilerek tahmin edebiliriz. Ancak bu analiz her durum için yapılmalı ve değişen tüm bilgilerinde güncellenmesi gereklidir ve bu gerçek hayatta hem mümkün değildir hem de arzu edilebilir değildir. Hayek oyunla ilgili bizim bilebileceğimizin ise oyunun içinde gerçekleşen belirgin olayların oyunun yapısını nasıl etkileyeceğidir.

Sosyal olayları ve ekonomiyi yönetmek isteyen kişilerin de yapması gereken şey, tüm bilgiye sahip olamayacağımız gerçeği altında, sanki bir bahçede çiçek

yetiştiriyormuş gibi, çiçek için en uygun ortamın sağlanması ve çiçeğin tek başına bırakılmasıdır.

2.3.2 Kendiliğinden Oluşan Düzen (Spontaneous Order)

Hayek, birçok çalışmasında iktisadın araştırma konusunun, kendiliğinden oluşan (doğan) düzenin ve niteliklerinin incelenmesi, insanın amaçlamadığı halde oluşan kurumların nasıl herkese fayda sağladığının incelenmesi, olması gerektiğini söylemektedir.

Hayek'in üzerinde on yıldan uzun süre çalıştığı 3 ciltten oluşan, "Hukuk, Yasama ve Özgürlük" adlı kitabında, söz konusu kavramın önemi ve anlamı üzerinde yoğun şekilde durduğu için tanım ve kavram ile ilgili bilgiler için söz konusu kitaptan faydalanılmıştır.

Hayek kitabın ilk bölümlerine Kartezyen rasyonalizm adını verdiği, pozitivist bakış açısını eleştirerek başlamaktadır. Akımın kurucuları örneğin Descartes, önermelerin geçerliliği için kıstaslar ararken mantıkla ispatlanabilir önermelerin kabul edilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu bakış açısı zamanla genişletilerek, akıl ile anlaşılamayan ve tasarlanmayan hiçbir yapının olmadığı ve iyi sonuç vermeyeceği şeklinde genişletilmiştir. Bu görüş, her türlü sosyal sistem içinde yer alan mevcut gelenekleri ve tarihi kurumları boş olarak nitelemektedir (Hayek, 2012: 16).

Düzen kavramına geçmeden önce Hayek, evrim kavramı ile de ilgilenmiştir. Ona göre Darwin evrim teorisini sosyal bilimlerden ödünç almıştır (Hayek, 2012: 32). Seleksiyon süreci, sosyal kurumların oluşumunda da etkili olmuştur. Bu tasarımların ise insan zihninin bilinçli bir çalışması sonucu olduğu doğru olmayacaktır. Evrim sürecini kendi bakış açılarını haklı çıkarmak için kullanan, Comte, Hegel, Marx gibi düşünürlerin anlayamadığı şey ise, Hayek'e göre evrim sürecinin, belirli bir sırayı izlemesi gerektiği anlayışına bağlı kalmalarındandır. Gerçek dünyada böyle bir zorunluluk olmayacaktır.

Hayek, düzen kavramını iktisat için olduğu kadar bütün karmaşık fenomenlerin incelenmesi içinde bir zorunluluk olarak kabul eder (Hayek, 2012: 48). Ona göre düzen:

- Bir ilişkiler durumudur.

- Düzen içinde çok sayıda, farklı unsurlar birbirine bağlıdır.
- Düzenin bazı ufak parçalarından, bütünün geri kalanı hakkında tahminler yapılabilir.

Düzenin iki kaynağı olduğunu belirten Hayek için, dışsal faktörlerle oluşturulan, düzenleme olarak nitelenen yapı *organizasyon*, kendi kendini üreten, içsel biçimde oluşan düzen ise kendiliğinden doğan düzen olarak isimlendirilir. Hayek, yazılarında yunanca teknik isimleri olan, taxis ve kozmos isimlerini de bu kavramlar için kullanmaktadır.

Dil, ahlak, piyasa, para gibi kurumlar, Hayek'e göre kendi kendini oluşturan düzenlerdir. Hayek, Adam Smith'in "görünmez el" kavramından da, amaçlarının bir parçası olmasa da bir amaca ulaşmaya neden olan sistem olarak bahsettiği için aynı bakış açısına sahip olduklarını beyan etmektedir.

Hayek, bir kristali, bir organik bileşiği, tüm alt bileşenlerini ele alarak birleştirmenin imkânsız olacağını, ancak bunlar için uygun ortamların oluşturulması sayesinde oluşabileceklerini söylemektedir. Bu bakış açısı tüm sosyal düzenler için de geçerlidir ve Hayek'in serbest piyasa kuralları ile çalışmasının gerekliliği düşüncesinin temel alt yapısını oluşturur.

Hayek'in, kendiliğinden oluşan düzenler için verdiği dil ve patika örneklerine birçok kaynakta rastlanmaktadır. Dilin, karmaşık bir yapısı bulunmasına ve düzenli kuralları olmasına rağmen, kimse tarafından icat edildiği söylenemez ve faydalı olduğu için kullanılmaya devam etmektedir. İnsanları geçtiği arazili bir yolda, aynı yerin kullanılması sonucu oluşan patika da diğer örneği oluşturmaktadır. Kimse orada yeni bir yolun oluşturulmasını planlamamış olsa da insanların sağlayacağı bir yol kendiliğinden oluşacaktır.

Kendiliğinden oluşan düzenlerin en temel özelliklerinden birisi, zorunlu bir özellik olmamasına rağmen, bir insan zihninin algılayabileceğinden daha kompleks bir yapıya sahip olmasıdır.

2.3.3 Piyasa Süreci, Fiyat ve Rekabet

Hayek, piyasa süreci ile ilgili yorumlarına geçmeden önce "ekonomi" teriminin mevcut anlayışını eleştirir. Günlük kullanımda ev ekonomisi, dünya ekonomisi gibi nitelemeler bizleri, bu sistemin yönetilen ve kontrol edilebilen bir kavram olarak

algılamasına götürür. Gerçekte böyle olmadığı gibi böyle olmasının istenmesi bile, kendiliğinden oluşan piyasa gibi bir düzenin olası ve beklenmedik faydalarının azalmasına yol açacaktır.

Piyasa kavramı ile birlikte, mülkiyet, haksız fiil ve sözleşme hukuku kurallarına uyum birlikte Hayek'i *katalaksi* diye bir kavramın varlığına götürür ve gerçekte piyasaların olması gerektiği hali, Hayek için sadece bu şeklidir (Hayek, 2012: 352-353).

Hayek'te piyasa kavramının diğer kendiliğinden oluşan düzenler gibi iki temel olası faydası bulunmaktadır.

- Farklı beklentilere ve amaçlara sahip kişilerin arasındaki uyumu sağlamak
- Çeşitli mal ve hizmetlere hem nitelik hem nicelik olarak, başka şekilde mümkün olmayan kolaylıkta ulaşım ihtimalini arttırmak

Piyasanın varlığını eleştiren birçok görüş, piyasaların ortak amaçlara sahip olmadığı için onu eleştirmektedir. Hayek'e göre piyasanın asıl gücü buradan gelmektedir. Piyasa içinde bireysel olarak farklı amaçlara sahip her kişinin amaçlarına ulaşma olasılığının bulunması, insanların özgürlüğe sahip olması ile aynı anlama gelmektedir. Birbirlerine zıt amaçları dahi olsa insanları barış içinde yaşatabilecek tek sistem piyasa sistemidir. Bu sistemi doğuran olay ise mübadele- trampa sisteminin doğuşudur. Mübadele sistemin farklı amaçlara, yeteneklere ve üretime sahip bireyler, karşı tarafın neyi umursadığını, neye değer verdiğini düşünmeden kendi amaçlarına ulaşabilecektir. Burada oluşması gereken tek koşul, karşılıklı rıza yoluyla transferin nasıl yapacağını belirleyecek kuralların ortaya konulmasıdır (Hayek, 2012: 354).

Hayek, piyasadaki tarafların her birinin amaçları arasındaki farklılığın büyüdüğü durumlarda muhtemelen kazancında o oranda büyüyeceğini söylemektedir (Butler, 1985: 60).

Piyasa sürecinin en olumlu yanlarından birisi de, mevcut durumda kişinin sahip olmadığı bilginin, mübadelenin diğer tarafındaki bireylerce, farklı bir bakış açısı ile yorumlanarak sisteme dahil edilmesidir. Piyasa sisteminin olmadığı bir ortamda kendi amaçlarımız dışındaki bilgiye ulaşmamız mümkün görünmemektedir (Hayek, 2012: 356).

Piyasa sisteminin üstün ve özgürleştirici yanlarından birisi de karşılıklı anlaşma olasılığını arttırması yanında, belirli amaçlarda anlaşmaya zorlamaması olarak öne çıkmaktadır.

Hayek için piyasa, herkesin kendi amaçlarına sahip olması ile birlikte, tüm oyuncuların oyuna katılmaları ile gitgide zenginleştikleri bir oyundur. Her oyunda olduğu gibi bu oyunda da beceri ve şans çok büyük faktörler haline gelebilir. Oyuna başlarken kimin ne kadar kazançlı çıkacağı hiçbir zaman bilinemez, oyun ile yapılabilecek en iyi şey, adilce kurallar koymak ve gelen piyasa sinyallerine göre oyunu oynamaktır (Butler, 1985: 63).

Hayek, piyasa ekonomisinin, büyük toplumu ve medeniyeti meydana getiren kavram olduğunu da öne sürmektedir (Hayek, 2012: 358). Piyasa haricinde insanları ve amaçları bir araya getirecek bir yapı bulunmamaktadır. Bu bakış açısı, her olayı iktisadi olarak görmek bakış açısı ile aynı kulvarda bulunmamaktadır. Hayek'e göre asli olarak iktisadi amaç bulunmamakta, her iktisadi faaliyetin, gayri iktisadi nihai amaçlara ulaşmak için önemi bulunmaktadır.

Piyasa kavramın en önemli özelliklerinden birisi içinde etkin bir iletişim ağının bulunmasıdır. Fiyatlar, piyasa içindeki iletişimi sağlama görevine sahip aracılardır.

Fiyatlar, sistemin içinde o ürüne ne kadar ihtiyaç olduğunun birer göstergesidir. Bu sistemin içinde elde edilebilecek her ödül veya karşılık, ürünün hangi fiyattan satılabileceğine bağlı olacaktır (Butler, 1985: 64).

Fiyatı bilen kişinin, klasik ekonomi bakış açısıyla tam bilgiye sahip olmasına gerek olmayacaktır ve bilmesine gerekte bulunmamaktadır. Fiyat zaten o bilginin bir özeti niteliğindedir. Fiyatın olmadığı bir sistemde merkezi bir planlamacı ürün hakkında, kullanım özellikleri, amaçları, ikame ve diğer özelliklerini araştırıp bulması gerekirken, piyasada yer alan fiyat, tüm bu bilgileri içerecektir.

Fiyat sistemi inanılmaz kompleks verileri işleyip sonuç vermesi yanında, ürünlerin en verimli ve en az maliyetle üretilmesinin de yolunu açacaktır. En düşük maliyetin sağlanması, diğer kaynakların boşa çıkarak diğer amaçlar için kullanılabilmesini sağlayacaktır.

Fiyatın belirlenmesinde, herhangi bir anlaşmaya ya da zorunlu uzlaşmaya gerek olmayacaktır. Sistemin herhangi bir bilinci olmamasına rağmen, sayısız ürünün en verimli kullanılmasını her zaman sağlayacaktır.

Bu düzen fiyat konusunda üreticilerin hata yapmayacağı anlamına da gelmeyecektir. Çoğu kez insanlar, talebi yanlış tahmin edecek, aşırı veya az üretim yapacaktır. Bu insanların yanılması anlamına gelse de alınan bu kararlar sonraki dönemlerde sistemin daha verimli işlemesini sağlayacaktır (Butler, 1985: 69).

Hayek'e göre fiyatlar ve rekabet, kaynakları en verimli kullanım alanlarına yönlendirdiği için, oluşacak pasta büyüyecek ve her bir bireyin pastadan aldığı pay artacaktır.

Piyasa düzenin, en önemli parçalarından biri ise üreticiler ve tüketiciler arasındaki rekabettir. Hayek, rekabet analizine tam rekabet kavramının eleştirisi ile başlar, ona göre rekabetin gerçek avantajı, hiçbir şekilde tam olmamasından kaynaklanır (Butler, 1985: 72).

Bilindiği gibi tam rekabet anlayışında, belirli ve tanımlanmış ürün grubu, fiyatı etkileme gücüne sahip olmayan çok sayıda üretici tarafından maksimum miktarda üretilir. Üretici ve tüketiciler tam bilgiye sahiptirler, fiyatın yükseltilmesi durumunda tüketiciler rakiplere gideceği için fiyatlar yükselmeyecektir. Hayek, tam rekabet modelinin mümkün olup olmadığı üzerinde çok durmaz, onun asıl durduğu konu, rekabet düşüncesinin statik hale getirilerek gerçek dünyadan koparılmasıdır.

Hayek'in tam rekabet düşüncesine gerçek karşı oluş nedenlerine geçmeden önce, klasik önermeye eleştirileri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Tam bilgi varsayımı gerçekçi değildir. Kişilerin bilgileri sübjektiftir ve tüm bilgiye sahip olmaları imkansızdır ve gerekte bulunmamaktadır.
- Üretim sürecine girişlerde engel olmayacağı varsayımına gerçek yaşamda çok az rastlanır.
- Tüketici tercihi veri olarak kabul edilemez ve sübjektiftir. Onun önüne farklı tercihler koyduğunda farklı tepkiler üretecektir.
- Tıpatıp aynı herhangi bir ürün neredeyse yoktur. Aynı hizmeti veren doktor ve manavın olmayacağı gibi, tam bir konut piyasası oluşturmak için, tüm evleri aynı yapmak ileri değil geri gitmek olarak nitelenebilir (Butler, 1985: 73-74).

Hayek'e göre asıl iktisat problemleri, ekonomik şartlarda yaşanan bazı değişiklikler nedeni ile yeni şartların ortaya çıkması ve bunlara uyum sürecinin

çalışması şeklinde oluşur. Gerçek hayat hiçbir zaman statik şekilde durmayacaktır. Rekabet yeni dengelerin keşfedilmesi sürecidir. Rekabet değişen tüketici zevk ve tercihlerinin olduğu bir dünyada, bunların en düşük maliyetle sağlanmasına neden olacak yolların bulunmasının keşfedilmesi sürecidir.

Rekabet aynı zamanda tüketicilerin mevcut durumda ihtiyaçlarını hissetmediği arzularının bulunmasına da neden olacaktır ve kişilerin mutluluğunu arttırıcı etkileri sürekli hissedilecektir. Rekabet yeni fırsatların görülmesinin en kolay yoludur.

Hayek'in rekabet anlayışı, kâr kavramının da sistem için ne kadar önemli olduğunu gösterecektir. Hayek'e göre rekabette öne çıkmak isteyecek girişimciler, buldukları her yeni yol ile daha fazla kâr elde edecekler bu ise yeni girişimcilerin sisteme girerek piyasada fiyatların ucuzlamasına ve kaynakların daha verimli kullanılmasına neden olacaktır. Kâr, Hayek'e göre insanları çalışmaya iten asıl olgudur (Butler, 1985: 76).

Hayek, tekel konusuna bakış açısında ise konunun durumsal olarak değerlendirilmesi gerektiği görüşündedir. Ona göre bazen bir tekelin ortaya çıkışı arzu edilir olabilir (Hayek, 2012 528). Rekabet bir tekele yol açmış ve tüm kesimleri memnun edebilecek güce sahipse, söz konusu tekel Hayek için olumsuz değildir. Bir şirket başkasından daha ucuza mal edip, daha düşük fiyata veya yüksek kaliteye satabiliyorsa, zaten rekabet kavramından istenen budur. Sadece söz konusu tekel, diğer firmaların bu sektöre girmelerinin engellenmesi nedeni ile oluşmuşsa bu olumlu karşılanamaz. Rekabet için Hayek'in beklediği onun mükemmel olması değil, mümkün olan en iyisi olması ve onun sunduğu avantajların herkese açık olmasının sağlanmasıdır (Hayek, 2012: 531).

Hayek, rekabete yeni girmeye çalışan üreticiler için, "Onlar davetsiz misafirler olsa da yeni yolları denemek istedikleri için onları başlangıçta bırakalım, sadece birkaç kişi saygın ve güçlü olsun." demektedir (Hayek, 2012: 532).

2.3.4 Ekonomide Devletin Rolü ve Görevleri

Liberalizmin 20. yüzyıldaki en büyük düşünürlerinden biri olarak kabul edilen Hayek'in ekonomide devletin rolü hakkındaki görüşleri ilgi çekici boyuttadır. Ultra-liberal olarak tanınmasına rağmen, kendisi sadece hukukun uygulanması ve dış güvenliğin sağlanması olarak tanımlanan "minimal devleti" savunmamaktadır (Hayek, 2012: 491). Böyle bir yapıyı savunmak bir yana, piyasanın tam ya da yeterince

sağlayamadığı hizmetler için devletin zorla vergi toplama gücünü kullanması gerektiği tartışmasız kabul edilmektedir. Hayek söz konusu görüşünü 1970'li yılların sonunda yazdığı, "Hukuk Yasama ve Özgürlük" kitabında sürdürdüğü gibi, siyasi popülaritesini kazandığı ilk kitabı "Kölelik Yolunda" da yer vermiştir. Ona göre, "… rekabetin tesirli olarak işlemesine imkân bulunmayan hallerde, iktisadi faaliyetin, sevki ve idaresi için başka metotlara başvurmamız gerekir." (Hayek, 2013: 62).

1944 yılında yazdığı Kölelik Yolu'nda, zehirli malzemelerin kullanılmasını engellemek, çalışma saatlerini sınırlandırmak, üretim için gerekli sıhhi tesislerin kurulmasını sağlamak gibi hususlarda da devletin rolü olabileceği belirtilmektedir. Ancak burada da rekabetin korunması anlayışının kaybedilmemesi gerektiği vurgusu önemle yapılmaktadır (Hayek, 2013: 64).

Hayek'in devletin rolü ve görevleri ile ilgili yazıları, "Hukuk, Yasama ve Özgürlük" kitabının, son cildinde önemli yer tutar. Bu konuya Hayek'in başlangıcı, dışsal fayda ve zararların oluştuğu durumda, finansmanın kim tarafından yapılabileceği ile ilgilidir.

Hayek, şiddet, salgın gibi olgular ile çığ, sel gibi doğal afetlerde devletin alacağı rol dışında, modern hayatın gerekliliği olan, şehirler arası yollar (ücretli seçimlik yollar hariç), ölçü standartları, tapu kayıtlarının tutulması, harita ve kadastro işlemleri, istatistikler ve kalite belgeleri gibi birçok konuda devletin faal rol alması gerektiğini söyler. Ona göre mevcut durumda bu tip işlemleri yapmak kimseye kazanç getirmeyeceği için maliyetlerine katlanmayı kimse istemeyecektir (Hayek, 494-495). Bu ve buna benzeri hizmetler ile ilgili vatandaşlardan beklenilebilecek husus, kişinin faydalandığı hizmete katkısının hissedilebileceği bir yapı kurmak olacaktır. Mahalli hizmetleri ve faydaların oluşmasında ise, vergilendirmenin merkezi değil mahalli olması istenilen amaçlara daha yakın kabul edilebilecektir.

Hayek, kamusal mal ve hizmetlerin üretiminde devlete verdiği her görev başlığının sonuna, eğer bu işlemlerin piyasa koşullarına bırakılması durumu oluşursa, piyasa sistemine ivedilikle bırakılması gerektiği vurgusu yapılmaktadır.

Demokratik bir sistemde bile devletin azınlığın sesinin dinleyecek şekilde yapılanması gerektiğini vurgulayan Hayek, bütün gelişim, keşfedilmemiş zevk ve arzular, sadece başta büyük çoğunluğun itiraz ettiği bu küçük azınlık sayesinde varlıklarına kavuşmuştur, demektedir (Hayek, 2012: 501).

Hayek, devletin rol alması gerekli alanları belirlemesi sonrasında, devletçe yapılmaması gerekli konulara odaklanmaya başlamıştır. Günümüzde, eğitim, kamu sağlığı, kütüphaneler, parklar ve müzelerin oluşturulması ne kadar devletin görevi olarak kabul edilse de bunların ilk oluşumlarının devlet tarafından değil, geçmişte dini kurumlar, vakıflar ve bağışlar sayesinde olduğunu öne sürmektedir. Bu kurumların çoğunun devletçe işletilmesi hususu Hayek için tartışmalıdır.

Hayek, bütün tartışmalı, kamu ve özel sektör ayrımının olduğu konularda, üçüncü bir sektörün, "bağımsız sektör" adını verdiği bir yapının, devletin üstlendiği birçok konuyu üstlenebilecek güce sahip olduğuna inanmaktadır (Hayek, 2012: 502). Yazılarında yer almasa ve odak noktasının bu olmadığını belirtmesine rağmen sivil toplum kuruluşları, dernek ve vakıf türü yapılaşmaların, bağımsız sektörün temelinde yer alacağına inanılmaktadır.

Hayek belirli bir gelirin altına sahip kişilerin, ülkenin refahına göre minimum bir gelire sahip olması fikrine de karşı çıkmaktadır. Böyle bir düşünce ona göre, devletin kaynaklarının ortak bir mal olduğunu kabul eden görüşle aynı bakış açısına sahiptir. Ayrıca böyle uygulama yapan ülkelere, diğer ülkelerden göç dalgalarının gelmesi muhtemel olacak, bu ise ülkeler arası yeni sınırların oluşturulmasına ve işgücünün daha az hareketine neden olacaktır (Hayek, 2012: 508). Hayek, sosyal güvenlik anlayışına tamamen karşı olmamakta olup, bunun piyasa güçleri ile başarılabileceğini inanmaktadır.

Hayek'in mantık örgüsü ile devletin uygulamaya geçmesi gereken üç konu bulunmaktadır (Yay, 1993: 74-75).

- Kamu kurumlarının özelleştirilmesi; devlet ya elindeki monopolleri azaltmalı ya da kendisine aktardığı kaynağı özel sektöre de vermelidir.
- Sabit döviz kuru sistemi; Hayek'e göre diğer para sistemlerinin hepsi keyfi devlet uygulamalarına açıktır.
- Sabit oranlı vergi sistemi

Hayek'in konu ile ilgili son görüşü, devletin para üzerindeki tekeli hakkındadır. Konuyla ilgili görüşlerini aşağıdaki gibi özetleyebiliriz (Hayek, 2012: 509-511):

- Para basma tekeli, halka daha iyi hizmet için değil, hükümetin gücünün takviyesi için korunmaktadır.

- Paranın devletin tekelinde bulunması, devletin sürekli büyümesinin de temel nedenlerindedir.
- Belirli bir ülkede tek para birimi bulunmasını gerektirecek herhangi bir gerçeklik bulunmamaktadır.
- Paranın tarihi, altın standardı gibi bir standarda tabi olmayan paralarda, hükümetin her defasında onu suiistimal ettiği örnekler ile doludur.

Hayek, mevcut durumda, tam istihdama ulaşmak için parasal genişleme yapan hükümetlerin kısa vadeli başarılı olarak görünmelerine rağmen, uzun vadede çok daha büyük çapta bir işsizlikle karşılaşılacağını vurgulamaktadır.

Çözüm konusuna Hayek, "Para esasında devlete karşı korunmalıdır." cümlesi ile başlamaktadır. Devlet, geçmişte paranın ayarını onaylarken ya da halkı, sahte paralardan uzak tutarken faydalı fonksiyonlar yüklenmiş olmasına rağmen, artık bu rolünü, birbiri ile rekabet içinde olan, halkın tercihi neticesinde değer kazanacak veya kaybedecek para birimlerine bırakması gerekecektir.

Hayek'in 1970'li yıllarda ifade ettiği para ile ilgili öngörülerinin, henüz doğum aşamasında olmasına rağmen kripto paraların ve diğer sanal para birimlerinin günümüzdeki ve gelecekteki konumlarının düşünülmesine neden olması gerektiğine inanılmaktadır.

2.4 HAYEK'TE KONJONKTÜR TEORİSİ: PARA VE SERMAYENİN ÜRETİME ETKİSİ

Hayek'in konjonktür teorilerini incelemeye geçmeden önce, 1941 yılında yayımladığı The Pure Theory of Capital (Sermayenin Salt Teorisi) adlı kitabının ön sözünde yer alan görüşleri, kendi bakış açısını yansıtması açısından önem taşımaktadır. Hayek önsözde;

- Ekonomistlerin akademik dünya dışında, uygulama alanında karşılaştıkları en baskı yapıcı sorununun endüstriyel dalgalanmalar olduğunu vurgular.
- Keynes'in kitabının ilgili dönemde ekonomiye bakış açısını değiştirdiğinin düşünülmesine rağmen, Hayek ekonomistlerin elindeki teorik araçların konjonktür dalgalarını anlamak için yeterli olmadığını öne sürer.
- Ekonomideki dinamik değişimlerin anlaşılması isteniyorsa, kapitalist üretim sürecinin incelenmesinin gerekli olduğunu belirtir.

- 1940'lı yıllara kadar tüm ekonomistler içinde bu konuya doğru bakış açısına sahip kişilerin sadece, Jevons, Böhm-Bawerk ve Wicksell gibi sınırlı sayıda düşünürün olduğunu ifade eder.
- Ekonomistler tarafından modellerinde kullanılan basitleştirmelerin, bugüne kadar gerçek hayata aykırı sonuçlar çıkarmalarının en önemli nedeni olduğunu söyler.
- Sermayenin incelenmesinde zaman faktörüne odaklanılmamasını teorinin en büyük eksikliklerinden biri olarak kabul eder.

Reel üretim hacmindeki değişmeleri, ekonomideki iniş ve çıkışların nedenlerini açıklamak üzere Hayek'in iki farklı bakış açısına sahip olduğu literatürde ifade edilmektedir (Yay, 1993: 85). Bunlardan ilki, Avusturya'dan İngiltere'ye gelişindeki zihin dünyasında bulunan ve 1931 de yayınlanan "Fiyatlar ve Üretim" kitabı ile 1928 yılında yayınlanmasına rağmen, 1933 yılında İngilizceye çevrilen "Para Teorisi ve Ticaret Dalgaları" kitabında yer alan görüşleri; diğeri ise 1939 yılında yayınlanan "Kârlar, Faiz ve Yatırım" kitabında odaklandığı görüşleridir.

Konjonktür dalgalarını açıkladığı her iki bakış açısında da Hayek, paranın reel ekonomi üzerindeki etkilerine yoğun bir şekilde değinmekte, analizini ise sadece para miktarı gibi toplam değerler üzerinden yapmak yerine, para miktarı, enflasyon, sermaye yapısı ve üretim yapısındaki değişmelerin, ekonomi üzerindeki etkilerini toplu olarak incelemektedir.

Hayek, tüm analizlerinde, ekonomideki dalgalanmaların sadece reel faktörlere dayanarak açıklamanın anlamlı olmayacağını, para olmayan bir ekonomide bu mümkün olsa dahi paranın varlığının ve ekonomiye girişinin, üretim yapısı ile birlikte ekonomiyi değiştireceğini açıklamaya çalışmıştır (Yay, 1993: 86).

Hayek, klasik ekonomik modellerde, ekonominin kendiliğinden dengeye geldiğini ancak dışarıdan yapılan müdahalelerin sistemin dengesini bozduğuna inanıldığını söyler ve sistem yeni dengesini kurmak için tekrar harekete geçecektir. Gerçek dünyada ise Hayek, bu dengenin ortadan kalkmasına neden olan ana faktörün para olduğuna inanmaktadır (Yay, 1993: 86-87). Ona göre, sadece reel faktörlere dayanarak, paranın dahil edilmediği bir ekonomik analiz değişmelerin yer aldığı ekonomiyi açıklayamayacaktır.

Kendi konjonktür analizini oluşturma sürecinde Hayek, ilk olarak klasik miktar teorisine eleştirileri ile başlamaktadır. Miktar teorisine göre para miktarının arttırılması sonucunda fiyatlar genel seviyesinde artış görülecektir. Hayek söz konusu bakış açısını iki temel noktadan eleştirmektedir (Yay, 1993: 89-90):

- Miktar teorisinde, fiyatların nispi değişikliklerin bir önemi bulunmamaktadır.
- Para ve fiyatlar arasında sadece bütüncül kavramları kullanarak bir ilişkinin kurulması doğru sonuçları vermeyecektir.

Hayek, oluşturacağı modelinde, para miktarı artsa, bu enflasyonla sonuçlansa bile üretim düzeyinin artmayabileceğini göstermeye çalışacaktır. Bu bakış açısı ile aynı zamanda, fiyatlar istikrarlı olsa bile ekonominin dengede olmayabileceği sonucuna ulaşılacaktır (Yay, 1993: 94).

Hayek 1930'lu yılların başında geliştirdiği ilk modelini, tüketim eksikliği nedeni ile kriz oluştuğunu belirten eksik tüketim teorilerinden ve paranın istikrarının tek koşul olduğunu öne süren salt parasal teorilerden üst olduğunu ifade eder (Yay, 1993: 99). Ona göre kendi teorisinin içinde para, sermaye ve fiyat teorileri bir araya gelmiştir. Bu öğeleri topluca analiz etmeden bir kriz teorisi üretmek Hayek'e mantıklı gelmemektedir.

Hayek'in analizinde kullandığı temel kavramlar aşağıdaki gibidir:

- Kredi genişlemesi ile oluşan sıralı sermaye bolluğu ve kıtlığı
- Parasal ve doğal faiz oranlarının birbiri ile dengesi/ dengesizliği
- Tüketim talebindeki ani artışlar
- Nispi fiyat değişimleri
- Üretimin yapısının değişimi (Yay, 1993: 99-100)

Hayek, ekonomik dalgalanmaların sorumluluğunu, kredi arzını belirleyen bankalara vermektedir. Para arzını, tasarruf miktarı ile belirleme durumunda olmayan bankalar, her dönemde ekonomik dalgalanmalara yol açacaklardır. Bu ekonomik sistemin doğasında yer almaktadır.

Hayek ilk modelinde tam istihdam varsayımını kullanır. Bu kavramın ampirik olarak gerçek olmadığının bilincinde olmasına rağmen modelin gelişimi için söz konusu yapı ile başlamanın gerekli olduğunu hissetmiştir.

Modele, ekonomik genişlemenin iki yolu olduğu ile başlar Hayek (Yay, 1993: 102):

- Artan gönüllü tasarrufların yatırımlara yönlenmesi
- Artan para arzının oluşturduğu, nispi fiyatların değişmesi ile başlayan ekonomik genişleme

Hayek için gönüllü tasarrufların artışı ile gerçekleşen ekonomik büyüme kalıcı nitelikte olup, para arzı artışı sayesinde sağlanan büyüme, kendiliğinden geri dönme eğilimindedir.

Modelin başlangıç noktasını, bankaların doğal faiz oranını dikkate almadan piyasa faiz oranlarını indirmesi oluşturur. Para piyasasında oluşan faiz oranlarının, doğal faiz oranına her zaman eşit olmayacağı kabul edilmesine rağmen, bankaların kredi verirken likidite şartlarına odaklanmaları, faizlerin indirilmesi yönünde bankalara yapılan baskılar gibi nedenlerle bankaların faiz oranlarını indirmesi ile süreç başlamaktadır.

Oluşturulan yeni para, ekonomiye belirli noktalardan girecektir. İlgili sektörde belirli mallara yatırım yapılacak ve diğer sektörlere yavaş yavaş geçecektir. Hayek bunu, bir kap içinde dökülen balın öncelikle döküldüğü yerde görünmesi, ardından kabın tümüne yayılması örneği ile açıklar. İlerleyen dönemlerde ise balın akışının durmasının ekonomi üzerindeki yoğun etkileri, Hayek tarafından incelenecektir (Yay, 1993: 101).

Para miktarındaki artış, belirli sektörlere ait nispi fiyatları ve üretim yapısını değiştirecektir. Para miktarını arttırmak amacıyla bankalar faiz oranlarını aşağıya indirecek, bu paranın giriş yaptığı alanlarda yatırımların canlanmasına neden olacaktır. Buradaki kârlılık artışını gören kaynaklar, farklı alanlardan ve tüketim sektöründen yatırımlarını bu alana kaydıracaktır.

Sektördeki canlanma, yeni yatırımcıları bu alana çekecek, sektörde sermaye yatırımları giderek artacak, tüketicilerin ileride talep edeceği daha komplike talepler için daha karmaşık süreçli üretim teknolojilerine geçilecektir (Butler, 1985: 80).

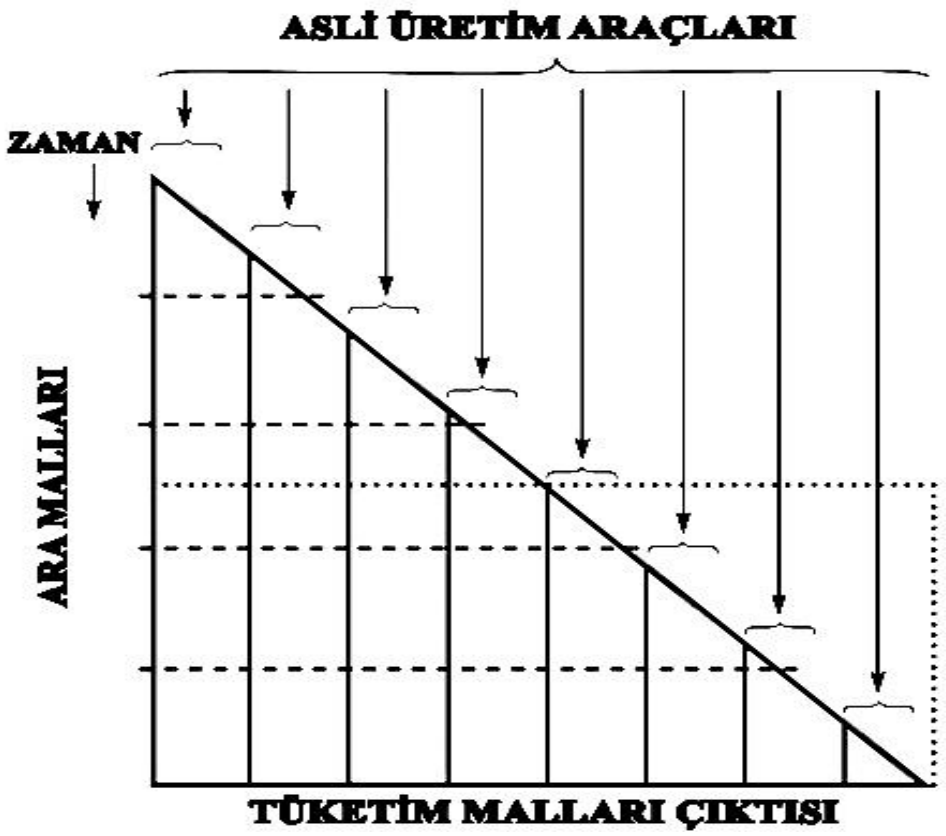
Kredi genişlemesi klasik ekonomik modellerde, sadece fiyatlar genel düzeyini etkilemekte iken, mevcut durumda üretim yapısını ve ekonomiyi etkilediği görülecektir. Bu aşamada özellikle yeni sermaye malı üreten sektörlerde bir genişleme süreci yaşanacaktır.

Hayek'in modelinin literatürde mevcut eksikliği giderdiğini öne sürdüğü fikirleri ise üretim yapısı ile ilgili fikirlerinden ortaya çıkmaktadır. Ona göre üretim yapısındaki değişimleri incelemek sermayenin nasıl oluştuğunu incelemek ile aynı anlama gelmektedir (Yay, 1993: 102).

Hayek'in üretimin yapısını ifade eden, kendi ismi ile anılan üçgene Şekil 2'de yer verilmiştir. Aşamalar halinde üretimi görselleştiren Hayek için asli üretim araçları, toprak ve emeği; ara malları ise, üretim sürecinde toprak ve emek dışında kullanılan tüm malları ifade eder.

Üretim süreci Hayek'e göre, asli üretim araçları veri iken sadece zamanın bir fonksiyonudur (Yay, 1993: 103). Üretim için gerekli zamanı beklemek koşulu ile tüketim miktarı istenildiği kadar arttırılabilir.

Şekil 2: Hayek Üçgeni (Hayek Toplu Eserleri, 228)

Hayek, teknolojinin sabit kalması halinde bile, tüketicilerin değişen tercihlerinin üretim yapısını değiştireceğini ifade etmektedir.

Avusturya iktisat okulunun kurucularından Menger'in geliştirdiği alt düzey mallar ve üst düzey mallar kavramları, Hayek'in analizinde de kullanılmaktadır. Menger'e göre alt düzey mallar tüketim malları iken, üst düzey mallar, tüketim mallarının üretiminde kullanılan malları ifade eder.

Hayek'e göre üretim, girdileri tüketim mallarına çeviren birbirini takip eden bir süreçtir (Bocutoğlu ve Ekinci, 2009: 44-48). Üretim zamana bağlı bir süreç olsa bile, değişim anında ve maliyetsiz olmamaktadır. Bu bağlılık iktisadi dalgalanma sürecinin de önemli faktörlerinden birisini oluşturacaktır.

Kredi artışı ile başlayan Hayek'in modelinde, girişimciler kendi mevcut tasarruflarından daha fazla yatırım yapma ihtiyacı hissedeceklerdir. Paranın giriş yapacağı ilk alan, daha çok kâr elde etme potansiyeli görüldüğü için, sermaye malları piyasası olacaktır. Piyasadaki sermaye mallarına olan talep artışı, onların fiyatlarını yükseltecektir.

Ancak Hayek'in belirttiği gibi, girişimci yatırımlarını "*Yanlış Sinyal*" olarak tanımladığı bir tepkiye göre yapmaktadır. Aslında ilgili sektörde böyle bir canlılığın bulunması, piyasanın doğasına uygun olmayacaktır (Butler, 1985: 81).

Piyasada getiri olasılığının ve kâr beklentilerinin yükselmesi, girişimcileri daha uzun, dolambaçlı veya daha kapitalistik üretim süreçlerine geçilmesine itecektir. Girişimciler kârlılığın arttığını görmeye devam ettikçe daha fazla yatırımı üretimin temel faktörlerinden, Hayek'e göre özellikle işgücüne yatırım yapmak yerine, ara mallarına yatırım yapmaya zorlayacaktır. Hatta bu kârlılık artışı devam ettikçe son tüketim için yapılan yatırımlarda ara malı sektörüne kayacaktır.

Ekonomide nispi fiyatlarda değişikliği oluşturan, para arzı artışının belirli bir noktadan piyasaya girmesi, üretim yapısı ile birlikte, tüm ekonomik karar vericilerin kararlarında etkili olmaya başlayacaktır. Geleneksel miktar teorisinin odaklanmadığı nispi fiyat hareketlerinin sonuçları, ekonominin yeni bir dengeye gelmesine neden olacaktır.

Sermaye yoğun üretim süreçlerinde başlayan artış aynı şekilde devam etmeyecektir. Temel üretim mallarından, ara sermaye mallarına kayış teknolojik nedenlerle biraz zaman alsa bile gerçekleşecek, bununla birlikte kârlılığın yüksekliği

tüketim malları üretiminin de ara malları üretimine geçmesine neden olacaktır. Bu geçiş tüketim malları kıtlığı ve tüketim malları fiyatlarında yaşanan yükselme ile kendisini gösterecektir.

Hayek'e göre ara mallarına yapılan yatırımların fedakârlığı, kişilerin gönüllü tasarrufunun artışından karşılanmamakta, tüketim malları fiyatlarında yaşanan artıştan kaynaklanan, tüketicilerin reel gelir kaybı ile sonuçlanan gönülsüz (cebri) tasarruf ile sağlanmaktadır.

Üretim sürecinin uzaması sonrasında iki önemli faktör devreye girecek ve yapının tekrar tersine dönmesine neden olacaktır:

- Reel geliri azalan tüketicilerin, üreticilerin kararlarına uyumlu davranmama istekleri
- Bankaların para arzını arttıramamasına yol açacak etkenlerin devreye girmesi

Tüketiciler daha doğrusu bu sürecin başlangıcından beri ilave gelir elde eden tüm faktör sahipleri, tüketim mallarına talebi arttırmaya başlayacak, üretimin çok olmaması nedeni ile fiyatlarda ilave bir artış gerçekleşecektir.

Bankalar ise kredi arzını arttırmaya devam ettikçe bu süreç devam edecek, üretim süreci uzayacaktır. Ancak bankaların kredi arzını arttırmaması için birçok faktör devreye girmeye başlayacak ve süreç sonlanacaktır. Bankalar:

- Likidite hesaplamaları çerçevesinde kredi/mevduat oranlarında sorunlar yaşamaya başlayacak
- Kanuni karşılıklar ayırmak zorunda oldukları için belirli bir noktanın ilerisine geçmek istemeyecekler
- Enflasyon oranlarının yükselmesi, bankalar üzerinde ilave kredi oluşturması konusunda baskı oluşturacaktır.

Söz konusu faktörler ile birlikte yatırımcıların kredi almayı riskli bulmaya başlamaları neticesinde (Butler, 1985: 81) kredi arzı düşmeye başlayacaktır.

Kredi arzının azalmaya başlaması ise, fiyatların yükselmesi ile birlikte Hayek'çi işsizlik krizinin ortaya çıkmasına, daha sonra literatürde *stagflasyon* olarak

adlandırılacak, Keynes'ci bakış açısıyla açıklanamayan bir sürecin başlamasına neden olacaktır.

Bu süreçte fiyatların yükselmesi ve işsizliğin oluşması farklı yapılar nedeni ile gerçekleşecektir.

- Faizlerin yükselmesi, başlanmış olan yatırımların yarım bırakılmasına veya hiç başlanmamasına neden olacak, ilgili sektörlerde çalışanlar işlerini kaybetmeye başlayacak
- Kârlılık artık tüketim malları üreten sektörlerde oluşacak ve üretim süreci kısalacak
- O döneme kadar yapılan sermaye yatırımlarını elde eden gelir sahipleri tüketimlerini arttıracak ve fiyatları yükseltecek

Faizlerin yükselmeye başlaması, görüldüğü gibi üretim yapısını kısaltacak, ortada üretilmiş ama kullanılmayan atıl kalan bir sermaye yapısı ile birlikte, büyük ölçüde ilgili sektörlerde çalışan çok sayıda işsizin oluşmasına neden olacaktır.

Hayek söz konusu süreçleri, iktisadi gerçekler neticesinde gerçekleşse yaşanması gereken süreçler olarak kabul ederken; faizlerin suni şekilde düşürülmesi, yanlış sinyaller, sermayenin yanlış yönlendirilmesi gibi nedenlerle oluşmasının ise krize yola açacağını ifade etmektedir. Hayek'e göre krizin çözümü ise para arzını tekrar arttırmaktan kesinlikle geçmemektedir. Ona göre suni para artışı ne kadar devam ederse krizin büyüklüğü de o kadar fazla olacaktır.

Hayek'te işsizliğin nedeni, genel talep eksikliği değil, arz ve talebin birbiri ile uyumsuzluğuna yol açan yapılan suni yatırımlardır. Hayek, işsizliğin devam etmesinde önemli bir faktöründe, sektördeki kârlılıkların düşmesine rağmen, yüksek ücretler talep eden sendikalar olduğunu ifade eder.

İşsizliğin orta dozda bir enflasyon ile azaltılabileceği fikrine kesinlikle karşı çıkan Hayek, bu sürecin 1920'lerde Almanya'da karşılaşılan hiper-enflasyona giden sürece kadar devam edebileceğini vurgular. Ona göre enflasyon ile işsizlik arasında herhangi bir alışveriş yoktur. Enflasyona dönük her politika eninde sonunda işsizlik oluşturacaktır. Hayek konu ile ilgili olarak, "*Enflasyon, tereddüt etmeden, behemehâl durdurulmalıdır.*" demektedir.

Hayek krizin çözümü olarak ise, ekonominin kendi doğasında serbest bırakılması, ücret ve fiyat kontrollerinin kullanılmaması, bazı sektörlerde iş kayıplarına ve iflaslara izin verilmesi ile birlikte işgücünün mobilitesinin arttırılması gerekliliği olarak düşünür (Butler, 1985: 79-89; Yay, 1993: 102-110).

Hayek, 1930'lu yılların başında geliştirdiği ilk konjonktür teorisi modeline gelen eleştirileri durdurmak amacıyla ve her ne kadar başarılı olamasa da Keynes'in Genel Teorisine olan desteği yıkmak için ikinci modelini geliştirmiştir.

İlk modeline tam istihdam varsayımı ile başlayan Hayek'in modelindeki ilk değişiklik, bu varsayımdan vazgeçmesi ve eksik istihdamın var olduğu bir süreç ile başlaması olmuştur. Hayek bu modeldeki amacını, "Belirli şartlar altında, tüketim talebindeki artışlar, yatırımları düşürür" ifadesini ispatlamak olarak belirtmiştir (Yay, 1993: 111).

Modelin varsayımları aşağıdaki gibidir (Yay, 1993: 112):

- Sektörler arasında emek akışkanlığı sıfırdır.
- Parasal ücretlerde aşağı yönde bir değişiklik yapılamaz
- Mevcut sermaye sadece belirli amaçla kullanılabilir.
- Faiz oranları bankalar tarafından sabit tutulur.

Modelin, ilk modelden temel farkı, ikinci modelde faiz oranın işlevsiz olması, onun olmadığı yerde kâr beklentilerinin sistemi nasıl yönlendireceğinin incelenmesidir.

Hayek bu modelde, *Ricardo Etkisi* adını verdiği bir kavramı temel taşı olarak kullanmıştır. Kavram temel olarak, ücretlerdeki bir yükselmenin, girişimcileri, emek yerine sermaye yoğun sektörlere çekeceğini ya da tam tersi süreci ifade eder.

Hayek ikinci modeline, ekonominin genişleme döneminde yaşananlar ile başlamaktadır. Hayek'e göre gelir ve tüketim artışı her zaman yatırımları arttırmayacaktır. Genişleme sürecinde tüketim malları kesiminde tam istihdama ulaşılması durumunda, bu ürünlere gelen talep artışı ürünlerin fiyatlarını arttıracak, sektörde kârlılık yükselecek ancak reel ücretler düşecektir.

Fiyatlardaki ve kârlılıklardaki artış, girişimcileri daha çok emek yoğun teknikleri kullanmaya itecektir. Bu olgu Ricardo Etkisinin sonucu olup, sektördeki

kârlılığın arttığı durumlarda, daha kısa süreli ve emek yoğun girdiler kullanmak yatırımcılara daha cazip hale gelecektir. Hayek bu süreci ispatlamak için "Emeğin Yatırım Dönemi" ismini verdiği bir tablo kullanmaktadır. Sonuçta tüketim talebinde artış olmasına rağmen yatırım harcamalarındaki artışın gerçekleşmeme olasılığı bulunmaktadır.

Hayek'e göre konjonktürün genişleme döneminin temel özellikleri, tüketim mallarındaki fazla stokların erimiş olması, fiyatlarının yükselmesi ve reel ücretlerin düşmesidir. Ancak bu süreç kendi içinde ters sürecin doğmasına neden olacaktır. Bu süreçte diğer belirgin unsur hammadde fiyatlarının tüketim malları fiyatlarından daha hızlı yükselmesidir. Hammadde fiyatlarında yükselme de emeğin makinalara daha çok tercih edilme sürecini hızlandıracaktır.

Girişimciler konjonktürün bu aşamasında, daha kârlı olduğu için kısa sürede sonuç aldıracak, basit şekilde üretilen içerisinde çok aşama barındırmayan tüketim mallarını üretmeye odaklanacaktır. Sermaye malı üreticileri ise talebin diğer yönde olması nedeni ile üretimlerini azaltacak, aynı zamanda hammadde fiyatlarının artması nedeni ile üretimlerini kısacaklardır. Genel olarak ekonomiye bakıldığında ise, yüksek kâr marjlarının olduğu bir tüketim ürünleri sektörü ile düşük kâr marjlarının bulunduğu sermaye malları sektörünün oluşturduğu dengesizlik, işgücü hareketinin olmadığı durumda, belirli sektörlerde yoğun işsizliklere neden olacak, işsizlikle birlikte tüketim malları sektöründe fiyatlardaki yükselme devam edecektir.

Hayek'e göre krizin asıl nedenini ise, yatırımlardaki artışın, gelirleri ve tüketim talebini, tüketim arzından daha çok arttırması oluşturmaktadır (Yay, 1993: 118-120).

3. BÖLÜM

KEYNES-HAYEK TARTIŞMASI (1931-1932)

3.1 BÜYÜK EKONOMİK BUHRAN VE BUHRANIN İKTİSADİ DÜŞÜNCE ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

1920'li yılların sonunda yaşanan finansal dalgalanma ile başladığı düşünülen büyük ekonomik buhranın hangi dönemleri kapsadığı, neden ve sonuçları ile ilgili literatürde yoğun tartışmalar bulunmasına rağmen, ilgili dönemin, Ekim 1929 yılı son haftasında ABD'de yaşanan Borsa krizi ile başladığı, İngiltere'nin Almanya'ya savaş ilan ettiği 1939 yılı Eylül ayına kadar süren 10 yılı kapsadığı ifade edilmektedir (Hutchison ve Backhouse, 2009: 297).

John K. Galbraith'in (1908-2006) "modern çağın en büyük yükseliş ve çöküş dalgası" olarak adlandırdığı (Kindleberger, 2007: 301) bu dönemin öncesinde yaşanan gelişmeler, bu süreci açıklayan modellere büyük destek sağlamaktadır. I. Dünya Savaşından yorgun çıkan Avrupa'nın karşısında 1920'lerde de büyümesine ara vermeden devam eden Amerika yanında, ekonomik sistemini değiştiren Rusya dönemin önemli aktörleri olarak kabul edilmektedir.

Krizin öncesinde yaşanan bazı gelişmeler aşağıdaki gibi ifade edilebilir:

- 1920'ler ABD için ekonomik büyümenin devam ettiği, üretim ve istihdamın hızlandığı, fiyatların çok yükselmese de sabit kaldığı bir dönemdi (Galbraith, 2009: 16). 1921 de 67 olan üretim göstergeleri, 1928 de 110'a çıkmıştır.
- 1924 yılında 106 ortalama da olan borsa göstergeleri, 1925 yılında 181'e yükselmiştir. İlgili dönemde borsadaki artışın temellerinin güçlü olduğuna ve kârlılık ile büyümenin gerçekleştiğine inanılmaktadır (Galbraith, 2009: 21).
- 1925 yılında İngiltere, poundu altına tekrar endekslemiş, bu ise poundun değer kazanmasına neden olmuştur. Değerli pounddan kaçan yatırımcılar, yatırım ve altınlarını ABD'ye götürmüştür ve orada oluşacak balonunun altyapısı gelişmeye başlamıştır (Galbraith, 2009: 23).

- 1925 yılında, İngiltere, Fransa ve Almanya merkez Bankaları Başkanları, para politikalarının gevşetilmesi amacıyla ABD'ye baskı yapmaya gitmişlerdir. Bu ziyaretin sonucunda New York Merkez Bankası faiz oranlarını %4'ten, %3,5'e indirdi (Galbraith, 2009: 23-24). Elde edilen ucuz fonlar Borsaya hızlı para kazanma arzusu ile yönlendirildi.
- ABD'de büyük bir borsa balonu oluşurken, 1926 yılında spot kredi ismi verilen, tarihinde ödenmesi gereken kısa vadeli krediler yaklaşık 2 milyon dolar iken, 1928'de yaklaşık 4 milyon dolara, 1929 ekimine kadar 7 milyon dolara yükselmiştir (Kindleberger, 2007: 90).
- 1928 ve 1929 yılında ABD borsalarında, sürekli olarak işlem hacimleri rekorları kırıldı. Bu süreçte kişiler, düşük kredi faizleri ve yüksek borsa getirileri nedeni ile kredili hisse alımlarına yöneldiler (Galbraith, 2009: 34).
- Friedman, ilgili dönemde para arzının ya azaltıldığı ya da ekonomi büyümesi ile aynı oranda arttırılmadığı gözleminde bulunmuştur (Kindleberger, 2007: 94).
- ABD borsalarında krizin başladığı yılın başından eylül ayına kadar otomotiv üretim rakamlarında büyük düşüş yaşanmıştır. Martta 660.000 araç üretilmişken, Ağustos'ta 440.000, Eylül'de 400.000 ve Aralık'ta 90.000 araç üretilmiştir (Kindleberger, 2007: 96).
- ABD'de 1929 yılı haziran ayında çelik üretimi düşmeye başlamış, ekim başında ise yük vagonu yüklemeleri düşüşe geçmiştir. İnşaat sektörü ise son birkaç yıldır sürdürdüğü düşüş eğilimine bu yılda da devam etmiştir.

Büyük buhranın hemen öncesinde, bazı önemli ekonomistler ve ülke başkanlarının düşünceleri ise kriz ile ilgili görüşleri göstermesi bakımından önemli sayılabilir.

- "Yurt içinde sükûnet, memnuniyet ve refah üst noktada" ABD başkanı Coolidge, 1928 (Galbraith, 2009: 15).
- "Piyasalardaki iyimserliğin, ülkenin genel refahı içinde sağlam temelleri var. Piyasalar genel olarak sağlıklı durumda" National Bank Başkanı E. Mitchell, 1929 (Galbraith, 2009:109).

- “Piyasaların birkaç ay içinde bugünkünden oldukça yüksek bir yerde olmasını bekliyorum” Profesör Irving Fisher, 1929 (Galbraith, 2009: 109).

24 Ekim 1929 Perşembe günü, daha sonra Kara Perşembe olarak anılacak bu tarih, dünya ekonomisini on yıl boyunca etkisi altına alacak bir dönemin başlangıcı sayılabilir. ABD borsaları bu tarihte çok büyük bir düşüşle karşılaşmış, yatırımlarını borsa da değerlendiren birçok kişinin felaketle yüz yüze gelmesine neden olmuştur. Sadece ilgili haftada tanınmış 11 yatırımcı intihar etmiştir (Galbraith, 2009: 114-115).

Dönemin yaygın döviz kurunun altın standardı olması, belirli ve sabit kurlar üzerinden altına dönme olasılığının bulunması, bu sisteme dahil olan birçok ülkenin ABD’den gelen ekonomik dalgalanmanın etkisinde kalmasına neden olmuştur. Finansal piyasaların görece gelişmiş olduğu ABD ve Avrupa’da kriz daha yoğun olarak hissedilmişken, Latin Amerika ve Uzak Doğuda krizin etkileri göreceli olarak zayıf olmuştur (Romer, 2003: 1).

Monetarist ve Keynesyen bakış açısına sahip düşünürlerin kriz öncesinde gerçekleşen birtakım olguların, krize neden olduğu vurgularını haklı çıkaracak olayları açıkladıktan sonra Büyük Buhran dönemindeki önemli istatistiklere kısaca aşağıdaki yer verilmiştir:

- Krizi başladığı 1929 yılından ABD’de toparlanmanın başladığı 1933 yılına kadar, endüstriyel üretim %47, reel gelir %30 düşmüştür.

Tablo 2: Seçili Ülkelere Göre Endüstriyel Üretim Azalışı (Romer, 2003: 9)

SEÇİLİ ÜLKELER	ENDÜSTRİYEL ÜRETİM DARALMASI
ABD	%46,80
İngiltere	%16,20
Almanya	%41,80
Fransa	%31,30
İtalya	%33,00
Arjantin	%17,00
Japonya	%8,5

- İlgili dönemde toptan eşya fiyatlarının %33 düştüğü deflasyonist bir dönem yaşanmıştır.
- Krizin en yoğun döneminden toplanma aşamasına geçilmesi, her ülkede 3 yıldan aşağı sürmemiştir.

Tablo 3: Ülkelere Göre Krizin Tarihsel Gelişimi (Yıllık Çeyrek) (Romer, 2003: 9)

ÜLKELER	DEPRESYON BAŞLANGICI	EKONOMİK TOPARLANMA BAŞLANGICI
ABD	1929:3	1933:2
İngiltere	1930:1	1932:4
Almanya	1928:1	1932:3
Fransa	1930:2	1932:3
Canada	1929:2	1933:2
İtalya	1929:3	1933:1
Arjantin	1929:2	1932:1
Japonya	1930:1	1932:3
Hindistan	1929:4	1931:4
Güney Afrika	1930:1	1933:1

- ABD'de 1929 yılındaki üretim rakamlarına ancak 1941 yılında ulaşılabilmiştir (Galbraith, 2009: 177).
- Düzelmenin başladığı yıl kabul edilen 1933 yılında bile yaklaşık 13 milyon kişi işsiz kalmış, 1938 yılında bile işsizlik %20'nin altına inmemiştir (Galbraith, 2009: 177).

On yıl boyunca yaşanan bu dalgalanmanın ekonomi literatürünü de baştan aşağı değiştirecek bir süreç oluşturması kadar doğal bir işleyiş olmayacaktır. Krizin nedenleri konusunda kesin açıklamalar hala bulunamazken (Galbraith, 2009: 180), ekonomistlere olan güven, modellerine olan inançlar tartışılmaya başlanmıştır. Dönem

literatürünün en önemli kavramları, makro ekonomik istikrar ve konjonktürel dalgalanmalar olmuştur. Bu dönemde dünyanın ekonomiye bakış açısını değiştiren Keynes ve günümüzde yoğun olarak adı geçmese dahi o günün şartlarında baş rakibi olarak kabul edilen Hayek, iktisadi düşünceyi derinden etkileyen bir tartışmanın öznesi olmuşlardır.

Hayek 1930'lu yılları, ekonomik teorinin gelişiminin en hızlı olduğu, en heyecanlı yıllar olarak tanımlar. Ona göre iktisatçılar, söz konusu döneme kadar gözden kaçırdığı veya dikkat etmedikleri metodolojik problemlerle yüz yüze kalmak zorunda kalmışlardır (Hutchison ve Backhouse, 2009: 297). Ekonomik olarak bu büyüklükte çalkantılı dönemlerin, mevcut ekonomik modellerin açıklayamadığı birçok konuyu açığa çıkarması ve çözüm arayışları ekonomik teorinin gelişiminde önemli bir faktör olmuştur.

Tüm dünya genelinde finans sisteminin çöktüğü, üretimin düştüğü, işsizliğin %20'lerin üzerine çıktığı bu dönem, birçokları için Karl Marks'ın kapitalizmin sonu teorisine yaklaşılan en yakın dönem olarak kabul edilmiştir. İlgili dönemde iktisat literatürünün belirleyicilerinin İngiliz ekolü olduğu kabul edilmekte, İngiltere'de ise 2 farklı okulun, Cambridge ve dergisi Economic Journal ile LSE ve dergisi Economica'nın, ekonomi biliminin temel yön vericileri olduğu gözükmektedir. Aynı dönemde, Avusturya ekolünden Zeitschrift für Nationalökonomi dergisi de parlak yöntemler geliştirmesine rağmen, Hitler'in Avusturya'yı işgali ile derginin etkisi sona ermiştir (Hutchison ve Backhouse, 2009: 298).

Keynes, Cambridge ekolünün ilgili dönemdeki yüzü olarak gözükmekte iken Hayek ise Lionel Robbins'ten aldığı LSE bayrağını başarılı bir şekilde taşıyan önemli bir düşünürdür. İki okul arasındaki rekabetin büyüklüğünün en önemli kazananı ise ekonomi literatürü olmuştur.

1929 yılı sonbaharında, Oxford'un başarılı akademisyenlerinden Robbins, söz konusu rekabette öne çıkmak amacıyla LSE'nin başına otuzbir yaşında iken getirilmiştir. Robbins amacını, Cambridge'in o dönemdeki baskınlığına son vermek olarak belirlemiş olup, bunun tek yolunun ise İngiliz literatüründe mevcut durumda yer almayan yabancı kaynakları (Mises, Menger, Wicksell, Knight gibi) tercüme yoluyla kazandırmak ve parlayan düşünürleri İngiltere'ye davet etmek olarak

görmüştür (Hutchison ve Backhouse, 2009: 300). Hayek ise bu dönemin en önemli isimlerinden birisi haline gelecektir.

1930'lu yıllarda ekonomi literatürünü etkileyen temelde iki konu bulunmaktadır. Büyük buhranın etkisi ile yaşanan ekonomik dalgaların neden ve sonuçları ile birlikte aynı dönemde SSCB'de geçilen iktisadi kalkınma planlarının ekonomi üzerindeki göreceli etkilerinin incelenmesi.

Söz konusu dönem aynı zamanda, formal iktisat disiplininin ön plana çıktığı, soyutlamaların ve varsayımlardaki titizliğin zirve yaptığı yıllar olarak öne çıkmaktadır. İki boyutlu geometrik çizimlerin ön plana çıktığı bu dönemi, Coase gerçek dünyadan kopukluğu nedeni ile "Kara Tahta Ekonomisi" olarak nitelendirmektedir. Ancak tezin konusunu oluşturan her iki düşünürün bakış açısı ise dönemin mevcut bakış açısından tamamen farklı konumdadır (Hutchison ve Backhouse, 2009: 298).

Keynes ilgili dönem iktisadını, "Güzel, kibar ve soyut teknikler, ancak geleceğimiz hakkında hiçbir şey söylememekteler." diye eleştirmektedir (Hutchison ve Backhouse, 2009: 306).

3.2 KEYNES- HAYEK TARTIŞMASININ ALT YAPISININ OLUŞUMU

1940'lı yılların başından, Keynes'in ölümüne kadar çok yakın ilişkiye sahip iki büyük düşünürün, ikinci dünya savaşı boyunca aynı üniversite çatısı altında, aynı odada Alman saldırı uçaklarını gözleme görevi yaptıkları tarihe düşen bir anekdot olarak düşünülebilir (Wapshott, 2017: 9). Ancak Hayek ve Keynes için 1930'lu yıllar özellikle 1931 ve 1932 yılları, kendileri bilincinde olmasa bile ekonomi literatürünü tamamen farklı noktaya taşıyacakları yıllar olacaktır.

Keynes, söz konusu yıllara gelinceye kadar, I. Dünya Savaşının sonunda yaşananlara eleştirileri, ekonomi konusunda aldığı yüksek rütbeli görevler gibi nedenler ile büyük bir üne sahipti. Keynes'ten 16 yaş küçük olan Hayek ise, yirmili yaşlarının sonunda yazdığı kitabı ile akademik başarılara ulaşmaya çalıştığı, popülaritesinin olmadığı zamanları yaşamaktaydı.

Hayek'in Keynes'i ilk okuyuşu, "Savaşın Ekonomik Sonuçları" kitabı üzerindendir. I. Dünya Savaşında galip devletlerin yıkıcı tutumunu eleştiren Keynes, Hayek'in gözünde "Orta Avrupa'nın Kahramanı" haline gelmiştir (Wapshott, 2017: 15).

Hayek, 1927 yılında Keynes ile doğrudan iletişime geçme talebinde bulunmuştur. Sıradan bir akademisyen imajına sahip olan Hayek, dönemin en meşhur iktisatçılarından olan Keynes'ten, yaklaşık 50 yıl önce yazılan Edgeworth'un "Matemaktiksel İktisat" kitabının kendisinde olup olmadığını sormuş ve kitabı istemiştir. Hayek, söz konusu kitaba başka yollardan ulaşabilecek iken, Keynes'e ulaşmaya çalışması, açmayı planladığı ya da olacağını hissettiği ekonomik tartışmaya kendisinin hazır olduğunu düşündüğünün göstergesi olarak değerlendirilebilir (Wapshott, 2017: 13). Keynes ise her zamanki nüktedan kişiliği ile "Söz konusu kitap stoğunun tükendiğini söylemekten üzgünüm." yanıtı ile cevabını vermiştir.

Keynes ve Hayek'in ilk tanışmaları, 1928 yılında Cambridge ve LSE Üniversiteleri'nin, ki her iki üniversite ekonomi alanında büyük rekabet içerisindedir, ortaklaşa bir girişimle başlattıkları ekonomi topluluğu konferanslarından birisinde gerçekleşmiştir. Keynes için Hayek toplantıda, serbest piyasa ekonomisinin "hatalı müritlerinden" birisi iken, Hayek'in gözünde ulaşmak istediği, hayalini kurduğu anlardan birisi yaşanmaktaydı. Hayek, görüşlerinin karşısında olduğunu bilmesine ve kendisini fikirleriyle ezmeye çalıştığını hissetse dahi, Keynes'in kendi görüşlerine önem verdiğini hissettiğini ifade etmektedir (Wapshott, 2017: 51-52).

1928 yılından 1931 yılına kadar Keynes ve Hayek arasında bir buluşma gerçekleşmemiştir. Ancak söz konusu yıllar dünya ekonomisinin baştan aşağı çalkalandığı Büyük Buhranın başladığı yıllar olmuştur.

1928 yılından sonra, LSE'nin en genç profesörü olan Lionel Robbins'in göreve gelmesi ile birlikte Hayek'in yaşamı tamamen değişecektir. O tarihe kadar Marshall'dan Keynes'e kadar ağırlık kurmuş Cambridge ekolü karşısında, o ekolü yıkma amacına sahip Robbins'in ilk işlerinden birisi Avusturya Okulunu ve değerlerini İngiltere ile tanıştırmak olmuştur.

Hayek tarafından Avusturya'da yazılan "Tasarruf Paradoksu" adlı makale, Robbins'in aradığı kaynak olarak göze çarpmış ve 1931 yılı başlarında Hayek'i Londra'ya 4 ders vermesi için davet etmiştir. Robbins bu makalede Keynes'in tüm tezlerinin çökertildiğine inanmış ve Hayek ile birlikte 1931 mayısında İngilizceye tercüme etmişlerdir (Wapshott, 2017: 55).

Cambridge ve Londra ekonomi okulları arasında büyük bir rekabet olmasına ve Hayek'in Londra'dan davet almasına rağmen, 1931 yılında İngiltere'deki ilk

konferansı dört dersin özeti olacak şekilde, Cambridge'de Marshall Topluluğu olarak isimlendirilen grup önünde gerçekleştirilmiştir. Bu gurubun içinde iktisat tarihini derinden etkileyen Keynes'in öğrencilerinden Richard Kahn, Austin Robinson, Pierro Sraffa gibi düşünürler yer almaktadır (Wapshott, 2017: 67-69).

Cambridge'de soğuk bir atmosferde geçen ilk dersin ardından Londra'ya geçen Hayek aşağıda isimleri yer alan ünlü dört dersini vermiş ve bu dersler sayesinde LSE'de tam zamanlı çalışmaya başlamıştır. Bu dersler;

- Paranın fiyatlar üzerindeki etkisine dair kuramlar
- Tüketim mallarının üretimi ve üretim mallarının üretimi arasındaki denge koşulları
- Kredi çevrim sürecinde fiyat mekanizmasının işleyişi
- Esnek döviz kurlarına karşı geliştirilen argümanlar

Gerçekte söz konusu ders başlıklarının, Hayek'in "Fiyatlar ve Üretim" adlı kitabının özetleri olduğu, ilgili kitabın içeriğinden anlaşılabilmektedir.

Kendisini ve bakış açısını Londra ekolüne kabul ettiren Hayek, bu tarihten sonra ise Cambridge ekolüne, daha doğrusu o tarihteki ekol lideri Keynes'e saldırılarına başlayacaktır.

3.3 TARTIŞMANIN TEMEL İÇERİĞİ

1931 ve 1932 yılında gerçekleşen tartışmanın üç farklı ayağı bulunmaktadır.

- Hayek'in Keynes'e, LSE dergisi olan Economica'da başlattığı eleştirisi, Keynes'in bunlara cevabı ve Hayek'in aynı dergide yer alan konu ile ilgili diğer yazıları
- Söz konusu makalelerde yer alan kavramlardan, cebri tasarruf, dolaşım hızı gibi anlaşılmayanların anlaşılması için Keynes ve Hayek arasında birbirlerine yazdıkları 12 mektup
- Times Dergisinde 1932 yılında çıkan karşılıklı makaleler

Söz konusu tartışma Ağustos 1931'de Hayek'in, Keynes'in "Para Üzerine Bir İnceleme" kitabına yazdığı eleştiri ile başlamaktadır. Keynes söz konusu makaleye aynı dergide Kasım 1931'de bir cevap yazısı yayınlamıştır. İlgili tartışmanın ilk kısmının Robbins'in editörlüğünü yaptığı Economica'da gerçekleşmesi, bilimsel

bilginin üretiminde önyargılardan uzaklığın ve kendisine güveni olan Keynes'in her platformda kendisine ve görüşlerine olan inancı olarak düşünülmektedir.

Aynı derginin Kasım 1931 sayısının, Keynes sonrası sayfaları Hayek'e verilmiş, Hayek 1932 Şubat'ında, tartışmayı tekrar başlatmak istese de Keynes'ten ilgili dergide cevap alamamıştır. Söz konusu tartışmanın da etkisiyle, Keynes görüşlerini Genel Teoriye doğru genişletmiş, Hayek ile olan tartışmasının kendisi için yararlı olmayacağını düşünerek, tartışmaya kendisi adına son vermiştir. Bu süreçte Keynes, öğrencilerinden Sraffa'yı, Keynes'in düşüncelerini haklı çıkarması için değil, Hayek'in görüşlerini yanlışlaması için görevlendirmiştir (Wapshott, 2017: 105-106).

İlk makalelerden sonra, Keynes ve Hayek arasında 12 mektup yazılmış, yazarlar birbirlerini anlamak için önemli çabalar göstermişlerdir (Yay, 1993: 157).

Times'da 1932 yılında yer alan karşılıklı makaleler ise yazarların tartışma sonrasında yeni yönlerini göstermeleri açısından önem kazanmaktadır.

3.3.1 Keynes ve Hayek'in Tartışmanın Şekli İle İlgili Kendi Görüşleri

Hayek, İngiltere'ye gelişi sonrasında önemli bir çıkış yakalamasına ve Keynes'in öğrencilerinin dikkatini çekmesine rağmen, Keynes'in kendisinin dikkatini çekememiş gözükmektedir (Wapshott, 2017: 84). Ecomomica dergisinin editörü ve LSE direktörü Robbins'de bunun farkında olarak Hayek'i Keynes'i yoğun bir şekilde eleştirmesi için teşvik etmektedir. Hayek ise kibar ve edebi bir üslupla Keynes'i etkilemenin mümkün olmadığını fark etmiş olacak ki, sert ve sarsıcı bir üslupla ilk makalesini kaleme almıştır (Wapshott, 2017: 84-85).

Hayek, makalesine Keynes'i överek başlamakta, onun gibi bir düşünürden, "Para Üzerine Bir İnceleme" kitabı gibi bir kitabın tüm ekonomistlerce çok uzun süre beklendiğini ifade etmektedir. Ancak kitabın beklentileri karşılamada yetersiz kaldığı, Keynes'in düşüncelerindeki geçiş sürecini göstermesine rağmen gerekli öneme sahip olmadığını ifade etmiştir (Hayek, 1931, 270).

Hayek, Keynes ve kitabı ile ilgili olarak aşağıdaki ifadeleri kullanmıştır:

- Söz konusu eser, Keynes'in Cambridge ekolünden ayrılması ile ilgili, deneme şeklindeki ilk çalışması olarak adlandırılabilir ve sadece bir başlangıç şeklinde düşünülebilir.

- Faiz oranları ile tasarruf ve yatırımlar arasındaki ilişkiyi vurgulaması önemli olmasına ve kendi önceki görüşünden önemli ölçüde ayrılmasına rağmen, konunun önemli olan kısmına henüz ulaştığı düşünülmemektedir.
- Yazdığı kitap teorik nedenleri bulma konusunda, bitirilmemiş halde bulunmaktadır.
- Önermeleri devrimsel olmasına rağmen, dikkatleri doğru konu üzerine çekmeyi başaramamıştır.
- Kitabının üçüncü ve dördüncü bölümleri en önemli kısımları olmasına rağmen, çok teknik, elle tutulabilir olmayan, uzman olmayan kişilerin anlayamayacağı bir yapıda yazılmıştır. Bu bölümler kitabın en zayıf ve en kuvvetli yanlarını barındırmasına rağmen, açıklamalar, zor, belirsiz ve sistematik olmayan yapıdadır. Keynes'in önceki eserleri incelendiğinde böyle bir çalışmanın ondan çıkabileceğine inanılmamaktadır.
- Aşırı yoğun ve titiz çalışmalara rağmen, söz konusu kitabın herhangi biri tarafından doğru şekilde anlaşılıp anlaşılmayacağından emin olunamamaktadır.
- Kitapta yer alan tanımlamalar ve sınıflar mükemmel nitelikte olmasına rağmen, gelir mevduatı ve işletme mevduatı gibi kavramlar, Keynes'ten çok önce Adam Smith gibi düşünürler tarafından dile getirilmiştir ve yenilik içermemektedir (Hayek, 1931: 270-272).

Hayek, ilk makalesine başlarken, Keynes'i birçok konuda övmesine rağmen, övgü kısmının, akademik kibarlıktan ve dikkati çekme amacı için olduğundan emin olunmaktadır. Makalesinin sonraki kısımlarında ise Hayek, eleştirilerin ekonomik kısmına geçecek ve kendi teorisi ile birleştirilmesi gerektiği vurgusunu yapacaktır.

Keynes'in Hayek'e cevabı ise 1931 Kasım'ında gerçekleşmiş ve yaklaşık on sayfalık bir eleştiri yazısı halini almıştır. Keynes yazısına, "Para Üzerine Bir İnceleme" kitabında yer alan konularda olduğu öne sürülen, terminolojik belirsizliğin giderilmesi ile ilgili Hayek'in davetine uymaktayım, diye başlamaktadır (Keynes, 1931: 387).

Keynes tartışmalarda genel olarak kullandığı ezici üslubu ile Hayek'e saldırmaya başlamaktadır. Keynes, "Aramızda var olan farkları açıklamanın zor

olduğunu, dürüstçe söyleyen Hayek, benim sonuçlarımın hatalı olduğundan emin olmasına rağmen, hangi sonucumun hatalı olduğunu ifade edememektedir." demektedir (Keynes, 1931: 387). Sonraki cümlelerine ise Hayek'in kendisini haklı çıkarmak adına, Keynes'in kendisinin kullandığı kelimelerin anlamlarını kendi bağlamından çıkararak, sinsice belirsizlikler aramak için kullandığını ifade etmektedir. Keynes, Hayek tarafından iddia edilen terminolojik tutarsızlıkların ya var olmadığını eğer varsa bile ana temanın oluşumunu etkileyen ilgisiz konular olduğunu söylemektedir.

Keynes'in makalesinin bundan sonraki kısımları ise, Hayek'in makalesinden alınan paragraflar gösterilmekte, makale bunların ret edilmesi ve yanlışlanması üzerine gelişmektedir.

Keynes, Hayek'in makalesini eleştirmesinin yanında, o dönemdeki en meşhur kitabı olan "Fiyatlar ve Üretim" kitabından pasajlar alarak eleştirmek amacıyla kullanmaktadır. Keynes, Hayek'in söz konusu kitabi için "bugüne kadar okuduğum en korkunç karışıklık" yorumunu yapmaktadır (Keynes, 1931: 394). Keynes makalesinin son bölümünde ise Hayek'in eleştirdiği terminolojik konuların açıklanması üzerine durmaktadır.

3.3.2 Hayek'in Keynes'in "Para Üzerine Bir İnceleme" Kitabı Üzerine Eleştirileri

Hayek, Keynes'e olan akademik savaşını 1931 Ağustos'unda LSE dergisi olan Economica'da başlatmıştır. İlk makalesinin başlığı "Bay Keynes'in Para Üzerine Salt Teorisinin Yankıları" ismini taşımaktadır. Bu makaleye Keynes'ten beklediği cevabı alacak olan Hayek aynı dergide, Kasım 1931'de "Bay Keynes'e Bir Cevap" ismi ile, Şubat 1932'de ise ilk makalesinin devamı niteliğinde olan bir yazı daha yayınlayacaktır. Ancak söz konusu iki makaleye Keynes tarafından akademik bir cevap gelmeyecektir.

Kışkırtıcı ve Keynes'in cevap vermesini istediği tarzda başladığı makalesinde Hayek, Keynes'i eleştirdiği birçok nokta ile birlikte kendi görüşünü ve önemli kitabı "Fiyatlar ve Üretim" deki düşüncelerine de makalenin içinde yer vermektedir.

Hayek'e göre Keynes'in, tüm argümanlarının temelinde, sanki para akışı, ürün fiyatlarını ve maliyetlerini belirleyen tek bağımsız değişken olarak yer almaktadır

(Hayek, 1931: 273). Bu süreci belirleyen en önemli öğe Keynes'te kâr iken, kitabın akışında, kâr olgusunun oluşumu takip edilememektedir.

Hayek'in Keynes'i eleştirdiği temel noktalardan birisini ise onda yer alan "yatırım" kavramının belirsiz olması ve yatırım ürünlerinin üretim aşamasında aynı olduğu şeklinde değerlendirilmesidir (Hayek, 1931: 274). Hayek'e göre üretimin alt aşamalarında (tüketim malları üretiminde) oluşan bir kâr, üst aşamalara doğru bir zararla kompanse edilebilir. Sadece belirli bir üretim aşamasında kârın oluşması, yatırımın canlanması anlamına gelmeyecektir. Kâr ve zararın oluşması Keynes'in bakış açısıyla tüketim mallarının satışından elde edilecek gelirden, üretim faktörlerine yapılan harcamalar arasındaki farktan kaynaklanmayacaktır. Aradaki üretim aşamaları ve bunların sonuçlarının ihmali, doğru olmayan sonuçlara neden olacaktır (Hayek, 1931: 275).

Hayek, aynı zamanda Keynes'in üretimin genişletilmesi için sadece yeni ilave üretim faktörlerinin istihdamın gerekliliği fikrine de karşıdır. Ona göre Keynes, mevcut ara mallarının üretime katkısını göz ardı etmektedir (Hayek, 1931: 275).

Keynes'in yanıldığı bir diğer bir olgu ise kârın aynı dönem içinde yapılan harcama ve gelir arasındaki fark olduğuna inanmasıdır. Gerçek hayatta yapılan harcama, sonuçlarını sonraki bir dönemde verebilecektir. Zamanın bu anlamda analize katılmaması yanlış bir bakış açısı oluşması sonucunu doğuracaktır (Hayek, 1931: 276).

Hayek, kâr konusunda Keynes'in yaptığı hatalarının nedenini ise kendisinde açık bir yatırım ve sermaye teorisinin bulunmaması olarak açıklamaktadır (Hayek, 1931: 276).

Kâr, sermaye ve toplam değerler ile ilgili eleştirileri sonrasında Hayek, aşağıda yer alan hususlarda bakış açısını yansıtmakta ve Keynes'e eleştirilerini yöneltmektedir (Hayek, 1931: 277-281).

- Keynes, sermaye sahibi kişi girişimci ile gerçek anlamda girişimde bulunan kişi arasına yapay bir ayrımda bulunmaktadır. Hayek'in bakış açısına göre bu iki fonksiyon birbirinden ayrılamaz. Girişimci, ona göre, riski kabul ederek kendi sermayesi ile yatırım yapan kişidir.
- Keynes, analizlerini kompleks dinamik sürecin incelenmesi üzerine kurmasına rağmen, gerekli olabilecek statik analizi yapmadan bu süreci incelemektedir.

- Keynes, Wicksell'in bakış açısını kitabında kullanmaya çalıştığını söylese bile, teorisinin sonuçlarını kabul edip, teorinin kendisini bir kenara bırakarak doğru sonuçlara ulaşamayacaktır. Keynes, Wicksell'in teorik temelini tamamen görmezden gelmektedir.

Hayek, makalesini bitirirken Keynes'in yazdıklarından ana endişesinin, dinamik ticaret çevrimlerini incelerken oluşturduğu araçların yanlışlığı üzerinde durmaktadır (Hayek, 1931: 294).

Makalesine son verirken Hayek akademik bir nezaket üslubu sergilemektedir. "Her ne kadar çok detaylı konularda eleştirilerimi sıralasam bile… kendi amacım bu anlaşılması zor ancak önemli kitaba katkılarda bulunmaktır. Bu konudaki çabalarımın yoğunluğu söz konusu konuya verilen öneminde bir göstergesi olarak kabul edilmelidir. Son olarak, Keynes ve benim bakış açım arasında sanılandan daha az bir farkın olduğu kabul edilebilir. Zorluk sadece Keynes'in Para Üzerine Bir İnceleme kitabındaki nedensellik bağının takibinde yatmaktadır." (Hayek, 1931: 294-295). cümleleri ile değerlendirmesini bitirmektedir.

Keynes ve Hayek tartışmasının mikro ekonomik temellerini inceleyen Zouache, Hayek'in Keynes'i eleştirdiği noktalardaki anlayışını aşağıda yer alan şekilde sıralamaktadır (Zouache, 2008: 108-110).

- Hayek'in bakış açısı, geçmiş araştırmalarda (Hagemann ve Trautwein, 1998) yer aldığı gibi, Böhm- Bawerk'in sermaye teorisi, Wicksell'in yaklaşımı ve Ricardo etkisi üzerine kuruludur.
- Üretimin yapısı ve zamanlar arası etkileşim kavramı Hayek'te önemli yer tutmaktadır. Hayek, üretim kavramını zamanlar arası bir olgu olarak tanımlamakta, sermayeyi de zaman ile tanımlamaktadır.
- Tasarruf ona göre gelecekte yapılacak harcamanın geleceğe ertelenmesidir. Sonraki dönemde oluşacak tüketim için girişimciler bu dönemde yatırım yapmaktadırlar.
- Hayek, Keynes'i, Wicksell'i doğru anlamamak ile suçlamaktadır. Bu görüşü yanlışlayacak iki farklı durum mevcut bulunmaktadır. İlki Keynes, öğrencisi Kahn'a Wicksell'in kitaplarını tercüme etmesi görevini vermiştir. İkincisi, Hayek kabul etmese dahi, Keynes kitabında, gelir

dalgalanmasında Wicksell'in kullandığı gibi tasarruf- yatırımın incelenmesi yaklaşımını kullanmaktadır.

- Hayek, Keynes'in kâr olgusunun, ekonomik sistemin temel değiştiricisi olması bakış açısıyla aynı fikirde olduğunu söylemesine rağmen toplam kâr kavramının ekonomiyi değiştirecek olgu olmadığını düşünmektedir. Ona göre kâr kavramına makro ekonomik açıdan değil mikro ekonomik açıdan bakılmalıdır.
- Hayek'e göre Keynes'in yatırım kavramına yanlış bakış açısı, sermaye teorisine sahip olmamaktan kaynaklanmaktadır.
- Üretimin farklı aşamalarında oluşabilecek sonuçlar Keynes'te tamamen ihmal edilmiştir.

3.3.3 Keynes'in Hayek'in Eleştirilerine Cevapları

Keynes, Hayek'e olan akademik cevabını ise, Hayek'in kendi üniversitesinin yayını olan Economica'nın Kasım 1931 sayısında vermiştir. Keynes'in Para Üzerine Bir İnceleme kitabında yer alan terminoloji ile ilgili sorunları, geçmiş yayınlarda vurgulayan Hayek'in tartışmayı devam ettirmeyi arzulaması nedeni ile oluşan ortamda Keynes bir cevap yazısı yayınlama ihtiyacı hissetmiştir.

Keynes söz konusu makalede Hayek'in düşüncelerini eleştirmeye geçmeden önce Hayek'in anlayışını eleştirerek başlamıştır. Hayek'in talep ettiği terminolojik belirsizlikleri giderme amacıyla makalesinin ilerleyen kısmında açıklamalarda bulunacağını belirtmesine rağmen, Keynes onun, kendi önyargısı nedeni ile ikna olamayacağını düşünmektedir (Keynes, 1931: 387).

Keynes, Hayek'in makalesinde yer alan görüşlerini eleştirirken aynı zamanda onun "Fiyatlar ve Üretim" kitabını yoğun şekilde okuduğunu da göstermekte, makalesi dışında buradaki düşüncelerine de çıkışlar yapmaktadır. Keynes, Hayek ile aralarındaki farkın, bu kitap ve makalesini birleştirince küçük terminolojik ayrılıklar değil temelde büyük farklılıklar olduğu kanısına varmaktadır (Keynes, 1931: 387-388).

Hayek kitabında, arz ve talebin, sermayenin oluşumu için dengede olması gerektiğini söylemekte, bunun için ise bankaların yatırılan paradan veya tasarruftan daha çok kredi vermemeleri gerektiğini ifade etmektedir. Hayek aynı zamanda

dolaşımdaki para miktarının üretim seviyesi ile paralel şekilde değiştirilmesi durumunda, fiyatlar genel düzeyinin değişmeyeceğini vurgulamaktadır (Keynes, 1931: 388). Bu yaklaşım aslında monetarizmin temel yaklaşımlarından birisini de gelecekte oluşturacaktır.

Keynes, Hayek'in bu değerlendirmeleri yaparken, kendi kitabında verdiği temel argümanları bilinçli olarak veya hata ile kaçırdığını düşünmektedir. Aynı benzer hatayı diğer birçok yetenekli ekonomistinde yaptığını görmek Keynes'in kısmi olarak yanlış yaptığını da hissetmesine neden olmuştur. (Keynes, 1931: 389) Ancak bu yanlış anlaşılma Keynes'in arz ve talep ile fiyatların dengesi konularındaki yorumlarının anlaşılmaması bir yana, Keynes'in ilgili benzer düşünceden giderek uzaklaşması sonucunu da doğurmuştur.

Keynes, paranın miktar teorisine eleştirileri ile konuya devam etmektedir. Ona göre Hayek'in bakış açısının doğru olması durumunda parasal aktarım mekanizmalarının çok kolay olması gerektiğini ancak gerçek dünyada böyle olmadığının görüldüğünü söylemektedir.

Hayek'e göre gönüllü tasarrufun yatırımları doğrudan arttırmaması için herhangi bir neden bulunmamaktadır. Ona göre tasarruftaki artış doğrudan satın alma gücünü arttıracak ve Keynes'in kendisinin yatırım malları, Hayek'in ara mallar adını verdiği kalemlerin tüketimini arttıracaktır (Keynes, 1931: 391). Hayek'e göre bankacılık sisteminin para arzını arttırması, doğrudan ulaşılabilir yatırımların artması sonucunu doğuracak ve yatırımların tasarrufları geçmesi nedeni ile fiyatlar genel düzeyinin yükselmesine neden olacaktır.

Bir denge durumundan başlanması halinde tasarruflar ve yatırımlar arasında oluşabilecek farkın önemli bir kısmına bankacılık sektörü neden olacaktır. Hayek bu düşüncesinin yanında, yatırımlardaki fazlalık ve eksikliğin para arzındaki değişimlerden kaynaklandığını düşünmektedir. Yatırımlardaki artışın para miktarındaki artıştan kaynaklandığı durumlarda ise zorunlu tasarruf kavramının kullanıldığını ifade eden Keynes, Hayek ile aralarında metodolojik olarak anlaşamadıkları diğer bir kavram olan "zorunlu tasarruf" kavramına işaret etmektedir (Keynes, 1931: 392).

Hayek'e göre tasarrufların artması durumunda, tüketicinin tüketici ürünlerini satın alma gücünün düşeceği öngörülmekte, bu ise fiyatlar genel düzeyinin aşağı

gelmesine neden olmaktadır. Kaynaklar, tasarrufların bankacılık kanalıyla üretici ürünlerine aktarılması nedeni ile bu ürünlerin üretiminde artış gerçekleşecektir. Keynes'in konu ile ilgili eleştirisi, söz konusu sanayi ürünlerine gidecek kaynağın fiyatların artışına mı neden olacağı, üretim miktarının mı yükseleceği ya da farklı tarzda yeni ürünlerin üretileceğinin bilinmemesi üzerinedir (Keynes, 1931: 392).

Keynes'in Hayek'i eleştirdiği diğer bir başlık ise, ekonomide bir iş çevriminden ya da kredi dalgalanmasından kaçınmak isteniyorsa, bankacılık sisteminin para miktarını sabit tutması gerektiği bakış açısına sahip olmasıdır.

Keynes makalesine, kendisinin bakış açısının ve analizinin ise tamamen farklı olduğu şeklinde devam etmektedir. Keynes'in bakış açısına göre yatırım ve tasarruflar arasındaki ilişki, Hayek'in bahsettiği şekilde bankacılık kanalıyla olmasa bile tüketicilerin tasarruf oranı hakkındaki düşünceleri, girişimcilerin kâr beklentilerine göre dengeden sapabilecektir ve ekonomide bunları dengeleyebilecek herhangi bir mekanizma bulunmamaktadır. Hayek'in söyleminin aksine bu değişimler para miktarında değişiklik olmasa bile gerçekleşebilecektir (Keynes, 1931: 393).

Keynes fikirlerin tartışması arasında, dergi editörünün izin vermesi durumunda, Hayek'in kitabı "Fiyatlar ve Üretime" eleştirilerini yöneltmek istemektedir. Keynes, bu kitabı, hayatında okuduğu en büyük korkunç karışıklık olarak tanımlamaktadır. Ona göre kitabının kırk beşinci sayfasından sonra önemli önermeler olmasına rağmen, okuyanların aklında az bir şekilde kalacaktır. Kitap alışılmamış örneklerle yanlış bir şekilde başlamakta, mantıkçıların bile anlayamayacağı bir kaos ile bitmektedir (Keynes, 1931: 394).

Hayek'in diğer bir eleştirisi olan "Para Üzerine Bir İnceleme" de, memnun edici toplu bir sermaye ve faiz teorisinin bulunmaması konusuna ise Keynes kendisi de kısmi olarak katılmaktadır. Keynes sermaye üretimi konusunun, tüketim davranışı ve doğal faiz oranının etkileşimi ile oluştuğunun kabul edilmesi durumunda bu bakış açısıyla hem fikir olduğunu, bu konuda Böhm-Bawerk ve Wicksell gibi düşünürlerin önemli teoriler geliştirdiğini ifade etmektedir. Ancak kendi kitabında yer alan görüşlerin böyle bir yayının oluşması için yeterli olduğunu ve bu konuda bütüncül bir teoriye ihtiyaç olmadığını dile getirmektedir. Yine de açığın farkında olduğunu belirten Keynes, toplu bir teori için çaba göstereceğinin sinyalini vermektedir (Keynes, 1931: 394-395).

Keynes, terminolojik olarak anlaşamadıkları konuları makalesinin sonunda madde madde sıralamakta ve Hayek ile kendi zihni dünyası arasında çok kalın bir sis bulutu olduğunu söyleyerek makalesine son vermektedir (Keynes, 1931: 397).

3.3.4 Times Dergisinde Yer Alan Karşılıklı Makalelerin İncelenmesi

Nobel ödüllü ekonomist Paul Krugman, 2010 yılında kendi blog sayfasında, muhteşem bir buluş olarak gösterdiği, 1932 yılında yazılan Keynes ile Hayek ve arkadaşları arasındaki mektupları yayınlamıştır. Krugman bu yazışmaları birer düello olarak adlandırmaktadır.

İngiliz The Times dergisinde 5 Temmuz 1932 tarihinde Keynes dahil kırk bir ekonomistin yer aldığı bir makale kaleme alınmıştır. Bu makale toptan fiyatların düşüşünü 1930'lardan beri yaşanan en önemli sorun olarak nitelemektedir. Makaleye göre bazı ürün fiyatları arz ve talebe göre kendisini ayarlayabilirken, diğer bazıları esnekliklerini kaybetmişlerdir. Fiyatları olması gerektiğinden daha düşük olarak kalan birçok ürünün fiyatının kriz öncesi fiyatlara döndürülmesi için tüketim artışı, paraya ulaşımın kolaylaştırılması, vergi indirimleri ve kamu yatırımlarının arttırılması uygulamalarına başlanmalıdır (Hingstman ve Goodnight, 2011: 1-2).

Konunun sağladığı popülerlik nedeni ile aynı derginin daveti ile 17 Ekim 1932'de Keynes ile birlikte Oxford Üniversitesinden Macgregor, Cambridge'den Pigou ile birlikte Layton, Salter ve Stamp imzalı, "Özel Tüketim Harcamaları" başlıklı bir makale yayınlanmıştır.

Yazarlar, özel tüketim harcamaları konusunda görüşlerinin sorulması üzerine, söz konusu makaleyi kaleme aldıklarını ifade ederek yazılarına başlamakta ve makalede imzası bulunanların yeterliliklerinin ve ekonomi üzerindeki çalışmalarının tüm ülke tarafından bilindiğini beyan etmektedirler.

I. Dünya Savaşı yıllarında, özel tüketimin azaltılmasının kamu yararı için olduğu düşünülmüş ve tüm kaynaklar devletin savaşı yönetmesi için kamuya aktarılmıştır. Yazarlar bu zamanların çoktan sona erdiğini ve tüm şartların tamamıyla değiştiğini söylemektedirler.

Makalelerine örnek bir tüketici ile başlayan yazarlar, kaynaklarını kısarak tasarruf yapma eğilimini arttıran bir tüketicinin, parasını bir banka hesabında tutmasının veya mevcutta var olan bir hisse senedine yatırım yapmasının sonucunda, söz konusu kaynakların yeni ev bekleyenlere ulaşmasının sağlanamayacağını ifade

etmişlerdir. Onlara göre güncel koşullarda yatırımın oluşmamasının en büyük nedeni "güven eksikliğidir."

Fabrika ve makine imalatı gibi yatırım kalemlerinin kullanım amacı, tüketiciler tarafından gelen talebi karşılamaktır. Mevcut ekonomik koşullarda (1932), güven eksikliği nedeni ile yatırıma kaynak aktarılmamakta, mevcut tüketim düzeyi ise yatırımları arttıracak düzeyde gözükmemektedir.

Ülkenin sahip olduğu, işgücü, makine düzeyi, ulaştırma ağı âtıl olarak beklemek durumunda kalmaktadır. Böyle bir durumda, birçok tüketici gelirleri azaldığı için tüketimlerini kısmakta birçoğu ise gelirlerinin düşeceğini bekledikleri için harcama yapmamaktadırlar.

Yazarlara göre, tüketicilerin bu bakış açısı bir sarmal oluşturmaktadır. Tüketimin kısılmaya devam etmesi, halk tarafından ülkeleri için yaptıklarını düşünmelerine rağmen, kesinlikle vatanseverlik değildir. Bu sadece bireyler için değil, tüm gruplar ve lokal otoriteler içinde aynı şekilde geçerlidir.

Yazarlar makalelerini "Eğer vatandaşlar bir yerde yüzme havuzu, kütüphane veya müze inşa etmek isteseler ve bundan daha sonra vazgeçseler, bu davranış tüm toplumun çıkarlarını olumsuz etkileyecektir. Bu kişiler kazaen şehit olmuş kişiler gibidir. Hem kendilerine zarar vermişler hem de diğerlerinin yaralanmasına neden olmuşlardır. Kendilerinin yanlış yönlendirilmiş iyi niyetleri, daha yoğun bir işsizlik dalgasının oluşmasına neden olacaktır." cümleleri ile bitirmektedirler.

Bu makaleye cevap ise gecikmemiştir. Aynı gazetenin iki gün sonraki, 19 Ekim 1932 tarihli yayınında, Hayek'in önderliğinde ağırlıklı olarak LSE'nin yetkin profesörlerinden Gregory, Plant ve Robbins imzalı bir cevap yazısı yayınlanacaktır.

Makalenin başlığı "Harcama ve Tasarruf" olarak belirlenmiştir. Yazıya, iki gün önce yayınlanan Keynes ve arkadaşlarının görüşlerinin yer aldığı makalenin içinde bulunan kavramlardan harcama mı yapılmalı tasarruf mu yapılmalı sorusunun cevabının kesin olmadığı şeklinde bir başlangıç yapılmıştır.

Yazarlara göre bu konuya üç farklı bakış açısı ile göz atılabilir. İlk ayrım, para ya harcanabilir veya gömüleme yapılabilir. İkinci ayrım para ya harcanabilir ya da yatırım yapılabilir. Son ayrım ise yatırımı, devlet mi yapmalı bireylere mi bırakılmalı soruları üzerine olacaktır.

Paranın harcama ve gömüleme yapılması konularında Keynes ve makalenin diğer yazarları ile aynı bakış açısına sahip oldukları ifade edilmektedir. Kaynaklar âtıl hesaplarda veya yastık altı olarak tabir edilebilecek şekilde gömüleme yapılması deflasyonist etkiler doğurur ve bu kesinlikle istenebilecek bir durum değildir.

Önceki yazarlar ile ayrım noktalarından birini ise paranın harcama ile yatırım arasındaki dağıtım konusu oluşturmaktadır.

İlgili tarihteki en büyük eksikliğin, tüketimin az olması değil yatırımın az olması sorunu olduğu belirtilmektedir. Ekonomin kötüye gittiği bu dönemlerde, kaynaklar ekonomiyi canlandıracak yatırımlar yerine sadece tüketime odaklanmaktadır. Yatırımların devamlılığı, ekonominin iyileşmesi için aşırı derecede önem taşımaktadır.

İlk makalenin yazarlarının önermelerinden birisi, mevcut hisse senetlerine yapılan harcamanın, yatırıma dönüşeceği ile ilgili bir garantinin olmayacağı ile ilgilidir. Hayek'ler bu görüşe kesinlikle katılmamaktadır. Günün modern koşulları altında hisse senetleri piyasaları, yatırımın oluşması için vazgeçilmez kaynaklarıdır.

Yazarların son eleştirisi ve en keskin eleştirinin olduğu kısım ise devletin yatırımlar üzerindeki rolü hakkındadır. Onlara göre devletin ya da yerel yönetimlerin harcamaları arttırmaları ve borçlanma düzeylerini yükseltmeleri, dünyanın o günlerde yaşadığı sıkıntıların temel nedenlerinden birisini oluşturmaktadır. Böyle bir yaklaşım faiz oranlarını yükseltmekte ve özel kesim yatırımcıların paraya daha pahalıya ulaşılmasına neden olmakta ve yatırım planları ertelenmektedir.

Hayek ve arkadaşlarına göre büyük bunalım, devletin borçlanmasının sonuçlarının özel sektörün borçlanması sonuçlarına göre daha ağır olduğunu göstermiştir.

Yazarlar makalelerini, "Eğer devlet yatırımların ayakta kalmasına yardım etmek istiyor ise borçlanarak harcama yapma gibi eski alışkanlıklarından vazgeçmeli, ticaretin ve sermayenin özgür dolaşımı ile ilgili mevcut sınırları ortadan kaldırmaya çalışmalıdır. Bu sayede toparlanma başlayabilecektir." cümleleri ile tamamlamaktadırlar.

3.4 KEYNES- HAYEK TARTIŞMASININ SONUÇLARI

Ekonomik teori üzerine tartışmalar, düşüncülerin doğrusal ve gelişimin sürekli ileri yönde devam ettiği bir bakış açısı ile ele alınabilir. Ancak günlük hayatta yaşananlar bunu doğrulamamaktadır. İnsanlık kendi oluşumunu kendisi baştan yazmaya çalıştıkça, geçmiş dönemdeki ekonomik teoriler tekrar canlanabilir, teorik tartışmalar tekrar göz önüne çıkabilir (Hingstman ve Goodnight, 2011: 3).

Keynes-Hayek tartışmasının olduğu dönem, Büyük Bunalımın yaralarının sarılmaya çalışıldığı, etkilerinin yoğun olarak hissedildiği dönemdir. Bu yıllarda korumacılık, verginin tekrar dağılımı, para basılması, işsizlik sigortası gibi birçok kavram yoğun olarak gündemde kalmıştır. Beklenmeyecek büyüklükte bir krizin mevcut olduğu bu şartlarda farklı ekonomik görüşlerin gündemden inmemesi doğal olarak karşılanabilir. Aynı şekilde 2008 yılında da tüm dünyayı etkilemeye başlayan finansal kriz ardından geçmiş teorilere dönüş ve yoğun ekonomik teori çatışması gerçekleşmiştir (Hingstman ve Goodnight, 2011: 1-2).

Keynes-Hayek' 1931-1932 yılları arasındaki tartışmasında, yazıların yer aldığı kaynaklara göre, akademik literatürde yapılan tartışmalar ve The Times dergisinde yer alan tartışma olarak iki farklı bakış açısı ile değerlendirme yapılabilir.

1931-1932 yıllarında gerçekleşen akademik yönlü Keynes-Hayek tartışmasının merkezinde neler olduğunu anlamak için tartışmada yer alan konuların metodolojik içeriklerine bakmak gerekmektedir (Zouache, 2008: 105).

Zouache'ye göre söz konusu tartışmayı anlamak için makro iktisadın mikro temelleri bakış açısına sahip olmak lazımdır. Klasik bakış açısına göre mikro iktisat bireysel ekonomik birimlerin davranışlarını incelerken, makro iktisat ise yorumlarını toplam değerler üzerinden yapar. Makro iktisatın mikro temelleri anlayışı ise makro ekonomik analizin bireysel davranış üzerine temellendirilmesini gerektirir. Yazara göre Keynes ve Hayek tartışmalarında iki temel faktör bulunmaktadır (Zouache, 2008: 106-107).

- Her iki yazarın makalelerinde birbirlerine karşı geliştirdikleri fikirler mikro ekonomik davranışın incelenmesine dayanmaktadır.
- Hayek'in Keynes'e yaptığı metodolojik ataklar, Genel Teori'nin doğumu üzerine büyük etkide bulunmuştur.

Hayek'in "Para Üzerine Bir İnceleme" kitabı üzerine yaptığı eleştirilerin temelini, sermaye teorisi ile birlikte faiz oranın, tasarruf ve yatırımı koordine etmemesi konusu oluşturmaktadır. Hayek'in saldırısının önemli bölümü, Keynes'in bu olaylara bakış açısının toplam değerleri dikkate alması hakkındadır (Zouache, 2008: 107).

Hayek, Para Üzerine Bir İnceleme de mikro ekonomik temeller olmadığını savunmaktadır. Her ne kadar kitabın on birinci bölümü girişimci davranışını incelese ya da on dördüncü bölümde girişimcinin havadan kârlar açısından hareketini araştırsa dahi, Keynes'in analizi, aşağıdaki nedenlerden dolayı makro ekonomik sayılabilir (Zouache, 2008: 114-115).

- Keynes kitabının birçok bölümünde, kendisi karşı çıksa dahi paranın miktar teorisi ile aynı alt yapıyı kullanmakta ve ilgili mantığı temel almaktadır. Kendi bakış açısına göre teoriyi gelişime açık hale getirmeye çalışsa bile, makro ekonomik bakış açısından kopamamaktadır.
- Keynes kitabında sermaye kavramını toplam değişkenler aracılığı ile tanımlamaktadır.
- Keynes'in iş çevrimleri bakış açısı, Wicksell'in makro ekonomik denge kavramındaki tasarruf ve yatırım eşitliği kavramlarına dayanmaktadır. Basitçe açıklamak gerekirse Keynes'e göre tasarruflar yatırımları geçerse, firmalar kârları kaybedecekler, fiyatlar düşecek ve ekonomi resesyona girecektir. İlgili bakış açısının mikro analiz ile ilgisi bulunmamaktadır.

Genel Teori ise, Keynes tarafından o güne kadar yazılan diğer yazıları ile karşılaştırılınca, bireyin davranışının incelenmesine daha fazla önem vermekte ve sermayenin toplu bir teorisinin oluşturulması (Zouache, 2008: 105) konusunda yoğun bir çaba harcamaktadır. Söz konusu iki konu da Hayek'in özellikle vurguladığı ve eleştirdiği konular arasında yer almaktadır. İlk kez Genel Teori'de karşılaşılan "sermayenin marjinal etkinliği" konsepti Hayek'in eleştirileri sonucu doğmuş gözükmektedir.

Hayek'in eleştirileri, Genel Teori'de bulunacak kavramların oluşmasında önemli bir etkide bulunacaktır. Keynes, Hayek'in birçok eleştirisini kabul etmese dahi, eksikliğini gördüğü konulardaki açığını gidermek için yoğun çaba harcamıştır ve bu konular Genel Teori'de yerini almıştır (Zouache, 2008: 115).

Tartışmanın Genel Teori'nin oluşması sürecine katkısı yanında, makroekonomik analizin mikro ekonomik temeller üzerine kurulması yönündeki kesinleşmiş inancın ilk adımları, Hayek'in eleştirileri üzerine doğmuştur. Milton Friedman ve Robert Lucas gibi Nobel ödüllü düşünürlerde Hayek gibi bireyin davranışının ön plana konulduğu bir analiz sistemi geliştirmişlerdir (Zouache, 2008: 123).

Economica'da yer alan akademik tartışmanın etkisiyle, Keynes bakış açısını önemli yönde değiştirmesine rağmen, bundan sonra Hayek'e cevap vermeyeceğini dile getirmiştir. Aynı dönemde Keynes'in Cambridge'de verdiği derslerin adının, Para Üzerine Bir İncelemede de yer alan başlık olan "Paranın Salt Teorisinden", "Üretimin Parasal Teorisi" olarak değiştirildiği görülmüştür (Hingstman ve Goodnight, 2011: 8). Keynes'in bakış açısının o tarihten sonra artık Genel Teori yolunda olduğu anlaşılmaktadır.

Tartışmanın Times Dergisi boyutunda ise günlük siyasi ve ekonomik tartışmaların ön plana çıktığı görülmektedir. Dergide tartışılan konular genel olarak devletin ekonomiye müdahalesi, özel tüketim, kamu yatırımı, sermaye hareketlerinin kısıtlanması gibi başlıklardır. Söz konusu değişiklik, genel siyasi ve günlük ekonomik gündemin ekonomi politikası ve tartışmalarını da yoğun olarak etkilemekte olduğunun göstergesi olarak kabul edilebilir.

Keynes ve Hayek'in Times dergisinde yer alan bakış açılarına Nobel ödüllü ekonomist Paul Krugman kendi blok sayfasında, 2010 yılında aşağıda yer alan yorumları yapmaktadır. Söz konusu düşünürün fikirlerinin incelenmesinde, Krugman'ın Keynesyen bakış açısının etkisinde olduğu göz ardı edilmemelidir.

- Krugman'a göre Hayek depresyon yıllarında ve ürettiği çözümlerde son derece kötü bir performans sergilemiştir. Büyük buhran yıllarında yaşanan sorunların nedeninin Hayek tarafından, kamu tarafından sınırsızca yapılan borçlanma olduğunu söylenmesi ve ticaret ile sermaye hareketlerinin sınırlandırılmasının toparlamayı engellediğini ifade etmesi tamamen yanlıştır.
- Keynes, Genel Teori'de yer alacak görüşlerini detaylı şekilde incelemeden, politika önerilerini bu makalede başarılı şekilde ifade etmiştir. Keynes'in başından beri kavradığı, özel tüketim harcamalarındaki artışın işgücünü

artırdığı gerçeğinin kamu harcamaları içinde geçerli olacağının tespit edilmesi Krugman tarafından takdirle karşılanmıştır.

- Krugman aynı zamanda, yaklaşık seksen yıl önce yapılan böyle bir tartışmanın, yaşanan krizde tekrar gündeme gelmesini trajik olarak bulmaktadır.

1931- 1932 yılları arasında gerçekleşen yazışmalar, Keynes'in tartışmaya devam etmeyeceğine, fikirlerinin değiştiğine dair çıkışı ile ve Hayek'in eleştirilmesi görevini, öğrencilerinden Sraffa'ya bırakarak bitirilmesine rağmen, günümüz ekonomi paradigmalarının oluşmasında önemli görevler üstlenmiştir.

SONUÇ

Kendi dönemlerini aşarak hem iktisat tarihini şekillendiren hem de ana iktisat akımının yönünü değiştiren Keynes ve Hayek'in düşünceleri öz alanlarında kalmamış, ekonomik tartışmaları aşarak evrensel siyasal anlamlar da kazanan iki ekol haline gelmişlerdir. 1931-1932 yıllarında gerçekleşen, akademik kaynaklarda ve günlük yazında geniş kitlelerce takip edilen iki büyük düşünürün tartışması, kimi yazarlarca "Modern Ekonomiyi Tanımlayan Çatışma" olarak nitelendirilmiştir (Wapshoot: 2017).

Keynes ve Hayek'in yetişme tarzları, iktisata bakış açıları ve metodolojik kavrayışlarının birçok açıdan benzer olduğu, çalışmanın öne çıkan özelliklerinden olmuştur. Her ikisi de elit, refah içinde yaşayan ve akademik mükemmeliğin değerli olduğu aileler içinde büyümüşlerdir. Aile büyüklerinin önemli kısmı ya akademik geçmişe sahip veya üniversitelerde güç sahibi kişiler arasında yer almışlardır. Kendileri de sosyal sermaye olarak zengin olarak nitelenebilecek, dünya tarihinde isimlerinin yer aldığı, Havariler, Bloomsbery, Mont Pelerin veya Kutsal Çember gibi adlar altında bulunan topluluklar içinde yaşamışlardır. Her iki düşünüründe hayatlarındaki hedeflerine ulaşmak için önemli riskler aldıkları göze çarpan özelliklerinin başında gelmektedir. Keynes'in akademik dünyaya atılma kararı veya İngiltere Hazinesindeki görevinden istifa etmesi; Hayek'in de Keynes ile tartışmasının doğması için ülkesinden ayrılarak LSE'de göreve başlaması risk almalarına örnek olarak gösterilebilir.

İki düşünürün iktisata bakış açısında ve modellerini geliştirmelerindeki ortak özelliklerden önemlileri ise, klasik iktisadın varsayımlarını kabul etmemeleri,

matematik ve istatistiği amaç değil araç olarak görmeleri, modellerinde tam bilgininin değil sezgi gibi kavramların önem kazanmış olması ve ekonomiyi toplu modeller ile analiz etme amaçlarının bulunması olarak ifade edilebilir.

1931-1932 yılları arasında Economica dergisindeki karşılıklı yazışmalar, kişisel mektuplaşmalar ve The Times'da yer alan makalelerden oluşan tartışmada kullanılan modellere, her iki düşünüründe bankacılığın rolünü inceleyerek başlaması dikkate değer bulunmaktadır. Hem Keynes hem de Hayek için bankacılığın kendi motivasyonlarının farklı olması ve tüm ekonomideki toplam tasarruf ve yatırım miktarını dikkate almadan kredi koşullarını belirlemeleri, ekonomideki dengesizliklerin oluşmasının temel nedenini oluşturmaktadır.

Tartışmada iki düşünüründe modellerinin orta noktasına Wicksell'in doğal faiz- piyasa faizi kavramlarını koymalarına ve diğer birçok ortak bakış açılarına sahip olmalarına rağmen sonuçlarının tamamen farklı yönde olması ise çalışmanın dikkat çeken diğer bir yönünü oluşturmaktadır.

1931- 1932 yıllarında gerçekleşen tartışmada Hayek'in Keynes'e olan eleştirisinin önemli bölümü,

- Keynes'in teorik nedenleri bulması konusunda tamamlanmamış pozisyonda kalması
- Yazılarını belirsiz ve sistematik olmayan şekilde yazması
- Para akışının ekonomiyi yoğunluklu olarak belirleyen tek faktör olarak göstermesi
- Yatırım ve sermaye teorisinin bulunmaması
- Bireyin davranışına önem vermemesi konuları üzerinedir.

Her ne kadar Keynes, Hayek'in eleştiri oklarını yoğunlaştırdığı, üretimin zaman boyutu ve toplullaştırılmış veriler ile ilgili görüşlerine önem vermese ve bakış açısını bu yönde değiştirmese dahi yukarıda yer alan eleştirilerin tamamen dikkate alındığı ve Genel Teori'nin yazılış ve içeriğinde bu eksiklerin giderilmeye çalıştığı göze çarpmıştır.

Keynes düşüncelerinin akışının değişmesi nedeniyle, tartışmaya devam etmemeyi seçmiş, teknik detayların yoğunlaştığı sonraki tartışmaya Keynes'in öğrencisi Sraffa devam etmiştir. Her ne kadar Genel Teori yayımlanmadan önce Keynes, Hayek'e kitabın örneğini göndermiş, eleştirilerini beklemişse de ve Hayek'te

Cambridge dergisi Economic Journal'da eleştirisini yazabilmeyi rica etmişse bile, bu yazılar Hayek tarafından hiç gönderilmemiştir. Hayek tartışmaya devam etmediği için çok pişman olduğunu ifade etmesine rağmen, eleştirinin devamının gelmemesinin nedeni olarak, Hayek'in Genel Teori'yi yıkacak bir kitabı yazma hazırlığında olduğu gösterilmiştir (Wapshott: 2017, 151-153).

Tartışma Keynes'in her ne kadar devam etmeyi istememesi nedeni ile tamamlanmadan kalmış olsa da yaşanan ekonomik ve siyasi gelişmeler nedeniyle, akademik yazında gündem olan iş çevrimleri, tasarruf ve yatırım, üretim ve sermaye konularından, tartışmanın devletin ekonomiye müdahale edip etmemesi denklemine doğru yönlendirildiği görülmüştür.

Bu tartışmanın sonrasında, yakın arkadaş olan ikilinin oluşturduğu tartışma ortamı;

- Dünya iktisat tarihini en az 30 yıl etkileyecek, Genel Teori'nin doğumunu etkilemiş ve makro iktisadın doğumuna büyük katlılarda bulunmuş,
- Gelişen makro iktisadın temelinde bireyin kararlarının da incelenmesi gerektiği anlaşılmış,
- İş çevrimlerinin incelenmesinde ve krizlerin oluşumuna bakış açısında alternatif yolların doğumuna neden olmuştur.

Bu tartışma üzerinden geçen yıllara rağmen, iktisat tarihinin doğrusal olarak ilerlemediğinin de göstergesi olmuş ve yeni oluşan sorunlara geçmiş yıllarda alternatif çözümler üretilebilmiş olduğunun inancını da yerleştirmiştir.

Keynes'in öğrencilerinden ve ünlü iktisatçı Joan Robinson'un eşi Austin Robinson'un ifade ettiği, "Ekonomi yalnızca tartışmalar veya çatışmalar ile ilerler." cümlelerinin Keynes ve Hayek tartışmasında tam olarak gerçekleştiği görülebilmektedir.

2008 yılından sonra başlayan finansal krizde karşılaşılan, kredilerin geri ödenememesi, işten çıkarmaların yükselmesi, finansal kurumların mali zorluklar altında kalması ve ülke borçlarına olan güvensizlikler, geçmiş yıllarda olduğu gibi ekonomik teorilerin tekrar gündeme gelmesine neden olmuştur. Yazarlar, Hayek eğer bugün yaşasaydı, ekonomiyi canlandırmak için verilen teşviklere son verilmesinin ve toplam ekonomik sistemin daha iyi işleyebilmesi için mevcut korumacılık

politikalarından vazgeçilerek açık bir sistemin kurulmasının tek yol olacağını, söyleyeceğini ifade etmektedirler (Hingstman ve Goodnight, 2011: 1-2).

Keynes hakkındaki çalışmaları ile tanınan iktisatçı Axel Leijonhufvud, 2008'de başlayan krizin açıklanmasının Keynesyen bakış açısıyla değil, Hayek ve Mises'in temsil ettiği Avusturya iş çevrimleri bakış açısıyla daha doğru şekilde açıklanabileceğini söylemektedir (Ravier ve Lewin, 46). Onlara göre mevcut krizin oluşumunda Amerika Merkez Bankası Fed'in faizleri olması gerekenden çok daha uzun süre doğal faiz oranının altında tutmaları ve girişimcilerin, gerçek olmayan bu gösterge ile yaptığı yatırım patlamasının, yanlış sinyalden kaynaklaması sonrasında bir çöküş dönemine neden olması ile açıklanabilecektir (Ravier ve Lewin, 2012: 54).

1970'lere kadar Keynes'in politikaları tüm dünyada yoğun olarak kullanılmış, enflasyonun problem olmadığı ve büyümenin sorunsuzca görüldüğü yıllar yaşanmıştır. Petrol krizi ile anılan yetmişlerde enflasyon ve işsizlik olgusu bir arada görülmüş ve keynesyen bakış açısının çözüm bulamadığı düşünülmüş, ancak Hayek'in 1930'lu yıllarda öne sürdüğü tezler birebir gerçekleşmiş ve bu bakış açısı 1974 yılında Hayek'e Nobel ödülünü kazandırmıştır. 2008 yılında etkileri hissedilmeyen başlayan finansal krizin oluşumunda ise "enflasyon, düşük faiz oranları, üretimin yanlış yönlendirilmesi ve sonucunda kriz" (Wapshott: 2017, 105) sarmalının bulunduğu görülmektedir. Ancak krizden çıkış için, Hayek'in liberal ve sistemsel çözümleri değil, Keynes'in borçlanmayı ve harcamayı teşvik eden politikaları kullanılmıştır.

1931-1932 yılları arasında gerçekleşen ve öngörüleri uzun yıllar sonra tekrar günyüzüne çıkan tartışma, iki güçlü rakip iktisat okulunun fikirlerinin çarpışmasının dünya ekonomisine bakış açısının nasıl değiştirebileceğini göstermesi yanında günümüzde bankacılığın rolünün ekonomiyi etkileme potansiyelinin şekli konusunda da önemli ipuçları vermektedir.

KAYNAKÇA

Backhouse, R.E., Bateman, B.W (2008). *Hünerli Bir Kazanç: Maynard Keynes'in Yaşamı ve Eserleri*, Derleyen: Roger E. Backhouse ve Bradley W. Bateman, *Keynes*, Dost Kitapevi, Ankara (Çeviri: Müfit Günay)

Bocutoğlu E., Ekinci A. (2009). "Avusturya İktisadi Dalgalanmalar Teorisini Anlamak" *Ekonomik Yaklaşım*, Cilt: 20, Sayı: 71, Sayfa: 37-56 https://www.ejmanager.com/mnstemps/94/94-1395782295.pdf?t=1542574976

Butler, E. (1985). *Hayek*, Liberte Yayınları, İstanbul (Çeviri: Kürşat Topuzlu)

Carabelli A., Cedrini M. (2014). "Keynes's General Theory, Treatise of Money and Tract on Monetary Reform: Different theories, same methodological approach", *European Journal of Economic Thought*, 2014, Vol. 21, No: 6, ss. 1060-1084

Dekker, E. (2014). "The Vienna Circles: Cultivating Economic Knowledge Outside Academia", *Erasmus Journal for Philosophy and Economics*, 2014, Vol. 7, Is:2, ss. 30-53

Deprez, J. (1995). "Rediscovering The Missing Visionary of Middle Way: A Review of Skidelsky on Keynes", *Journal of Post Keynesian Economics*, Spring 1995, Vol. 17, No:3, ss. 313-324

Dinar G. B. (2016). "Para Üzerine İnceleme'den Genel Teoriye Keynes'in İstikrarsızlık Düşüncesinin Evrimi", Derleyen: Deniz T. Kılınçoğlu ve Emre Özçelik, *John Maynard Keynes: Yine Yeniden*, İletişim Yayınları, İstanbul

Ebenstein, A. (2001). *Friedrich Hayek: A Biography,* (Ebook edition: 2014), Palgrave Yayınları, Hampshire, England

Eren, E. (2016). "1929 ve 2008 Krizlerine Postkeynesci İktisat ve Avusturya Okulu Yakaşımları" Derleyen: Deniz T. Kılınçoğlu ve Emre Özçelik, *John Maynard Keynes: Yine Yeniden*, İletişim Yayınları, İstanbul

Galbraith J. K. (2009). *Büyük Kriz 1929*, Pegasus Yayınları, İstanbul (Çeviri: Elif Nihan Akbaş)

Gümüş E. (2003). "Lifelong Liberal John Maynard Keynes: Highlights From His Life", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 9, ss. 81-100

Hayek, F. A. Von Hayek (2013). *Kölelik Yolu*, Liberte Yayın Grubu, Ankara (Çeviri: Turhan Feyzioğlu, Yıldıray Arsan, Atilla Yayla)

Hayek, F. A. Von Hayek (1931) "Reflections on the Pure Theory of Money of Mr. J. M. Keynes", *Economica,* No. 33 (Aug., 1931), ss. 270-295

Hayek, F. A. Von Hayek (1931). "A Rejoinder to Mr. Keynes", *Economica,* No. 34 (Nov., 1931), ss. 398-403

Hayek, F. A. Von Hayek (1932). "Reflections on the Pure Theory of Money of Mr. J. M. Keynes (continued)", *Economica,* No. 35 (Feb., 1932), ss. 22-44

Hayek, F. A. Von Hayek (2012). *Hukuk, Yasama ve Özgürlük*, Türkiye İşbankası Kültür Yayınları, İstanbul (Çeviri: Atilla Yayla, Mustafa Erdoğan, Mehmet Öz)

Hayek, Friedrich A. Von Hayek, *Prices Production and Other Works*, http://www.hayek.sk/wp-content/uploads/2012/12/hayekcollection.pdf (çevrimiçi, 18.12.2018)

Hingstman D., Goodnight G. T. (2011*).* "From Great Depression to the Great Recession: The 1932 Hayek-Keynes Debate: A Study in Ecomonomic Uncertainty, Contingency and Criticism", *Poroi An Interdisciplinary Journal of Rhetorical Analysis and Invention*, Vol. 7, No. 1

Hutchison T.W, Backhouse R. E. (2009*).* "A formative decade: methodological controversy in the 1930s", *Journal of Economic Methodology*, Vol. 16, No. 3, September 2009, ss.- 297–314

İşler, O. (2016). "J.M Keynes'in Liberal Düşünce Geleneği İçindeki Konumu", Derleyen: Deniz T. Kılınçoğlu ve Emre Özçelik, *John Maynard Keynes: Yine Yeniden*, İletişim Yayınları, İstanbul

Johnson, E. (1974). "John Maynard Keynes: Scientist or Politician?", *Journal of Political Economy*, Vol.82, No:1, ss. 99-111

Kaya A.Y., Özgür M.E (2016). "İki Neoliberalizm Hikayesi: Büyük Savaş Sonrası Gündem Tartışmaları" Derleyen: Deniz T. Kılınçoğlu ve Emre Özçelik, *John Maynard Keynes: Yine Yeniden*, İletişim Yayınları, İstanbul

Keynes, J.M. (2012). *Para Üzerine Bir İnceleme***,** Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul (Çeviri: Cihan Gerçek)

Keynes, J.M. (2010). *İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi*, Kalkedon Yayınları, İstanbul (Çeviri: Uğur Serçuk Akalın)

Keynes, J.M. (1931). "The Pure Theory of Money. A Reply to Dr. Hayek", *Economica*, No. 34 (Nov., 1931), ss. 387-397

Keynes, J.M. (1925). "Bir Liberal Miyim?", (Çeviri: Yavuz Yayla) http://dergipark.gov.tr/download/article-file/302831 (çevrimiçi, 31.01.2019)

Kindleberger, C.P. (2007). *Cinnet Panik ve Çöküş- Mali Krizler Tarihi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul (Çeviri: Halil Tunalı)

Krugman P., *Keynes Versus Hayek, 1932* https://krugman.blogs.nytimes.com/2010/07/09/keynes-versus-hayek-1932/ (çevrimiçi, 19.01.2019)

Küçükkalay, A.M, (2015). *İktisadi Düşünce Tarihi*, Beta Yayınevi, İstanbul

Laidler D. (2008). "Keynes ve Modern Makro-Ekonomini Doğuşu", Derleyen: Roger E. Backhouse ve Bradley W. Bateman, *Keynes*, Dost Kitapevi, Ankara (Çeviri: Müfit Günay)

Marcuzzo, M. C. (2008). "Keynes ve Cambridge", Derleyen: Roger E. Backhouse ve Bradley W. Bateman, *Keynes*, Dost Kitapevi, Ankara (Çeviri: Müfit Günay)

Moggridge, D.E. (1985). *Keynes,* Afa Yayıncılık, İstanbul

Orhan, S. (2016). "Godot'yu Beklerken J.M. Keynes" Derleyen: Deniz T. Kılınçoğlu ve Emre Özçelik, *John Maynard Keynes: Yine Yeniden*, İletişim Yayınları, İstanbul

Ravier A., Lewin P. (2012). "The Subprime Crisis" *The Quarterly Journal of Austrian Economics*, Vol.15, No:1, ss. 45-74

Romer, C. (2003). "Greet Depression" https://eml.berkeley.edu/~cromer/Reprints/great_depression.pdf (çevrimiçi, 03.02.2019)

Rothbard, M. N. (2010). "*Keynes, The Man"*, Ludwig von Mises Institute, https://mises.org/library/keynes-man-1 (çevrimiçi, 15.10.2018)

Sarıçoban, K. (2012). "Avusturya İktisat Okulu, Temsilcileri, ve Metedolojik İlkeleri" *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 4, No:1, 2012, ss. 157-165

Savaş V. (1999). *İktisatın Tarihi*, Siyasal Kitabevi, İstanbul

Skidelsky, R. (2003). *Düşüncenin Ustaları: Keynes*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul (Çeviri: Cemal Atila)

Skousen, M. (2003). *Modern İktisadın İnşası*, Liberte Yayınları, Ankâra (Çeviri: Ekrem Erdem, Metin Toprak, Mustafa Acar)

Skousen, M. *Keynes as a Speculator: A Critique of Keynesian Investment Theorie*

Steele, G.R. (2008). "Friedrich Hayek: The Complete Economist", *Institute of Economic Affairs*, Vol 28, No:2, ss-67-69

Yay, T. (1993). *F.A. Hayek'te İktisadi Düşünce*, Ezgi Kitapevi Yayınları, Bursa

Yay, T. (2007). “F.A. Hayek’in İktisat Anlayışı”, Derleyen: Turan Yay, Gülsün Gürkan Yay, İktisat Yazıları, Metodoloji-Düşünce- Politika, Nobel Yayınları, 2007, Ankara

Wapshoot, N. (2017). *Keynes Hayek: Modern Ekonomiyi Tanımlayan Çatışma*, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul (Çeviri: Akın Emre Pilgir)

Zouache A. (2008). “On the microeconomic foundations of macroeconomics in the Hayek–Keynes controversy”, *Euro. J. History of Economic Thought* 15:1, ss.-105–127

Zweig, S. (2017). *Dünün Dünyası: Bir Avrupalının Anıları*, Can Sanat Yayınları, İstanbul (Çeviri: Kasım Eğit, Yadigar Eğit)